

חֵאזַנַיִם

דו"רחון לספרות

موزنايم - مجلة أدبية

MOZNAIM

דו"רחון אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל

עורך: ד"ר משה גרנות מועצת מערכת: יו"ר - יעקב יעקב, אלי עמיר, פרופ' אדיר כהן, נילי דגן
גיליון מס' 4 • כרך פ"ז (שנה 85) אלול תשע"ג • August 2013
Literary Journal – published by The Hebrew Writers Association in Israel. Edited by Dr. Moshe Granot P.O.B. 7111, Tel Aviv 61070, Israel • E-mail: granotmoshe@walla.co.il
יוצא לאור על-ידי אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל (ע"ר) בסיוע משרד התרבות והספורט
כתובת המערכת: בית הסופר עלי-שם ש. טשרניחובסקי רח' קפלן 6, ת"ד 7111, תל-אביב 61070 טל' 03-6919681 / 03-6953256, פקס' 03-6919681 דואר אלקטרוני: granotmoshe@walla.co.il אתר אינטרנט: www.hebrew-writers.org
סדר והפקה: א. אורן הפקות דפוס בע"מ, טל' 03-6850980

הוראות לכותבים: 1. מפאת החומר הרב המגיע למערכת מאזנים, מתבקש כל כותב לצמצם במספר היצירות הנשלחות.   2. נא לשלוח חומרים בקובץ word בלבד.   3. יש לקרוא לקובץ הנשלח על פי הפרטים הבאים, ובאותו סדר: שם פרטי, שם משפחה, שם יצירה וסוגה.   4. כתבי יד לפרסום יש לשלוח לדואר האלקטרוני של העורך granotmoshe@walla.co.il.   5. הכותבים מתבקשים למעט ככל האפשר בהערות שוליים.   6. שירים יש להגיש מְנַקְדִים!   תודה

עיצוב השער הקדמי והאחורי – בידי נורית יובל; דיוקן דבורה עומר בשער הקדמי – בידי חיים טופול; ציור הדיוקנאות של אהרן זאב, אוריאל אופק ודבורה עומר – בידי נורית צרפתי; מגזרות הנייר בגוף הגיליון ורוב האיוורים – בידי נורית יובל.

דבר העורך	..... (עטיפה קדמית פנימית)
לדבורה עומר באהבה	
דבורה עומר	2
מ.ג.: ראיון עם שמואל עומר	3
טלי עומר: זיכרונות מאימא	5
צילה דגון: ספרי הילדים של דבורה עומר ז"ל	6
סמדר שיר: כשדבורה עומר נתפסה בחדר השינה של יצחק רבין	8
עטרה אופק: היא עצמה הייתה גיבורה	10
בלפור חקק: דבורה כותבת על אהבת איתמר	11
סיפור נְסִפּוֹר	
עדינה בריאל: אדון אֶדְמוֹן	13
נגה מרון: סאנשיין – המלכה שחיה לעולם	14
חגי ברקת: ציף, הברווזון הנודד	15
דורית אורגד: אבנים	17
דורית אורגד: ללסוף את גוליבר	18
דוד מלמד: החבר שלי סרגיי	20
הרצליה רז: חוצפית	21
רעיה אדמוני: הדובי ים	22
אוריאל זוהר: נערת האש בוערת ב'	23
משה גרנות: איך בנינו אווירון כדי לעלות לארץ ישראל	24
וּגְוּם שִׁירִים	
יוסי גמזו: משחקי הילדות	25
שלומית כהן-אסיף: דב הקרח ודב האש; יש נסיכה בשלולית; לפֶעֱמִים מה שבחוף; לטוף ברוח	27
יעקב ברזילי: שולית הקוסם; כמו בלון	29
פוצ'ו: שאלה של טעם וריח; השמש המְחִסֶת	30
עמוס מלר: מדוע לחיות רק ממעל	31
רנה לוינדון: חידה	31
עדנה מיטוור-מלר: שיר עֶרֶשׂ	31
סיגל מגן: ביום צהב; היום נולד לנו אֶח	32
אהוד בר-עזר: אחות קטנה	33
נורית יובל: מחיר הארוחה; תפסת מרובה? לא תפסת!	35
נאוה סמל: בחוף; המורה רומה	36
אירית וייסמן מינקוביץ: קוסם השנה; הנקר	37
אירית שושני: תעשה לי טובה	38
דוד בן-יקוי: אָמָא יֵשׁ רַק אֶחָת	40
נילי דגן: בלול; מישקה החמור	41
אדיר כהן: סבא ונָכְד; רק לא לי	42
יונתן גורל: קֶלֶב וְכֶבֶשׂ	43
רחל קנפו: כְּשֶׁחֵם לִי; כְּשֶׁאֲמָא כּוֹעֶסֶת	43
וְאֶחָד תִּרְגּוּם	
עדינה בריאל: "הרפתקאות אליס בארץ הפלאות" בידיש	44
גילה אוריאל: שיר עֶרֶשׂ לְבִבָּה	45
אלתר קציזנה: נְעֻלֵי זָהָב (תרגום מידיש: בלהה חבינשטיין)	46
קְרָאנוּ, רִשְׁמוּ	
מירי ברוך: יוצרת בין שני כובעים	48
דורית אורגד: "הכדור הוא ה...גול חוזר בגדול"	50
אברהם (אברי) גלברשטט: יד יד אמייתי	51
אלי אשד: פינוקיו בן 130	53
אביבה קרינסקי: טקסט ואידיאולוגיה במרכז ספרות הילדים הישראלית	54
דורית זילברמן: "סיפור של דוקטור דולטל", וסיפורה של מיה	56
חֵייוֹ! מִצְלָמִים!	
יהודה אטלס: הוא תִּבֵּל לִי תִשַׁע בְּלוֹרוֹת	58
יורם טהרלב: איך סיפור ילדים תמים שלי הרס דור שלם של ישראלים	61
לזכרו	
יורם קניוק	63
נעמי קניוק: זיכרון	63
ספרים שהגיעו למערכת / דוד מלמד	64
הרצל חקק: אגרת לחברים	..... (עטיפה אחורית פנימית)

חֵאזַנִּים
 מוזנאים - مجلة أدبية
MOZNAIM

דו"רחון אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל

עורך: ד"ר משה גרנות   מועצת מערכת: יו"ר - יעקב יעקב, אלי עמיר,   פרופ' אדיר כהן, נילי דגן
גיליון מס' 4 • כרך פ"ז (שנה 85)   אלול תשע"ג • August 2013
Literary Journal – published by The Hebrew Writers Association in Israel.   Edited by Dr. Moshe Granot   P.O.B. 7111, Tel Aviv 61070, Israel • E-mail: granotmoshe@walla.co.il
יוצא לאור על-ידי אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל (ע"ר)   בסיוע משרד התרבות והספורט
כתובת המערכת: בית הסופר עלי-שם ש. טשרניחובסקי   רח' קפלן 6, ת"ד 7111, תל-אביב 61070   טל' 03-6919681 / 03-6953256, פקס' 03-6919681   דואר אלקטרוני: granotmoshe@walla.co.il   אתר אינטרנט: www.hebrew-writers.org
סדר והפקה: א. אורן הפקות דפוס בע"מ, טל' 03-6850980

הוראות לכותבים: 1. מפאת החומר הרב המגיע למערכת מאזנים, מתבקש כל כותב לצמצם במספר היצירות הנשלחות.   2. נא לשלוח חומרים בקובץ word בלבד.   3. יש לקרוא לקובץ הנשלח על פי הפרטים הבאים, ובאותו סדר: שם פרטי, שם משפחה, שם יצירה וסוגה.   4. כתבי יד לפרסום יש לשלוח לדואר האלקטרוני של העורך granotmoshe@walla.co.il.   5. הכותבים מתבקשים למעט ככל האפשר בהערות שוליים.   6. שירים יש להגיש מְנַקְדִים!   תודה

עיצוב השער הקדמי והאחורי – בידי נורית יובל;   דיוקן דבורה עומר בשער הקדמי – בידי חיים טופול;   ציור הדיוקנאות של אהרן זאב, אוריאל אופק ודבורה עומר – בידי נורית צרפתי; מגזרות הנייר בגוף הגיליון ורוב האיוורים – בידי נורית יובל.

דבר העורך ..... (עטיפה קדמית פנימית)
לדבורה עומר באהבה   דבורה עומר 2   מ.ג.: ראיון עם שמואל עומר 3   טלי עומר: זיכרונות מאימא 5   צילה דגון: ספרי הילדים של דבורה עומר ז"ל 6   סמדר שיר: כשדבורה עומר נתפסה בחדר השינה של יצחק רבין 8   עטרה אופק: היא עצמה הייתה גיבורה 10   בלפור חקק: דבורה כותבת על אהבת איתמר 11
סיפור נְסִפּוֹר   עדינה בריאל: אדון אֶדְמוֹן 13   נגה מרון: סאנשיין – המלכה שחיה לעולם 14   חגי ברקת: ציף, הברווזון הנודד 15   דורית אורגד: אבנים 17   דורית אורגד: ללסוף את גוליבר 18   דוד מלמד: החבר שלי סרגיי 20   הרצליה רז: חוצפית 21   רעיה אדמוני: הדובי ים 22   אוריאל זוהר: נערת האש בוערת ב' 23   משה גרנות: איך בנינו אווירון כדי לעלות לארץ ישראל 24
ואגם שירים   יוסי גמזו: משחקי הילדות 25   שלומית כהן-אסיף: דב הקרח ודב האש; יש נסיכה בשלולית; לפעמים מה שבחוץ; לטוף ברוח 27   יעקב ברזילי: שולית הקוסם; כמו בלון 29   פוצ'ו: שאלה של טעם וריח; השמש המיחסת 30   עמוס מלר: מדוע לחיות רק ממעל 31   רנה לוינדון: חידה 31   עדנה מיטוור-מלר: שיר עֶרֶש 31   סיגל מגן: ביום צהב; היום נולד לנו אֶח 32   אהוד בר-עזר: אחות קטנה 33   נורית יובל: מחיר הארוחה; תפסת מרובה? לא תפסת! 35   נאוה סמל: בחוץ; המורה רומה 36   אירית וייסמן מינקוביץ: קוסם השנה; הנקר 37   אירית שושני: תעשה לי טובה 38   דוד בן-יקוי: אָמָא יש רק אחת 40   נילי דגן: בלול; מישקה החמור 41   אדיר כהן: סבא ונָכְד; רק לא לי 42   יונתן גורל: קֶלֶב וְכֶבֶשׂ 43   רחל קנפו: קֶשֶׁחם לי; כְּשָׁאמָא כוּעֶסַת 43
ואחד תרגום   עדינה בריאל: "הרפתקאות אליס בארץ הפלאות" בידיש 44   גילה אוריאל: שיר עֶרֶש לְבֶכָה 45   אלתר קציזנה: נְעֻלֵי זָהָב (תרגום מידיש: בלהה חבינשטיין) 46
קראנו, רשמנו   מירי ברוך: יוצרת בין שני כובעים 48   דורית אורגד: "הכדור הוא ה... גול חוזר בגדול" 50   אברהם (אברי) גלברשטט: יד יד אמייתי 51   אלי אשד: פינוקיו בן 130 53   אביבה קרינסקי: טקסט ואידיאולוגיה במרכז ספרות הילדים הישראלית 54   דורית זילברמן: "סיפור של דוקטור דולטל", וסיפורה של מיה 56
חייכו! מצלמים!   יהודה אטלס: הוא תִּבֵּל לי תשע בלורות 58   יורם טהרלב: איך סיפור ילדים תמים שלי הרס דור שלם של ישראלים 61
לזכרו   יורם קניוק 63   נעמי קניוק: זיכרון 63   ספרים שהגיעו למערכת / דוד מלמד 64   הרצל חקק: אגרת לחברים ..... (עטיפה אחורית פנימית)

לדבורה עומר באהבה

דבורה עומר (לבית מוסינזון)

2.5.2013-9.10.1932

לילדים" (מ־1955). בשנים 1964-1966 הייתה בשליחות מטעם הסוכנות בקנדה. פרסמה עשרות ספרי ילדים ונוער העוסקים, בין השאר, בביוגרפיות של אישים מתולדות היישוב: בן־ציון בן־יהודה שנקרא בבגרותו בשם איתמר בן אב"י, שרה אהרונסון, זהרה לביטוב, טוביה קושניר, ד' בן גוריון, ב"ז הרצל, מניה שוחט, יצחק רבין ועוד. מלבד ספריה המקוריים, תרגמה ועיבדה ספרים לילדים ולמבוגרים, ערכה אנתולוגיות של סיפורים, אגדות, סיפורי התורה וסיפורים בעברית קלה עבור עולים חדשים. כמה מספריה שודרו כתסכיתים ברדיו, הומחזו והוצגו בבימות שונות ("המלך מתיא הראשון" ו"מלך היהודים" הוצגו ב"הבימה"; "שרה גיבורת ניל"י" מוצג במדיטק, חולון, לאחר שהוצג במשך כ־15 שנים בתיאטרון לילדים ולנוער ע"ש אורנה פורת. בתיאטרון זה הוצג גם המחזה "אהבת איתמר"). סיפוריה שודרו ומשודרים במשך שנים ברדיו.

דבורה עומר זכתה בפרס סמינר הקיבוצים; פרס למדן; פרס משרד החינוך; פרס זאב (פעמיים - 1981, 1991); עיטור אנדרסן; מדליית קורצ'אק מטעם אגודת הסופרים הפולנית; פרס קרן הדסה; פרס שרת החינוך; פרס ישראל, 2006.

מבין עשרות ספריה נזכיר כאן בודדים:

- דפי תמר, 1959-1966, 2005
- הבכור לבית אב"י, 1967
- שרה גיבורת ניל"י, 1967
- צוללים קדימה, 1969
- אימא עשרה או צער גידול הורים, 1970
- אני אתגבר, 1971
- הגבול שבלב, 1973
- מגדל של קוביות בנית, 1973
- הנשיקה שהלכה לאיבוד, 1978
- פגיעה ישירה, 1980
- לאהוב עד מוות, 1980
- התחנה טהרן, 1988
- הספר הגדול של דבורה עומר, 1998, 2004
- אהבת איתמר, 2001
- נשבעתי אמונים, 2005

דבורה עומר

דבורה נולדה בקיבוץ מעוז חיים. בהיותה בת 11 נהרגה אימה בתאונת אימונים. למדה בסמינר "אורנים" ועסקה בהוראה. מדוּרָה בשם "דפי תמר" הופיע בעיתון "דבר

ראיון עם שמואל עומר

תל-אביב, 9.6.2013

א

ני מודה שניגשתי לראיון הזה עם שמואל עומר במידה לא מבוטלת של היסוס, שנבע מכך שמדובר באדם שחלש על התיאטרון הלאומי, ששחקנים, במאים, דרמטורגים ומחזאים שיחרו לפתחו. אבל ציפתה לי אכזבה נעימה – האיש שופע ידידות, בעל עיניים טובות וחיך שובה לב. עניין אותי מאוד כיצד שני בעלי קריירה כמו דבורה ושמואל עומר התנהגו כזוג וכחורים.

ישבנו בבית קפה, גמענו שתייה קרה, והשיחה בינינו קלחה:

מ"ג: האגדות מספרות שפגשת את דבורה מוסינזון בהצגה של דודָה, יגאל מוסינזון, ומאז אתם יחד שישים שנה! – אתה יכול לשתף את קוראי "מאזנים" בזיכרון מהימים ההם?
ש"ע: כן, זאת הייתה הצגת בכורה בתיאטרון "המטאטא". אני הייתי אחד השחקנים (הייתה לי פאה בלונדינית!), וכמקובל, אחרי הצגת בכורה, התקיימה מסיבה. יגאל מוסינזון הכיר בינינו. לאחר המסיבה שאלתי אותה: את הרי קיבוצניקית ממעוז חיים, איפה תישני הלילה בתל-אביב? והיא ענתה לי שהיא תתארח אצל דודה ברחוב רש"י. אני גרתי באותם ימים בקומונה של הנוער העובד ברחוב מכבי. הצעתי ללוות אותה כי הלכנו באותה הדרך. פטפטנו. באותם ימים עבדתי עבור העיתון "במעלה", ומשה מוסינזון, אביה של דבורה, היה העורך. הייתי בא לבקר אצל האב, ונפגשתי שם שוב עם הבת.

מ"ג: אני מניח שעם העיניים הכחולות שלך, גם היא לא הייתה אדישה אליך.

ש"ע: דבורה הייתה יפהייה... היא שבתה את ליבי. היה לה יופי מיוחד, הייתה כולה מיוחדת, אצילית מאוד, מופנמת. כל רואיה חשו שיש מאחורי המבע שלה איזה סוד. אני מניח שגם אני מצאתי חן בעיניה.

מ"ג: רבים מהספרים של דבורה עומר עובדו למחזות לילדים ולנוער. האם היא קיבלה תימוכין מניסיוןך הרב בניהול "הבימה"?

ש"ע: לא רציתי להיות מעורב, כדי שלא ירננו מאחורי גבינו. זה לא עזר – באמת ריננו. דבורה עיבדה את סיפוריה למחזות יחד עם הבמאי שבאותה עת הכין את המחזה. ל"שרה גיבורת

דבורה ושמואל עומר עם הבן גיל

נל"י", למשל, שהיא עיבדה, הייתה הצלחה מסחררת – תיאטרון "אורנה פורת" הציג את המחזה במשך חמש-עשרה שנה. היו לה, כמובן הצלחות נוספות בהצגות "המלך מתיא הראשון" (על-פי יאנוש קורצ'אק) ו"מלך היהודים" (על חייו של הרצל), שהוצגו ב"הבימה".

מ"ג: איך מסתדרים שני אנשים בעלי קריירה שדורשת את כולך – עם זוגיות, עם ילדים, עם משפחה?
ש"ע: עם כל הצניעות והענווה, אני מוכרח לציין שהייתה בינינו זוגיות נפלאה. לכל אחד מאיתנו הייתה חירות יצירתית, אבל גם היינו מעורבים האחד בעבודתו של השני. היא ליוותה אותי בלבטים שלי ובהתמודדויות הלא פשוטות, ואני ידעתי כל מה שהיא כותבת. היא השקיעה המון בכתביה, ערכה תחקירים עמוקים על כל נושא שכתבה. היא הייתה משתפת אותי בסיפורים שמאחורי הדמויות, עליהן כתבה. למשל, כשכתבה על גטו וארשה, היא נפגשה עם אנטק (אנטק צוקרמן, ממנהיגי הארגון היהודי הלוחם בימי מרד גטו וארשה), אחר-כך נסעה לווארשה, ואני נלוויתי אליה. כשכתבה על לוץ ("המרגל על הסוס" – וולפגנג לוץ, הוא זאב גור-אריה, המרגל הישראלי שפעל במצרים בשנות השישים של המאה הקודמת), נסענו יחד למצרים כדי לחוש את האווירה ואת הנוף. כשכתבה על טוביה קושניר (בוטנאי, נפל במלחמת השחרור בדרך לגוש עציון, אחד מהל"ה), נסענו לגוש עציון, וכן לכפר ערבי בפאתי ירושלים. נפגשנו עם מי שהייתה רעייתו, ואחר כך רעייתו של חיים הזז – אביבה הזז.

בבית שלנו שלט הרוגע – מעולם לא נשמעו בו צעקות. הילדים לא שמעו אף פעם מריבות בינינו. היא הייתה מאוד רגישה, וכשמישהו פגע בה, היא הייתה דומעת בלי קול. היא הייתה אומרת שהייתה ילדה עם גשם בעיניים, והפכה לסבתא עם גשם בעיניים.

מ"ג: רוב הסופרים המפורסמים לוקים במידה גדושה של קנאה ודם רע ממתחרים. כלפי דבורה עומר יש רק אהבה והערצה. אני זוכר באיזו אהבה ויראת כבוד היא התקבלה על ידי סופרים במפגש בקריית גת לפני שנתיים. אתה יכול לציין מה גרם ליחס מיוחד זה כלפיה?

ש"ע: היא הייתה פשוט אדם טוב, מפרגן. היא עזרה ללא מעט סופרים בתחילת דרכם. זכורה לי סופרת, שהיום היא מפורסמת, אז הייתה בראשית דרכה - היא הביאה כתבי־יד במין פיסת נייר. דבורה הסבירה לה איך מגישים כתבי־יד, והתוצאות לא איחרו לבוא. דבורה מעולם לא הלכה רכיל, הייתה בה אצילות מולדת, גם במחלתה היא עוררה כבוד. הבית מלא במכתבי אהבה והערצה של קוראים צעירים, מכתבים מרגשים ביותר.

מ"ג: אתה בוודאי כומן זיכרון בעל משמעות מהחיים המשותפים עם דבורה, חוויה שנחרטה בזיכרון.

ש"ע: כל החיים עמה היו חוויה. אספר לך על אירוע שהוליד ספר: נפגשנו עם לוף במינכן. ישבנו עמו ועם עוד חבר בבית קפה. דבורה קלטה מייד שיש פה בסיס למשהו מעניין. היא דובבה אותנו. היה לה כישרון לפתוח את סגור ליבם של בני אדם. הוא סיפר את הסיפור שלו, ומה שעניין במיוחד את דבורה היה סיפור אהבתו לבת זוגו הגרמנייה. נסענו שוב להיפגש עמו - זאת הייתה חוויה מעניינת לדעת איך נולד סיפור. סיפרתי לך על נסיעתה ללוחמי הגטאות להיפגש עם אנטק. הוא לא רצה לדבר עמה: אתם ילידי הארץ לא תוכלו לעולם להבין מה היה שם! בסוף הוא החזיק אותה עם סיפוריו עד חצות, כשהוא לוגם כל הזמן מהבקבוק שהסתיר מאשתו, שהרי הרופאים אסרו עליו שתיית אלכוהול. כשנסענו לווארשה, הוא ביקש מדבורה להביא קופ ממיאל 18 (בבונקר שברחוב מיאל 18 לחמו בגבורה מרדכי אנילביץ' וחבריו עד מותם). דבורה אמנם הביאה קופ משם, אבל בדרך חזרה שמענו שאנטק נפטר (ב'17.6.81). דבורה נשארה עם הקופ.

מ"ג: יש לזה משמעות סמלית...

ש"ע: נכון, ועוד זיכרון - מקרה דומה קרה עם רבקה אהרונוסון. היא לא הסכימה שדבורה תראיין אותה: אתם שמאלנים מהקיבוץ, שונאים את ניל"י!, אבל דבורה התעקשה לכתוב על שרה אהרונוסון, והיא נסעה לרבקה בזיכרון יעקב. רבקה אמרה לה מייד: עוד מעט ייצא האוטובוס חזרה לתל־אביב, את יכולה כבר לחזור עמו. אבל הקסם של דבורה פעל, והיא נשארה שם עד האוטובוס האחרון, ולא רק זה - רבקה עלתה עמה לאוטובוס, ונסעה עמה עד התחנה האחרונה של זיכרון, כל כך קשה היה לה להיפרד ממנה. היא ידעה לחזור לליבם של בני אדם.

*

הפגישה עם שמואל עומר הייתה מלבבת מאוד, והיה לי ממש חבל שעליי להיפרד מעליי כדי להגיע לפגישה אחרת. ■

דבורה עומר

מ"ג: אני מבין שאתה היית שושבין בהקמתו של תיאטרון "גשר" שנוהל על ידי עולים מברית המועצות - סלאבה מאלצב וייבגני אריה. מה היו פעולותיך בנדון, ואיך הגיבה לכך דבורה?

ש"ע: הופיע במשרד שלי פרופ' הראל, שהיה מנהל איכילוב ושגריר שלנו במוסקבה, וסיפר שמתארגנת קבוצה של שחקנים שרוצה לעלות לארץ ולהקים תיאטרון. חנוך ברטוב קיבל מכתב ממוסקבה על הקבוצה הזאת, וגם בן־ציון תומר המנוח קיבל מידע בנדון. אמרתי להם שאם יבואו ארצה - אני אעזור להם. יום אחד פותח אצלי את הדלת סלאבה מאלצב: "הגענו!". הבטחתי לו שיוכלו להציג ב"בימרתף", ויוכלו לקחת ממחסן התלבושות מה שהם רוצים. ואכן, הם הציגו אצלנו, והייתה הצלחה אדירה. ההצגה הראשונה שלהם הייתה "רוזנקרנץ וגילדנשטרן". היה צורך בתקציב. חנוך ברטוב ואני פנינו לאבנר שלו, שהיה אז ראש מינהל התרבות (לימים יו"ר יד ושם), ושכנענו אותו שצריך לעזור לקבוצה הזאת, ואכן תיאטרון "גשר" קיבל תקציב, וכך יכלו לצאת לדרך. אתה שואל על דבורה בעניין הזה - לא, היא לא הייתה מעורבת.

מ"ג: האם דבורה התייעצה עמך לפני, בזמן, כתיבת ספריה? **ש"ע:** היא הייתה נותנת לי לקרוא את כתבי־היד. הערתי כקורא גם הילדים קראו והעירו. לא ברור אם קיבלה או לא. אבל היא תמיד הקשיבה. היה לה כושר הקשבה מיוחד. גיל, בני, סיפר לי שהיה בא מבית הספר, מושך את הדף ממכונת הכתיבה, קורא ומסמן הערות. אני מניח שחלק קיבלה, וחלק לא.

זיכרונות מאימא

דבורה עומר ובתה טלי הפעוטה

דבורה עומר ובתה טלי הבוגרת

הסתובב סביבה ושמר כל הזמן שלא תיעלב. אבל היא בכל זאת נעלבה. הייתה שוכבת במיטה כמו ילדה, מכסה את הראש בשמיכה או בסדין. ואני בוכה עכשיו כשאני כותבת את זה. כי אני מצטערת כל כך על הפעמים שהכאבתי לה, כי הרי כל ילד מכאיב להוריו. ולפעמים צעקתי עליה, וכעסתי עליה, למרות שהיא הייתה אימא כל כך טובה ומתוקה. והעיניים שלה הכל-כך טובות היו ישר מתמלאות דמעות, והסנטר שלה היה מייד רוטט. כל כך לא רציתי להכאיב לה!

כ שאימא שלי כתבה ספר על נושא מסוים – כל המשפחה הייתה נכנסת לאווירה. כשכתבה את "שרה גיבורת ניל", נסענו לזיכרון יעקוב, לעתלית. הרחנו את התקופה. הייתי חוזרת מביה"ס, עומדת מאחורי מכונת הכתיבה שלה, והיא הייתה נותנת לי לקרוא את מה שכתבה. הייתי מבקשת ממנה שתשנה את ההיסטוריה. שאבשלום פיינברג יתאהב בשרה, ולא באחותה רבקה. והיא הייתה אומרת לי: "ילדתי", כך קראה לי, "זו ההיסטוריה. אני לא יכולה לשנות אותה". כשכתבה על אליעזר בן-יהודה, כל הבית עבר לתקופה ההיא, ואני הזדהיתי לחלוטין עם בן-ציון הקטן ששבע שנים אסור היה לו לראות ילדים אחרים פן ישמע שפה אחרת.

היא האיצה בי לקרוא. קראתי המון. ראיתי המון הצגות. הייתי לוקחת את כל החברים שלי להצגות הרצה ב"הבימה". נשמנו בבית תיאטרון וספרות.

כמות האנשים שהגיעו לאבא שלי מ"הבימה" ומשאר התיאטראות הייתה מדהימה, זה הדהים את כל השחקנים. וגם נועם סמל, טופול, וליא קניג, יעל דן והלל מיטלפונקט – כולם דיברו על הקשר המדהים של ההורים שלי עמם, ועל האהבה הנדירה של שניהם זה לזו. ואני סיפרתי ליעל דן שאני זוכרת איך היא רצה לפגישה הראשונה שלה עם הלל. איך היא התרגשה כמו ילדה. ונאוה סמל סיפרה לי מה הספרים של אימא שלי עשו לה. והיה כל כך מרגש לשמוע את כל הסיפורים האלה.

לאחר מותה הגיעו אלינו כל השכנים שלנו מקיראון, אלה שאימא שלי הייתה חברתם, וטיילה עמם עם עגלות תינוק, וגם ישבה איתם בארגזי חול. היום הילדים של השכנים ההם הפכו לאנשים מפורסמים כאלה שעשו אקזיטים מעוררי קנאה, או שהיו לפרופסורים מעוררי כבוד. השכנים מהשכונה הקטנה בקיראון סיפרו לי גם עלי שהייתי ילדה קטנה יפהפייה פראית, אבל טובת לב, ואני הסמקתי.

אימא שלי חזתה את פייסבוק. שנים לפני שהפייסבוק בא לעולם. היא הוציאה לאור את הספר "תפוח ועץ", שהוא מין פייסבוק כזה, ספר – אלבום (שאגב לא זכה להצלחה גדולה כי הוא הקדים את זמנו). בספר יש שפע אמירות, פתגמים, משלים, סיפורים מהחיים – ממש כמו מה שמתרחש בפייסבוק – והכול מלווה בתמונות משפחתיות שאספה מכל הקרובים, הדודים, השכנים והמכרים.

היא הייתה מאוד רגישה, היא בכתה מכל דבר. אבא שלי

ספרי הילדים של דבורה עומר ז"ל

הסופרת צילה דגון שוחחה עם הפרופ' עמירם רביב, דקאן ביה"ס לפסיכולוגיה – המרכז ללימודים אקדמיים, אור יהודה, על זיכרון ופרידה מידידה יקרה ומשנות יצירה משותפות – עם הסופרת דבורה עומר ז"ל.

פרופ' עמירם רביב: במקריות מופלאה זימן אותי הגורל להיות שכן של דבורה, במשך כחצי שנה, ממש דלת נושקת לדלת, והדלתות היו תמיד נכונות להיפתח זו בפני זו, ונוצרו קשרי ידידות בינינו. גם לאחר שעברנו דירה, שמרנו על קשר חברי קרוב, שבהמשך הביא לשיתוף פעולה מקצועי ויצירתי אשר הניב ספרי ילדים רבים.

בשנת 1974, כמעט שמונה שנים לאחר ראשית היכרותנו, כשהייתי מנהל השירות הפסיכולוגי חינוכי בקריית אוננו, אב צעיר לשתי בנות וכפסיכולוג ובעל חשיבה "מניעתית" – כלומר, בעל אמונה שיש לעסוק בצמצום גורמי סיכון וחיזוק יכולות הילד, כשהדגש על פיתוח כישורי משכל של ילדים – חשבתי כי מן הראוי להפוך את קריאת הסיפור לילד לחגיגה משפחתית אמיתית שתספק חוויה מהנה וגם מועילה לכולם.

אני באתי אל דבורה עם הרעיון לכתוב גם לפעוטות ולילדים צעירים, כשברשותי מבוא מוכן לספר שטרם נכתב, אבל מלמד מה עתידה להיות "כוונת המחבר". הבאתי גם רשימת נושאים לכתובה, ההולמים את צורכי הילדים הצעירים, וביקשתי ממנה לכתוב על נושאים המדברים אל ליבה.

דבורה כתבה בעקבות כך עשרות סיפורים, אותם שכפלת בעשרות העתקים (במכונת שיכפול של אותם ימים). חילקתי את הסיפורים לאימהות בגנים וכן לגננות בקריית אוננו. הסיפורים שזכו למשובים חיוביים, הופיעו בספר "מגדל של קוביות בנית" הספר המשותף הראשון שלנו, שיצא לאור בשנת 1976. המהדורה הראשונה אזלה מייד. מאז נמכרו מאות אלפים של עותקים, והספר ממשיך להימכר גם היום באלפי עותקים לשנה.

דבורה עומר ונכדתה אור, בתה של טלי (היום בת 17)

היא הייתה חולה, אבל היינו מדברות – לפעמים יותר, לפעמים פחות. היינו מחזיקות ידיים. לפעמים הייתי שוכבת לידה. הייתי באה אליה כל יום ששי לפנות ערב. היינו רק שתינו לבד. בפגישות האלו הייתי בדרך כלל בוכה. למרות מצבה, קיוויתי שהיא תמשיך לחיות עוד חמש, אולי אפילו עשר שנים. לכן הייתי מופתעת כל כך כשפתאום היא מתה. פתאום! הרי תמיד היא הייתה שם, אבל תמיד! גם כשלא הייתה – היא הייתה. יש לי אפילו פתק ממנה שכתבה לי בחודשים האחרונים. היא אפילו חתמה לנו על ספרים שלה. לא ידענו בדיוק מה היא חושבת ומה היא שומעת.

ביום האחרון אפילו ניגבה לי את הדמעות. עמדתי מעליה וצעקתי: אימא אימא, איפה כואב לך? והיא בשארית כוחותיה הרימה את ידה וניגבה לי את הדמעות.

היה בינינו קשר מיוחד.

אני נזכרת שכאשר לא קיבלו אותי ל"אל על" להיות דיילת, היא קיבלה את זה יותר קשה ממני.

בחודשים האחרונים הייתה שואלת אותי שוב ושוב: "הייתי אימא טובה?"

ברור שהייתי אימא טובה. הייתי אימא מדהימה. אין אימהות כמותך!

דבורה עומר חותמת על ספריה

להעשרה רגשית וקוגניטיבית לילדים בגילאי 3-5 שנים, קובץ המהווה גשר בין ה"מגדל" ו"הנשיקה". הפעם דבורה ניסתה להתחמק מהכתיבה, ומצאה תירוצים שונים כמו "אני כבר כל כך רחוקה מאותו גיל, אפילו הנכדים שלי כבר גדולים יותר", או "אני כבר לא מקלידה", אבל ורד דחתה את הטענות ואמרה שהיא תקליד ותעשה הכול כדי שהספר ייוולד, וכך אכן היה.

דבורה הייתה ענווה, ואף פעם לא "החזיקה מעצמה" כדמות, לא היה לה "פירגון" עצמי, זה היה החלק החלש, או אולי החזק, שלה. היא הייתה קשובה, רגישה וסקרנית, ולא חדלה לשאול ולרכוש ידע, והמפגשים בינינו הפְּרוּ בעצם את שנינו. היא הייתה מתלהבת מכל חדשנות, בסיפורים שלה ניכרים יסודות של "כתיבה טיפולית", כשהיא דיברה על הרגשות של הדמויות, ניכרה האמפטיה שהיא רחשה להן, היא הצטערה בצערן ושמחה בשמחתן.

ומסכם עמירם רביב במילים של פרידה: דבורה הייתה לי ידידה קרובה, הערכתי אותה מאוד כסופרת ומספרת, ואת כישרונה האדיר ליצור ולכתוב סיפורים מרגשים ואהובים מתוך הבנה והתחשבות במימד הפסיכולוגי, והעיקר – אהבת הילד והבנת נקודת המבט שלו. ■

ספרנו המשותף השני – "הנשיקה שהלכה לאיבוד" – שהיה גם הוא ספר אהוד ומקובל על ציבור ההורים, הילדים והגננות, היה שונה מעט מבחינה רעיונית. בספר זה ביקשתי מדבורה לכתוב סיפורים שבאמצעותם יהיו לילד כלים להתמודד עם בעיות יום יומיות, כגון: פחדי לילה, פרידה ממוצץ, התמודדות עם מותן של חיות מחמד ועוד. במאמר מוסגר אפשר לומר כי "ספרות מוזמנת", לכאורה, זוכה ל"סטטוס נמוך" יותר, ובעיקר לביקורת על "פסיכולוגיות" יתר של ספרות הילדים. אבל אסור לשכוח כי למרות שיש כוונה מאחורי הדברים – חשוב לדאוג כי הסיפור יהיה מהנה ומעניין את הילד, ו"יקרוץ" גם להורה, כדי שלא ישתעמם וגם ילמד דבר או שניים. דבורה הקפידה על כך מאוד בכתיבתה לילדים הצעירים.

אני חייב לציין כי בכל עבודתנו המשותפת העניין וההנאה בסיפור היו עיקר הדברים, כשהמסר הפסיכולוגי אמור לשמש "כרווח משני". בכתיבה של דבורה ניכרה התאווה ללמידה ולצבירת ידע, כשלרשותה הכלים היצירתיים לתרגם את הרעיונות הפסיכולוגיים לסיפורים. ניכרת אצלה אינטואיציה הורית וחיבור לשנות ילדותה שבאה לידי ביטוי ברגישות כתיבתה היוצאת מהלב ונכנסת ללב.

לא עם כל בעיה היה לה קל להתמודד, בספר "הנשיקה שהלכה לאיבוד" ביקשתי מדבורה, במסגרת הנושאים שהועלו, סיפור על התמודדות עם נושא המוות. דבורה כתבה סיפור נחמד על דג זהב שמת, מה שהותיר את הנושא מרוחק רגשית מהילד, כי הרי דג זהב אפשר בקלות להחליף בדג חדש, וזו לא ממש אבידה גדולה. ביקשתי מדבורה לכתוב על משהו יותר פרוותי ומתלטף, וכך נולד הסיפור על החתולה מיצי שמתה, ואשר הכיל את כל האלמנטים שחשוב להעביר לילד בגיל זה, כלומר, שהמת לא חוזר, המת נותר בלב ובזיכרון, והוא עצמו לא מרגיש כלום. ד"ר אוריאל אופק ז"ל, שערך את הספר אמר: "מי כותב סיפור על מוות לילדים?", אך דבורה התעקשה על הסיפור. אוריאל מחק את המילה "מתה" וכך במהדורה הראשונה נקרא הסיפור "החתולה מיצי" אך כבר במהדורה הבאה הופיע הסיפור בשמו הראוי "החתולה מיצי מתה".

במשך השנים עבדנו יחד על ספרים רבים, שאחד מהם דבורה אהבה במיוחד – הספר "קול הלב", שסיפורו נועדו לטיפוח כישורים חברתיים שונים הנכללים תחת הכותרת הראשית "אינטלגנציה חברתית", תחום שהתפתח בשנים האחרונות.

דבורה הייתה מאוד קפדנית וביקורתית כלפי יצירתה. בניגוד לכתיבתה המוכרת לגיל הנעורים – שלמענם ערכה תחקירים מעמיקים, שלפי דבריה היו "לעיתים גם מייגעים" – הכתיבה לגיל הרך הייתה עבורה "אתנחתא", ובאה לה בפחות ייסורים וכפי שנהגה לומר: "זו כתיבת כף".

בשנת 2010 כתבה דבורה עם ורד רביב-שורץ את הספר האחרון "סיפור שקרה לי בדרך", ובו קובץ סיפורים

כשדבורה עומר נתפסה בחדר השינה של יצחק רבין

ד

בורה עומר לימדה אותי שכתובה היא סוג של עבודה. אולי לא עבודה שחורה ומלכלכת, ברגעים נדירים ייתכן שניתן לראות בה מלאכת קודש, אבל "כל בוקר אני קמה וכותבת", היא סיפרה לי. "אני מתעוררת מוקדם מפני שבוער לי לכתוב. שינה נראית לי כמו בזבז זמן. רק בשבת אני מתנזרת ממנה, היום הזה מוקדש למשפחה, וביום הזה אני כבר מחכה שיגיע יום ראשון".

דבורה עומר גם לחשה באוזני שלא כדאי לי לכתוב כשהילדים בבית. "הם עלולים לקנא", נימקה.

"לקנא בספרים?" התפלאתי.

"בספרים, במכונת הכתיבה, במחשב", הסבירה, "בכל מי שמרחיק אותך מהם".

"אבל יש לי שישה ילדים", טענתי, "אם אחכה להזדמנות שבה אהיה בבית לבד, לגמרי לבד, לא אכתוב לעולם".

"אז צאי לכתוב מחוץ לבית", היא הבריקה. "קחי לך חדר,

שבי במשרד. העיקר שהילדים יידעו שאימא בעבודה".

לא אימצתי את עצתה מפני שאצלי קיימת חלוקה שונה.

בניגוד לדבורה שחבשה שני כובעים – אימא וסופרת, אני

חובשת שלושה: אימא, עיתונאית ("זה המקצוע שלי", אני

מסבירה לילדיי, "זו הפרנסה") וסופרת. עבורי, הכתיבה

האישית – ספר, שיר ואפילו מחזה מוזמן – היא לא עבודה,

אלא אהבה. במפגשים עם קוראים, כשאני נשאלת איך חיים

שלושת הכובעים בכפיפה אחת, אני משיבה ש"אימא זה

תמיד, בכל שעות היממה, כעיתונאית ב'דיעות אחרונות' אני

כפופה לעורך שקובע על מה אכתוב, כמה מילים אכתוב ומתי

בדיוק עליי לסיים את הכתבה, וכמי שכותבת להנאתה אני

מטיילת בג'ונגל של הדמיון, בחופש מלא, ואין מי שיכתוב לי

את הנושא, היקף היריעה ומועד ההגשה".

ככובע שלי כעיתונאית היה לי העונג לראיין כמה וכמה

פעמים את דבורה עומר, וזכור לי במיוחד הראיון מספטמבר

'98. במוסף "שלך" (שכבר אינו קיים) הופקד בידי המדור

"שניים" שבו אירחתי שני אנשים שלא נפגשו מעולם, ודבורה

בחרה לשתות תה בחברת דני קרמן. "למרות שאנחנו חיים

בארץ קטנה ולמרות שהוא צייר לי בעבר, מעולם לא נפגשנו פנים מול פנים", אמרה, ולזקן הצחור של קרמן בישרה: "אני מאירת מתוסכלת!"

"באמת?" הוא השתומם, "ניסית לצייר?"

ודבורה סיפרה שהיו לה שני ניסיונות בציור, "ושניהם

הסתיימו רע. הניסיון הראשון היה בגיל 12. למדתי שנה

בגבעת ברנר, ונורא אהבתי לצייר. נתנו לנו ניירות גדולים ואני

ציירתי מאוד מהר. כולם אמרו 'מה, כבר סיימת? את הציור

הזה צריך להשלים בשמונה שיעורים'. ובאמת, בא המורה,

שהיה צייר, לקח את הדף הגדול שלי וקרע אותו לחתיכות.

אני בכיתי הוא אמר שזה לא ציור, שזה קשקוש".

בכיסא שלי, עם הטייפ ביד, התכווצתי. קרמן העיר שהוא

לא מאמין.

"תאמין, תאמין", דבורה הנהנה. "המורה אמר את המשפט

שמאז שמעתי אותו אינספור פעמים – 'צירה אמיתית נקנית

בדם, יזע ודמעות'. ואני, מה לעשות, כתבתי מהר וציירתי

מהר, ובתור ילדה הסקתי שזה לא שווה כלום. ביום אחד

הייתי כותבת שלושה שירים, ארבעה סיפורים וחמישה מחזות,

אז לקחתי את כל הדברים האלה והשמדתי אותם. אני נורא

מצטערת על כך, למרות שחלק הצלחתי לשחזר מהזיכרון.

בילפתי גם בתאריכים, ואם כתבתי שלושה שירים ביום אז

נתתי להם שלושה תאריכים שונים, כדי שלא יראו שכתבתי

ביום אחד. אבל כתוצאה מכך, מה שכתבתי בחנוכה נשא

תאריך של שבועות".

הקשבתי – והפנמתי. הזדהיתי עם הבעיה שהיא תיארה

מפני שגם אני ניחנתי בעט קל, עובדה שהקימה עלי לא מעט

מבקרים שטענו כי הכמות באה על חשבון האיכות. אילו העלו

בדעתם שכתבי היד שאני שולחת למו"ל הם רק טיפה בים,

קומץ זעיר ממה שחבוי במגירה.

דני קרמן סיפר שמאז שהחל לצייר, בגיל 3, הוא מצייר

ללא הפסקה. "להורים שלי הייתה מכולת ואני הייתי יושב

למעלה, על השקים, ומצייר. מבית הספר החקלאי בפרדס חנה

העיפו אותי מפני שבכיתה ג' הפסקתי ללמוד".

חיוך נצץ בעיני החתול של דבורה כשגילתה: "גם אני

הייתי תמיד תלמידה בינונית ומטה, אם נגיד את זה בנימוס.

אבל תמיד ציירתי וכתבתי, ונורא התפעלתי מהספרים של

נחום גוטמן, שגם כתב וגם צייר. את הספרים הראשונים שלי,

'דפי תמר', ציירה חוה נתן, אמה של שולי נתן, והיא ציירה

יפה. אחר כך היה לי צייר על הפנים, וכששלחו לי את הספר

המודפס לקנדה – היינו אז בשליחות – זה נורא הרגיז אותי,

והחלטתי שאני בטח יכולה לצייר אותם יותר טוב ממנו. היו לי

כבר שני ילדים, לימדתי, עבדתי, ולמרות זאת נרשמתי לבית

ספר ערב שבו למדו שלוש פעמים בשבוע. הייתי נוסעת לשם

בעקביות, גם בסערות שלג, והמורה היה מעיף מבט בציור

השמן שלי ואומר 'רע מאוד, רע מאוד'. יום אחד נמאס לי

ממנו. הייתה לנו ציפור, אז לקחתי את הגרגרים של האוכל

שלה ופיזרתי פיש-פיש-פיש על הדף ושאלתי אותו מה דעתו.

המורה אמר 'זהו, עכשיו יש לך את זה'. למחרת הפסקתי

ללמוד".

קרמן חלק עליה. הוא הכריז "הלוואי שהייתי רואה 20 אחוז מספרי הילדים ללא ציורים! יש ילדים שציורים מורכבים וברורים יסתמו אותם, ויש כאלה שציורים רק יפתחו להם את הראש ולכן, הכי טוב זה דף ריק כי מול דף ריק אפשר להפעיל את הדמיון".

בתגובה, סיפרה לו דבורה שהיא מקבלת השראה לא רק מהדמיון, אלא גם מדמויות מפתח במציאות הישראלית. לדוגמה הביאה את ספרה "המקק שנכנס לו ג'וק" וגילתה שבמקור הוא לא נכתב כספר ילדים. "בגלגול הראשון שלו כתבתי אותו בתור מקאמה על הכוח המשחית. רק אחרי שנים הרחבתי אותו לסיפור דמיוני. דרך אגב", שאלה, "אתה חושב שהדמיון של מנהיג לג'וק הוא מעליב?"

בכיסא שלי, עם הטייפ ביד, נדרכת. באותו הרגע נשר ממני כובע הסופרת והייתי אך ורק עיתונאית. האם סוף סוף נשמע כאן הצהרה פוליטית? ביקורת? מחאה?

קרמן ליטף את זקנו והשיב שהדמיון של מנהיג לג'וק בהחלט מעליב. "הוא מעליב את הג'וקים. הג'וק המסכן הוא יצור שלא נושך, לא שורט, לא עושה משהו רע. למה להעליב אותו? אבל", הוסיף, "זה יפה מאוד שלקחת בעיה בוערת והעברת אותה לפורמט של ספר. הכוח שמשחית הוא בעיה כלל עולמית. אין מי שלא מכיר אנשים ששינו את פרצופם כשהגיעו לעמדות כוח".

דבורה נעמדה. "אני חייבת להביא דוגמה הפוכה", קראה. "אצל יצחק רבין עליו השלום התקיים פעם אירוע של נשים. כולם באו לירושלים, לבית ראש הממשלה, והיה איזה כתב שרצה לראיין אותי על איזה פרס שקיבלתי. הוא אמר לי 'בואי נלך לאיזה מקום שקט'. למטה היה רעש, אז עלינו למעלה, פתחנו דלת, נכנסנו לחדר השינה של הרבינים, ישבנו, דיברנו ופתאום נכנס בעל הבית. מה עושה בנאדם רגיל לאנשים שיושבים בחדר השינה שלו? גם בלי להיות מקק הוא היה שואל באופן הכי ספונטני מה הם עושים שם. אבל רבין כל כך הסמיק. האוזניים שלו נהיו אדומות. הוא היה ראש הממשלה, וזה היה חדר השינה שלו, אבל כמי שידע לשמור על פרופורציות הוא מילמל 'אוי, סליחה, לא ידעתי שהחדר תפוס', ויצא".

גם את זה הפנמתי. לא רק את האנקדוטה על רבין שמצא את דבורה עומר בחדר השינה שלו, אלא את השמירה על פרופורציות שהיוותה חלק בלתי נפרד מאישיותה הנדירה. כשסיפרתי לה ש"אני אתגבר" היה התנ"ך של ילדותי היא הסמיקה כנערה. ובראיון הזה היא דיברה על "איזה פרס" שקיבלה. בצניעות. בענווה. כדרכם של פועלים שמשכימים מדי בוקר לעמל יומם - לעבודה שחורה שבה מוחקים יותר ממה שכותבים או למלאכת קודש שמביאה סיפוק והנאה.

את זה למדתי מדבורה עומר, האימא הרוחנית שלי, הסופרת שהשפיעה עלי יותר מכולם. את החריצות, את עבודת הנמלים ואת ההתמדה. כמוה, אני לא מחכה למוזוה. מדי בוקר אני מתיישבת מול המחשב ומוציאה את עצמי להרפתקה בלא נודע.

דבורה עומר

צחקתי - והפנמתי. גם אני חלמתי לאייר את הספרים שלי מפני שיותר מדי פעמים הרגשתי שאפילו המוכשרים שבין הציירים לא מצליחים לברוא על הדף את הדמויות שניקמו לי בדמיון, וברוב המקרים התקפלתי ולא הערתי דבר. מי אני שאמתח ביקורת על צייר נודע? לא היה לי האומץ לומר "זה הילד שלי והוא לא נראה ככה". שכנעתי את עצמי שגם לצייר יש חופש ביטוי, ושאם הוא רואה את גיבור הספר באור שונה עלי לכבד את חירותו ולתת לו יד חופשית. רק לפני כמה שנים העזתי לבקש סקיצה לדוגמה; לפני שהמאייר חותם על חוזה העבודה. כשהוא התרברב וטען "אני כבר לא עושה סקיצות" ביקשתי שיצמידו לבייבי שלי צייר אחר, המבין שלילד יש שני הורים.

קרמן אמר לדבורה עומר שהוא מבין את התיסכול שלה ממאיירים והיא סיפרה: "בשלב מסוים הרמתי ידיים. המאיירים לא מבינים מה אני רוצה ואני לא יכולה להתערב להם בצירוף כמו שאני לא רוצה שהם יתערבו לי בכתיבה. אז ספרים לילדים קטנים חייבים להיות עם איורים, אבל ספרים בלי ניקוד עדיף לי שייצאו לאור בלי ציורים מאשר עם ציורים שאינם לטעמי".

היא עצמה הייתה גיבורה

פרידה מדבורה עומר

ה

סופרת דבורה עומר ז"ל ליוותה את ילדותם ונעוריהם של דורות רבים בארץ, וגם את שלי. כמו רבות נערות בגילי בשנות ה־60, קראתי אף אני בשקיקה את **"דפי תמר"** שלה, בזה אחר זה; אבל הודות לקשר המקצועי האמיץ בינה לבין אבי, **אוריאל אופק** ז"ל, זכיתי להכיר את האישה העדינה והמקסימה הזאת מקרוב. הקשר בינה לבין אבי היה בעצם לא רק מקצועי, אלא כמעט משפחתי: אביה של דבורה, **משה מוסנזון** ז"ל, הוא ששידך בין הורי, כשעבדו יחד בעיתון **"במעלה"**, כך שהיה בשבילי מעין סנדק. בילדותי, כשנסעתי לקיבוץ נען בחופשות הקיץ לבלות בבית מוסנזון, שמעתי גם אני מפיו על הגמד **"קרשינדו"**, גיבור ילדותה של בתו הבכורה, ובזכותה גם גיבורם של ילדים רבים אחרים. כידוע, דבורה לא זכתה לבלות הרבה עם אביה, שנעדר מהארץ בשליחות הבריגדה, ואת אימה איבדה בגיל 11,

דבורה עומר ואהוד מנור

כשנהרגה בתאונת אימוני ירי של ההגנה. כדי להסתיר מהבריטים את הסיבה האמיתית לתאונה, הומצא סיפור כיסוי שלפיו אימה התאבדה; בשורה מזעזעת זו נמסרה גם לדבורה הקטנה, שנותרה בקיבוץ מעוז חיים כילדה בודדה, ללא הורים. כמה נוראה המחשבה לילד שאימו נטשה אותו לנצח, במודע, בדרך האכזרית ביותר, וכמה כוח נדרש מדבורה להמשיך לשאת את הסבל הזה במשך שנים כה רבות, עד שנודע לה הסיפור האמיתי על מות אימה, כשהייתה כבר אם לילדים בעצמה. גם על כך כתבה **ספר**, כמובן; ואולי כאן טמון סוד הדחף הכביר שלה לכתוב, עוד ועוד, על חייהם של אחרים.

בצניעותה הרבה, דבורה לא חשבה מעולם שתהיה סופרת, אלא לכל היותר נהגת טרקטור. כך אמרה ב־2006, כשקיבלה את פרס ישראל על תרומתה לתרבות הישראלית. אבל מרגע שלמדה לכתוב, בכיתה ב', כבר התחילה לכתוב יומן, ומאז הפכה בשבילה הכתיבה לדרך חיים. בילדותה, **סיפורה** בהזדמנות אחרת, הייתה משוטטת לבד בקיבוץ וממציאה על עצמה סיפורים דמיוניים; שם אולי נזרע הגרעין ליצירתה הראשונה שראתה אור – **"דפי תמר"**, יומנה של ילדה **"רגילה"** בקיבוץ. אבא שלי הוא שקיבל ממנה את היומן – כדפים, פשוטו כמשמעו – לפרסום בהמשכים **"דבר לילדים"**. בהמשך עודד אותה להפוך את הדפים לספר, ואז לספר שני ושלישי ורביעי, שאת כולם ערך, וכולם הפכו לרבי־מכר. מאז קראה לו **"פרסת המזל שלי"**, ונהגה להעביר לו לעריכה כל ספר שכתבה.

בשנות ה־80, כשאבי חלה והתקשה לעבוד, הוא **"הוריש"** לי את הטיפול בספריה של דבורה. מאז הייתי מקבלת ממנה מחברות על מחברות, רובן כתובות בכתב ידה (שהרי המחשב האישי עוד לא נולד באותם ימים), ועורכת את ספריה להוצאת **שרבוק**, שהייתה אז הוצאת הבית שלה. במהלך העבודה הרבינו לדבר בטלפון, ולעתים נפגשנו, והשיחות היו תמיד נעימות ומעניינות. הקשר נמשך גם כשעברה להוצאת כתר ונפסק מתישהו באמצע שנות ה־90, כשהתחלתי לעבוד בטלוויזיה וההוצאה סיפקה לה עורכים אחרים.

לצד כישרונה, גם כושר הכתיבה של דבורה היה יוצא מן הכלל. היא הותירה אחריה יותר ממאה ספרים, שחלקם הומחזו והפכו להצגות ילדים מצליחות, ובימים שאחרי מותה שמעתי ברדיו את מנהלת ספריית בית אריאלה מעידה עד כמה ספריה אהובים על הילדים גם כיום. דבורה הצטיינה ברגישות עצומה לדמויות חריגות, לטוב ולרע – וכי מהם אותם אנשי מופת, שאת חייהם תיארה בספריה, אם לא חריגים? איתמר בן אב"י, שרה גיבורת ניל"י, זהרה לביטוב, מניה שוחט, הרצל, בן־גוריון – כל אלה ועוד הפכו בזכותה משמות בספר ההיסטוריה לאנשים מרתקים, בשר ודם, ובד בבד קירבו את הקוראים לסיפורה של המדינה. זכור לטוב גם ספרה האהוב **"אני אתגבר"**, שבו הגיבורה היא ילדה חריגה, פגועת שיתוק מוחין. ואני רוצה לומר לדבורה: גם את עצמך התגברת והיית גיבורה, גיבורה אמיתית. ובזכות הגבורה שלך זכינו כולנו.

דבורה כותבת על אהבת איתמר

על ספרה של דבורה עומר,
"אהבת איתמר"

הוצאת עם עובד, 2001, 205 עמ'

א

הבות היו כאן עוד בטרם
מדינה, ולא פעם האהבות
הישנות מסעירות את דמיונו
יותר מחיינו כאן ועכשיו. עוד
בטרם כתבה דבורה על אהבת
איתמר, היא כתבה על אהבתם
ומותם של הפלמ"חאית זוהרה
לביטוב וחברה שמואל קופמן
בספרה "לאהוב עד מוות". כל
מי שקרא דָאב וְאָב לנוכח
האהבה הגדולה שהייתה
לסיפור טרגי. סיפור אהבה אחר

וקוסם לא פחות שהסעיר את דמיונה של הסופרת דבורה עומר
הוא סיפור אהבתם של איתמר בן אבי" (בנו של אליעזר בן
יהודה) ושל לאה אבושדיד, סיפור שיש לו סוף טוב ורומנטי.

עוד בטרם כתבה דבורה עומר על אהבת לאה ואיתמר בן
אבי" ("אהבת איתמר", 2001), כבר רחשה הארץ את סיפור
אהבתם בתחקירים עיתונאיים, בריאיונות עם בני המשפחה
ובסרורים בעקבות אהבתם. אני כותב את המאמר הזה כאיש
ספרות, אך גם כמי שמדריך סרור בעקבות סיפורי אהבה
בירושלים, ובין השאר אני הולך בעקבות אהבתם של איתמר
בן אבי" ולאה אבושדיד. בעבר הייתי סר לבית מרקחת "אלבא"
בכיר ציון ומחליף מילים עם רינה רז, בתו של איתמר בן אבי",
כדי לברר דברים על סיפור אהבה מיוחד זה, עד לכתה מאיתנו.
דבורה עומר ראתה בדמותו של איתמר בן אבי" דמות
מעוררת השראה, ולא פלא שהקדישה לו בעבר את הספר
"הבכור לבית אבי" (1967). כותרת המשנה הייתה "הילד
העברי הראשון" והדגש היה סיפור תחייתה של העברית
כלשון דיבור דרך סיפורו של הילד העברי, שאביו דיבר איתו
רק עברית, עוד בשנות היישוב הישן.

דבורה לספרה על איתמר בן אבי", ספר לילדים על
דמות היסטורית של איש ציבור ממייסדי העיתונות העברית
(אל נשכח שאיתמר היה עורך "האור", "הצבי" ו"דואר
היום"), כתבה דבורה עומר באותה שנה גם על "שרה
גיבורת ניל" (1967), סיפור חייה ומותה של שרה אהרונסון
מתנועת ניל".

דבורה עומר יצאה בעקבות אהבתם של איתמר ולאה
וכתבה רומן דוקומנטרי המשלב שירי אהבה שכתב איתמר
ללאה, פתקים, עדויות בני משפחה וקטעי ריאיונות עם
לאה אבושדיד שהגיעה לגיל מופלג וידעה לספר בחן רב
על אהבתה לאיתמר. הסיפור כה מסעיר ומדליק את הדמיון,
שהספר של דבורה עומר זכה לעלות על הבמה (תיאטרון
הילדים והנוער), ואני זוכר שצפיתי בהצגה בהנאה מרובה,
וגם שמרתי את התוכנייה.

אהבה נואשת

סיפור האהבה המתואר כאן הוא קודם כול סיפור של אהבה
נואשת, אהבה שנראית חסרת סיכוי. האהוב בסיפור שלנו
מתגלה כאוהב עקשן שמנהל את החיזור שלו מעל דפי
העיתון שהוא עורך. כדי לכבוש את לבה של לאה אבושדיד,
נערה מיוחסת ממשפחה שעלתה ממרוקו הספרדית, כותב לה
איתמר שירים בעיתון שהוא עורך, והוא אינו מרפה מחיזורו
ארבע שנים רצופות. שני גיבורי הרומן שלנו הם מירושלים,
והבתים שבהם התרחשה האהבה עודם עומדים וקיימים. אולי
חוטי החשמל שבין הבתים הללו משמרים עד היום את עוצמת
האהבה העוברת בין הדפים של הספר הזה.

הרומן פותח בשיבתו של איתמר לירושלים בגיל 26 לאחר
שנות לימודים לתואר בגרמניה. הוא זוכר כל השנים את לאה
כילדה יפה:

"היום אולי יפגוש סוף סוף את הילדה שעוררה בו געגועים
כה רבים. הוא הלך במהירות ברחוב הירושלמי ונעצר מול בית
אבן בעל שתי קומות. שם חיכה עד שיצאה אל הרחוב נערה
יפהפיה, שחומת עור, בעלת שיער גלי וגוף חטוב. "סלחי לי",
פנה אליה. "ולמה עלי לסלוח לך?" שאלה. "זו באמת אתו!"
"אני נראית לך כמו מישהי אחרת?" "לא... אבל... מכיוון שלא
נפגשנו ארבע שנים, חשבתי שאולי טעיתי..."
"והתאכזבת?" "להיפך. מאז שהתראינו לפני נסיעתי לחוץ
לארץ, יפית עוד יותר" (5).

זהו הדו"שיח הרומנטי הראשון בספר אהבה מרתק זה.
איתמר נקרא לארץ על ידי אביו, אליעזר בן-יהודה, לערוך
את "האור", עיתון יומי עברי ראשון בארץ, ולאפשר לאב
להתפנות להשלמת משימתו ההיסטורית: המילון העברי.
משפחת בן-יהודה גרה אז ברחוב אתיופיה (שנקרא אז
רחוב החבשים), והבית עדיין עומד מול הכנסייה האתיופית.
הפגישה עם לאה אבושדיד הופכת את עולמו. איתמר

כמו מטורף? למה את כל כך יפה ומשגעת? למה גזלת את כל אושרי בחיים ואת כל מנוחתי? ...אני מתפלל ומתחנן לפניך אלילתי הקשה, אלילתי השחורה, אלילתי הזועמת, אך היפה. היי נא שלי, הוי לו שַמעת לתפילותיי" (93).

העורך כותב שירי התאבדות

איך משיג איתמר את אהבתה של לאה ואת הסכמת הוריה לנישואין? הרומן עוקב אחר החיזור הנואש ואחר שירי הייאוש וההתאבדות של העורך, כדי להגיע אל לב אהובתו.

העורך כותב אז שיר ייאוש: "תן נא לי, אלוהי, אל האהבה/ שק דמעות, תן נא לי. אח! כי לבכות אני רוצה, לבכות בחווה/ ולמות בתוך דמעותיי".

השירים שהם שיאו של החיזור הם שירי התאבדות מובהקים, שבעטיים יוצא אליעזר בן־יהודה לחפש דרכים להגיע אל לב המשפחה הספרדית. בשיר ייאוש הוא כותב: "הידעת שאותך אהבתי/ שממך נואשתני? /.../ וחוורון המוות כי ילבין את לחיי/ העליך אכעס?/ ודמעה חרדה כי תרעיד את מצחי/ האועיל אם אבכה? /.../ שלום הוי לנצח, יפתי!"

ובשיר בשם "אקדחי", הוא כותב: "על השולחן הוא מונח/ ממתין לפקודתי./ כי מאז אהבתיה ואני כאוב/ לא יזוז האקדח ממולי.../ כי נמאס לי הכול, אפילו יפתי/ אשר בחרה כך לחיות בלעדיי/ הטי נא אזנך, הוי את ילדתי/ עוד רגע רק, ותבכי לבלי די..."

וכך כותבת הסופרת דבורה עומר בספרה: "באותו לילה התייפחה לאה בחדרה והרטיבה את הכר למראשותיה... לאה הייתה מודאגת מאוד מאיומי ההתאבדות שהופיעו בשירי בן ציון בעיתון. כמי שהכירה היטב את עיקשותו, ידעה כי הצעיר התכוון לכל מילה שכתב" (126).

שירי ההתאבדות הגבירו את תפוצת עיתון "האור": בן־יהודה אומר לבנו שבור הלב:

"מדוע כתבת שיר כזה? נכנס האב לחדר של בנו. אתה יודע איזו סערה חוללת בירושלים? אמך ניסתה לאסוף ממוכרי העיתונים את כל גיליונות 'האור' עם שירך, אך כולם נקנו" (120).

אליעזר בן־יהודה יצר אז קשר עם אחד מראשי הציבור הספרדי, אלברט ענתבי, שהיה גם מקורב למשפחת אבושדיד. ענתבי זכר את התחקירים של איתמר בעיתון "דואר היום", שלא החמיאו לו, והוא מבקש התנצלותו של איתמר כתנאי לתיווך. לאחר מכן יצא לשיחה עם משפחת אבושדיד, שיחה מרתקת ומרגשת (129), שמסתיימת בהצלחה.

הסופרת דבורה עומר טוותה ביד אמן את סיפור אהבתם ואת חייהם המשותפים. נולדו להם שתי בנות דרור בן אבי (שהייתה שנים רבות עובדת "קול ישראל") ורינה רז. וכל מי שעדיין לא קרא סיפור אהבה חם ורוטט מוזמן לקרוא את הספר הזה.

בית אליעזר בן־יהודה ברחוב אתיפיה

הגיע לביקורים תכופים באחוזת משפחת אבושדיד ("בית הקשתות" עודנו עומד היום ברחוב החבצלת בירושלים), לסייע ללאה בלימודיה בבי"ס אוולנה דה רוטשילד (שנקרא באותם הימים "בית ספר מיס לנדאו" על שם המנהלת) שפעל אז בבניין "מחניים" ברחוב שבטי ישראל (הבניין שבו נמצאת לשכת שר החינוך היום).

האם ריינה והאח ד"ר אברהם אבושדיד (שזכה לכינוי "הרופא על הסוס"), לא ראו בעין יפה את הקרבה בין "האשכנזי" ובין בתם הספרדייה, וראו אז פחיתות מעמדית להתקשר עם משפחה אשכנזית...

דבורה עומר חושפת את פתקי האהבה הנואשת שהעביר אז איתמר לאהובתו, כשנאסר עליו לבוא לביתה: "אני אוהב אותך כל כך, אני רוצה לראותך יום יום, ואני משתגע מיגון ומייאוש. הרשיני נא לי לָאָתִי החמודה... אם אראה אור בחדרך אקרא לך בלאט, את תפתחי ותאמרי לי שלום. מפעם לפעם אדפוק על דלתך ואת תפתחי לי ואני אנשק את ידך. רק זה עשי לי, לָאָתִי, וחוץ לך. אהבתך הוי מה אהבתך. נישקתך הוי מה נישקתך". ופתק דרמטי וכואב יותר: "לאתי, אלתי, אלילתי, אינני יכול לסבול יותר. כל היום אני הולך כצל. אני עובד כמו בחלום. רק תמונתך, רק עינייך לנגדי. לאה, מה יהיה? אני אומלל כל כך!"

הספר עוקב אחר המחזרים שמשפחתה מנסה להכיר לה כדי להרחיק את איתמר (בן־ציון) מעליה. איתמר כעורך עובר לשיטת חיזור באמצעות העיתון שהוא עורך, וירושלים עוקבת אחר אהבתו המסתורית של העורך לנערה ושמה "אלה", שם קוד לאהובתו לאה.

הוא כותב שורות בנות אלמוות, שלימים שולבו גם בשירו של דודו ברק על דמותה של לאה, ולא פעם אנו שומעים שורות אלה בפניות הזמר ברדיו: "אָתִי אלתי אָהבתי למרות רצונה/ הלוואי ויכולתי לסור למעונה", ומכתבי האהבה שלו גם היום מרטיטים לב נשים:

"אָלתי, אמרי לי, האם חטא כה גדול הוא שאני אוהב אותך

עדינה בר־אל

אדון אֲדָמוֹן*

א

אדון אדמון אהב מאוד לאכול עגבניות. הוא אכל עגבניות בארוחת הבוקר. הוא אכל עגבניות בארוחת הצהריים. הוא אכל עגבניות בארוחת הערב, ולפעמים גם בלילה...

בכל שבוע הוא קנה עגבניות בשוק וסחב אותן הביתה בשני סלים מלאים, מאוד כבדים.

יום אחד, לאחר שחזר מזיע ועייף מן השוק, עלה במוחו של אדון אדמון רעיון: "למה לי כל־כך להתאמץ? אני בעצמי אגדל עגבניות בחצר שלי."

אמר ועשה: הוא הכין לעצמו גינת ירק קטנה: עדר במעדר, גרף במגרפה, סידר שתי ערוגות מלבניות, והשקה אותן בממטרה. ואז הלך אדון אדמון למשתלה וקנה זרעי עגבניות בשקית נייר קטנה.

הוא חזר אל גינתו החביבה, לקח בידו דָּקָר ויצר בערוגות גומות, כדי לטמון בהן את הזרעים.

הוא הוציא את הזרעים מהשקית, והניחם כף ידו. ואז, לפתע, הגיעה רוח חזקה, והיא נשפה ונשפה: שו... הו... עו... פו... שו... הו... עו... פו... שו... הו... עו... פו... והזרעים התעופפו מתוך ידו אל כל העברים!!!

כעס אדון אדמון על הרוח ואמר: "רוח, רוח, מה עשית? עכשיו אצטרך שוב לקנות עגבניות.

לשם מה הכנתי ערוגות כה יפות?
אבל הרוח לא ענתה ונעלמה.

עברו ימים, חלפו שבועות וחודשים. מדי פעם קנה אדון אדמון מעט עגבניות בשוק, ואמר לעצמו בעצב: "הוי, אילו היו לי עגבניות משלי בגינתי..."

יום אחד הוא יצא לחצר, נשא את עיניו וראה... עגבניות! העגבניות צמחו בכל מקום: למעלה על הגג, בעציץ על אדן

החלון, סביב העץ הגדול שבגינה, ליד הגדר בקצה החצר, ואפילו מעבר לה...

ממש בכל פינה תלויות עגבניות קטנות אדומות - אשכולות אשכולות.

"הו, כמה טוב!" קרא אדון אדמון, "אבל... מעניין... מי הכין לי כזו הפתעה?"

ואז הגיעה רוח. היא נשבה לה בקלילות, פרעה מעט את שערו וליטפה את פניו.

צחק אדון אדמון וקרא: "הו, רוח, רוח, הרי זו את! את פיזרת את הזרעים לכל העברים! תודה, תודה לך, הרוח. סליחה שכעסתי עליך. עכשיו תוכלי לנוח."

אך הרוח לא נחה. היא הסתלקה לה בנשיבה קלה, ובדרך היא פיזרה את ריח העגבניות על פני כל העיר. הגיעו לחצר השכנים, וגם אנשים ממקומות רחוקים.

ומאז, בכל יום אחר־הצהריים יושב אדון אדמון בחצרו עם המון חברים; והם אוכלים.

ומה הם אוכלים? מרק עגבניות, סלט עגבניות, פיצה עם עגבניות, ספגטי ברוטב עגבניות, מטבוחה, שקשוקה... והכול עם...קטשופ.

ומה לקינוח? בבקשה, אפשר לבחור: עוגת עגבניות או גלידת עגבניות.

איור: נורית צרפתי

* מתוך: בר־אל, עדינה, כמה טוב לקרוא: כל אחד חזק במשהו, עופרים, תשע"ב.

סַאנְשִׁין - המלכה שְׁחִיָּה לעולם

ל

פני שנים רבות, בטרם המציא האדם את המחשב, ואפילו הטלפון והטלוויזיה עדיין לא היו קיימים, שְׁכָנָה מעבר למפלים הגועשים וההרים הגבוהים שבאופק, מדינת הַפִּילְנֵד. אזרחיה עיבדו את שדותיהם ורעו את עדריהם, הגשמים ירדו בעיתם, האדמה נתנה את יבולה בשפע, ותושבי הפילנד היו שמחים בחלקם.

בראש הממלכה עמדה המלכה סאנשיין, אשר ניהלה את ארצה בצדק, ביושר, ובתבונה רבה. מדינת הפילנד חייתה בשלום עם שכניה, לא היו בה מלחמות, והכול האמינו כי אדם חי את מכסת החיים אשר האל קבע לו ביום היוולדו, וכשאדם מת בטרם עת, זה קרה ברצון האל, אולי כעונש על חטאיו. גם ארבעת ילדיהם של בני הזוג המלכותי, הבן הבכור פאואר, אחותו סיסילי, אחיו פרינס, ובת הזקונים ליב, חיו באושר – עד שיום אחד חלתה אימם במחלה קשה. אזרחי המדינה לא היו מודאגים. הם היו בטוחים שמלכתם סאנשיין תבריאה בקרוב, כי הייתה מסורה לעמה, וכל מעשיה היו למען רווחתם של בני ארצה. איש לא חשש לחייה, כי היה ברור לכול שמלכת הַפִּילְנֵד מעולם לא חטאה.

אולם בעלה של המלכה היה מודאג מאוד. הרופא הזקן של ארמון המלוכה עשה ככל יכולתו. הוא רקח צמחי מרפא והשקה בהם את המלכה, הניח כוסות רוח על גופה, אך היא לא התאוששה ולא רצתה להיראות בחולשתה. ערב אחד כאשר בעלה הניח את כף ידו הקרירה על מצחה הלוהט היא מלמלה בשפה רפה.

"מה שלום ילדיי? אני כל כך מתגעגעת אליהם!"

"הם עדיין לא נרדמו, אהובתי," ענה והיטיב את הכרים למראשותיה. "גם הם מתגעגעים לראותך. האם תרצי שאקרא להם לבוא אלייך?" אולם המלכה ענתה באנחה: "הייתי רוצה מאוד, אבל הבט בי, יקירי. היכן תלתליי הזהובים ועיניי הירוקות? ראה איך הן שקועות בחוריהן... ולי כה חשוב שילדיי יזכרו אותי חזקה ויפה כפי שהייתי לפני מחלתי... ספר לי אתה על מעשיהם והחיית את נפשי."

וכך היה. בכל ערב היה האב משוחח עם ילדיו, מקשיב לכל הקורות אותם, ולאחר שנרדמו היה בא אל מיטת אימם, וסיפוריו הקלו על סבלה. הוא סיפר על הבן הבכור פאואר,

שהגיע ראשון בתחרות רכיבה, ובפעם אחרת סיפר שסיסילי הצטיינה בקליעה בחץ וקשת וזכתה בגביע. יום אחד הביא עפיפון שיצר הנסיך פרינס ותלה אותו מתחת לאפיריון מיטתה, לצד ציוריה של ליב הקטנה. והמלכה הקשיבה ובלעה את דבריו בצמא. "כל כך טוב לי לדעת שהילדים ממשיכים לעסוק בענייניהם ואינם מתעצבים יותר מדי," אמרה בעיניים עצומות. "ילדינו עצובים מאוד," הודה בעלה. "הם מאוד משתדלים להתאפק ולא לגלות את רגשותיהם, אבל בלילה, כאשר נדמה להם שאיש אינו רואה בצערם, אני יודע שהם בוכים אל תוך הכר ומתגעגעים אלייך."

"יותר מכול הייתי רוצה שהם ימשיכו להיות שמחים," אמרה המלכה. "השתדל אתה לעודד אותם לשחק, ללמוד, ולבלות במסיבות עם חבריהם... גם כתבתי מכתב שאני מבקשת שתקרא להם לאחר מותי – "

"אל נא תדברי על המוות, אהובתי," קטע אותה בקול חנוק. "את תבריאי ותחיי עוד שנים רבות!"

ערב אחד, כאשר נכנס האב אל חדרה של הבת הקטנה ליב, היא הושיטה לו ציור של פרח צבעוני שבתוכו צבעה לב בצבע זהב, ואמרה:

"אבא, הנה ציור בשביל אימא! פעם היא קראה לי סיפור על פרח ולו לב של זהב, וכל מי שמריח את הפרח הזה מתרפא מיד מכל מחלה. אני אלך לחפש את הפרח ואביא אותו לאימא. אולם האב חייך בעצב, חיבק את בתו ואמר לה.

"פרח לב הזהב קיים רק באגדות, ילדתי. לצערנו, אין בעולם פרח כזה!"

"אינן?! אבל אני לא מסכימה!" הילדה רקעה ברגליה ופרצה בבכי מר. "צווה על הרופאים למצוא אותו! הרי אימא היא המלכה! אסור שהיא תמות!" והמילים הפשוטות האלה ביטאו מה שאיש לא העז להשמיע בקול.

למחרת הוזעק אל הארמון המכשף של בית המלוכה. הוא הפעיל על המלכה סאנשיין את כל קסמיו – אך ללא הועיל. הכוהן הגדול קרא לכל תושבי הפילנד להתפלל לשלום מלכתם, אך גם התפילה לא הבריאה אותה. לאחר סבל רב עצמה המלכה האהובה את עיניה לנצח, ואלפים רבים ליוו אותה בדמעות למנוחת עולמים.

לאחר ההלוויה, כאשר משפחת המלוכה חזרה לארמון והמשרתים השאירו אותם לבדם בטרקלין, פרצה ליב הקטנה בזעקה קורעת לב: "זה לא צודק שאישה כל כך טובה תמות!" ונפלה מתייפחת בזרועות אביה. הבכי אחז גם בַּיִתֵּר הנסיכים וכולם בכו מרה. לאחר שעה ארוכה הוציא האב מאמתחתו את האיגרת, וקרא בפני הנסיכים את הדברים שאימם כתבה לפני מותה.

"ילדיי היקרים לי מכול. כאשר תגיע איגרת זאת לידכם אני יודעת שתתעצבו מאוד אל לבכם. סלחו לי על שאני נפרדת מכם בכתב, אולם נראה שלא נוכל להתראות עוד פנים אל פנים. אני מרגישה שיום מותי קרוב. מותר לכם לבכות ככל שתרגישו צורך, אולם בקשתי היא שתשתדלו להתגבר על צערם ולהירגע. שהרי בחייכם שלכם אתם תמשיכו את חיי! בבוא היום תפגשו

ציף, הברווזון הנודד

מכל הצעצועים וחיות הפרווה, גלי אהבה במיוחד את ברווזון הגומי שלה, ציף. בכל ערב, כשהגיעה שעת הרחצה, היא לקחה איתה את ציף, והם השתוללו יחד באמבטיה עד שאבא צעק מהסלון שצריך לצאת. בלילה ציף ישן איתה במיטה ושמר על החלומות שלה.

לכן, כשגלי חזרה מהביקור אצל אימא באוסטרליה (היא גרה שם עם החבר החדש שלה, ג'ורג') וגילתה לפתע שציף הקטן לא נמצא במזוודה, עצב גדול נפל עליה. הרחצה באמבטיה בלי הברווזון האהוב שלה הייתה משעממת, והחלומות בלילה התפזרו לכל הכיוונים.

למחרת בבוקר כתבו גלי ואבא אימייל לאימא וביקשו ממנה שתבדוק אם ציף נשאר אצלה. היא כתבה בחזרה שכן, ושהיא תשלח אותו לישראל במהירות האפשרית, וד"ש מג'ורג'. גלי שמחה שציף לא הלך לאיבוד ושבקרום ישוב אליה. בינתיים באוסטרליה, אימא עטפה את ציף הקטן בנייר פצפצים, הכניסה אותו לקופסה קטנה והניחה אותה בתיבת הדואר. וכאן התחילו הצרות!

הדואר שהוציא את הקופסה מהתיבה, הניח אותה בתיק שלו ושכח אותה שם.

בערב, כשהדואר חזר הביתה, הוא התכוון לתלות את התיק על מתלה המעילים בכניסה כמו תמיד, אבל אז צלצל הטלפון. הוא זרק את התיק על הרצפה ומיהר למטבח לענות. כלב הבולדוג שלו, קינג קונג, ראה שהתיק נשאר ללא השגחה ועט על המציאה.

בזמן שקינג קונג גרר את התיק החוצה, נפלה ממנו הקופסה החומה והתגלגלה על הדשא. הכלב ניגש לחרח את הקופסה. מעניין מה יש בפנים. הוא החל לקרוע אותה בשיניו, כשלפתע עבר שם החתול של השכנים, וקינג קונג שכח מהקופסה וזינק בעקבותיו.

תוכי צבעוני בשם ניק, שעבר שם במקרה, הבחין במשהו מנצנץ על הדשא. הוא נחת והחל לנקר במקורו את נייר הפצפצים. פק, פק, פק. בפנים היה משהו צהוב. ברווזון גומי! זו יכולה להיות מתנת יומולדת נהדרת לגוזלים!

ניק אחז בברווזון העטוף במקורו והתעופף משם במשק כנפיים. הוא עף מעל בתי העיר והגיע אל פאתי החורש. אבל לפתע נשבה רוח חזקה, העטיפה השתחררה וציף הקטן צנח מגובה רב אל תוך שיח קוצני. חבל, חשב ניק, אבל גם נייר פצפצים זה משחק נחמד לקטנים.

בני זוג, תאהבו אותם ותבנו לכם משפחות משלכם, והילדים שיוולדו לכם ימשיכו את חייכם אחריכם. זאת היא דרכו של עולם. דור הולך ודור בא. יש מי שחי עד זיקנה ושיבה, ויש מי שנפרד בצעירותו. ואתם תזכרו אותי תמיד יפה וצעירה, כפי שנראיתי לפני שחליתי. אימכם האוהבת אתכם מאוד."

חלפו דקות אחדות, האב מחה את עיניו, קם ממקומו ורמז לילדיו לגשת אל מול המראה הגדולה שכיסתה את כל קיר הטרקלין.

"אימכם צדקה. ראו איך היא ממשיכה לחיות בכל אחד מכם!" אמר להם. "פאואר, בני הבכור, אתה תוכרז למלך בקרוב. הבט במראה וראה כמה דומה אתה לאימך! עיניך הירוקות וחוכמתך, וזיכרוןך המופלא, וגם כשרון הנאום שלך, כל אלה ממנה באו לך! ואת, סיסילי, הנך קלעית מצטיינת. דייקנותה וזריזותה של אימא ממשיכה לחיות בך, והאף הסולד שלך הרי הוא בדיוק כשל אימך. והביטו נא על גבות עיניו של פרינס ועל תלתליו הזהובים, ממש כשל אימכם הם. וליב, הביטי על מבנה שפתייך, וכשרון הציור שלך, וגם את טוב הלב את הרי ירשת מאימא. בכל אחד מכם ילדיי ממשיכה אימכם את חייה. בכס וגם בדורות שיבואו אחריכם יחיו תמיד תכונותיה. תווי פניה, גון עורה, שיערה וצבע עיניה של המלכה סאנשיין, וכל אלה ימשיכו לחיות לעולמי עולמים.

לאחר שבעת ימי האבל חזרו החיים בממלכה למסלולם, וככתוב בספר החוקים של הפילנד ירש את כיסא המלוכה יורש העצר פאואר, שברבות הימים היה גם הוא מלך נערץ ואהוב. ועד עצם היום הזה מאמינים אזרחי הפילנד שכאשר האל הגדול מתקשה לנהל לבדו את העולם, הוא לוקח אליו לעזרה אנשים מורמים מעם, מוכשרים ונבונים ואוהבי אדם. ובבוא היום אולי גם המלך פאואר יתבקש גם הוא להצטרף ולתרום מתבונתו לחבורת המופלאים המסייעים לאל היושב במרומים. ■

© Nurit's Paper Cuts

נורית יובל, מגזרת נייר מתוך "מסע האגדות הקסומות", מאת נורית יובל

הצהריים. הוא מיהר לעברה בשמחה, ולא שם לב שהאוכף נתקע באחד הקרסים ונתלש מעל דבשתו.

בצפירה מחרישת אוזניים יצאה האונייה מהנמל, גוררת מאחוריה את האוכף הקרוע, וציף הקטן בתוכו. במשך שעות אחדות התנדנד הברווזון בנחת מאחורי האונייה, עד שדג מסור אחד ניסר את החבל והאוכף השתחרר. האונייה התרחקה אל האופק וכעת הוא נותר לבדו בלב האוקיינוס הענקי.

כך חלפו להם הימים. לרוב היה הים שקט, אך מדי פעם סערו הרוחות וציף הקטן היטלטל מעלה מטה על גבי נחשולי ענק. הרפתקאות רבות עברו עליו בין גלי האוקיינוס הרחב: הוא פגש צבתיים זקנה עם חמישים ושמונה נכדים, השתתף במשחק מחניים סוער בין שתי קבוצות דולפינים, ופעם כמעט נאכל על ידי כריש פטיש רעב.

יום אחד התנדנד לו ציף בנחת בשמש. הוא כבר היה כולו מרוט ובלוי, והצבע הכתום של מקורו דהה כמעט לגמרי. לפתע בא גל גדול ושטף אותו אל חופיים זהוב וחולי – הישר אל בין כפות רגליה היחפות של ילדה קטנה...

"...אבא, אבא, תראה מי חזר אליי!" קראה גלי באושר וחיבקה את ציף אל ליבה. "הו, ציף, אתה לא יודע כמה התגעגתי אליך."

באותו לילה, בחלום, סיפר ציף לגלי על כל הדברים שקרו לו בנדודיו ועל כל החברים שפגש בדרכו חזרה אליה. גלי חיכה ומלמלה מתוך שינה: "לעולם לא אעזוב אותך יותר, ציף היקר שלי!"

בחורש למטה קיפץ לו קנגורו צעיר. קראו לו בוינג, והוא היה בדרכו לבקר את חברו טוינג, כשלפתע צלל משהו צהוב מהשמיים, וכמעט פגע בראשו. הוא עצר והסתכל אל תוך השיח. ברווזון גומי! בוינג היה גדול מדי לשחק עם ברווזונים, אבל הייתה לו אחות קטנה. הוא הכניס את ציף לכיסו וניתר הביתה.

ביתו של בוינג שכן במדבר שמעבר לחורש. בדרך תקף אותו צמא, והוא עצר לשתות באגם קטן וצלול. אבל בשעה שהתכופף לשתות, נפל ציף הקטן מהכיס אל תוך האגם. הקנגורו הצעיר לא ידע לשחות, ולכן נפרד בעצב מהברווזון הצהוב והמשיך בדרכו.

כעבור שעה קלה עברה משפחת גמלים במקום. הם היו בדרכם לעיר הנמל, שם יעמיסו על גבם סחורות חדשות. כשעצרו להרוות את צימאונם, הבחין לפתע הבן הקטן אלכס במשהו צהוב תקוע בין קני הסוף. ברווזון גומי! הוא אסף אותו בפיו ותחב אותו אל כיס האוכף.

יותר משבוע צעדה משפחת הגמלים במדבר, והפעמונים על דבשותיהם מצלצלים עם כל צעד. הדרך הייתה קשה. מדי פעם השתוללה סביבם סופת חול, אך ציף הקטן שכן לבטח בכיס האוכף. כשהגיעו לבסוף לנמל, מיהר אלכס לראות את האונייה החדשה שעגנה ברציף.

האונייה הייתה גדולה ובוהקת. קרסים וחבלים רבים השתלשלו ממנה והמון סבלים העמיסו עליה סחורות. אלכס התבונן בנעשה בהתפעלות רבה, עד שאימו קראה לו לארוחת

נורית יובל, מגזרת נייר מתוך "מסע האגדות הקסומות", מאת נורית יובל

אבנים

ה

ילדים שלמדו איתי בכיתה ב', סיפרו על זקנה מזורה שבה לגור בשכונה.

"יש לה רק שן אחת שכוללת מתוך הפה," אמרו הילדים וצחקו, "היא לובשת שמלה מסמורטטת ונראית כמו מכשפה רעה."

דבריהם עוררו את סקרנותי ושאלתי אותם איפה בשכונה היא גרה.

הילדים הופתעו, "מה, לא ראית אותה? הרי אתם שכנים! משפחת רוזן השכירה לה חדר."

התכוונתי ללכת לשכנים, שילדיהם גדלו ועזבו את הבית, ובשל צוק העתים היו משכירים את חדר הילדים לזרים, לראות את הדיירת החדשה. אבל התיאורים שתיארוהו הילדים עוררו בי חששות, ושאלתי את אימי אם ראתה אותה.

"לא ראיתי, אבל שמעתי מגברת רוזן שזו אישה מסכנה," ענתה אימא, ותשובתה הגבירה את חששותיי. לכן לא הלכתי לשכנים באמתלה כלשהי, כגון שנחוצים לי כתבי עת ישנים לגזירה, במטרה לראות את 'המכשפה', כפי שכינו אותה הילדים. באחד הימים, בשובי מבית הספר, והוריי טרם חזרו הביתה, ראיתי ישישה בשמלה אפורה, יושבת על ספסל בחצר הסמוכה. גם היא הבחינה בי ואותתה לי בידה להתקרב. כמי שכפאו שד באתי ונעמדתי מולה.

"שלום," מלמלה הישישה, והשן האחת בלטה מתוך שפתי, "איך קוראים לך?"

עניתי, והיא חייכה, "יש לך שם יפה," אמרה, ותופפה בידה על המקום הפנוי בספסל כמוזמינה אותי לשבת. התיישבתי, והיא שאלה אם אני אוהבת סיפורים.

הנהנתי, והיא קמה, "חכי, אביא ספר ואקריא לך סיפור יפה," הודיעה לי.

לא היה דבר אהוב עליי יותר מסיפורים שהיו מקריאים לי, ותהיתי איך נודע על כך לשכנתנו החדשה.

כעבור דקות אחדות שבה הישישה מחדרה ובידה ספר, "אגדות האחים גרים", והקריאה לי מתוכו. מאותו רגע רכשה את ליבי.

הייתי באה אליה, לחדר שלא היה שלה, והכיל מעט מאוד חפצים, מקשיבה לסיפורים שהייתה מקריאה לי, ואישיותה העדינה השרתה עליי קסם. כיוון שלא זכיתי להכיר את הסבים והסבתות שלי, והשתוקקתי להיות נכדה, אימצתי לי לסבתא את האישה שהילדים קראו לה מכשפה, ואני קראתי לה "אומָה", שזה בגרמנית סבתא.

כשהתעייפה מן הקריאה, הייתה אומה מציעה שנטייל

במושבה, ובאתי איתה ברצון. הילדים שהיו רואים אותנו קראו לה בשמות גנאי, וגינו אותי על הקשר שנוצר בין שתינו. "חברה של מכשפה" היו מכנים אותי.

"לכו, קישטה," הייתה אומה מנסה להרחיק ממנה את הילדים שהציקו לה, והם היו מחקים אותה בלעג. ההצקות שהציקו הילדים לישישה, שהייתה חסרת אונים מולם, הפכה להם לשעשוע.

ידעתי שלא אוכל להילחם בילדים האלה ואומה גם לא עודדה אותי לעשות זאת. "אל תשימי לב אליהם," יעצה לי, "לבסוף יימאס להם."

אך לא זו בלבד שלא נמאס להם, הם מצאו דרכים חדשות להציק לנו. היו הולכים לשפת הים, להביא משם אבנים קטנות שקראנו להן 'זיפזיף', והיו מיידים בנו.

בוקר אחד, כאשר הייתי בבית הספר, קרה במושבה אסון. אומה יצאה מבית משפחת רוזן והייתה בדרכה למרכז המושבה. בהגיעה לשם, פנתה אליה אם לתינוק וביקשה ממנה להשיג על התינוק שלה שישן בעגלה. היא נענתה ברצון ושמרה על התינוק שאימו נכנסה לחנות.

מכוננית אשפה התדרדרה אחורנית והתקרבה במהירות אל אומה. היא יכלה להספיק להימלט, אבל העדיפה להשקיע את כל כוחה בהדיפת עגלת התינוק כדי להרחיקו ממקום הסכנה, ואת עצמה לא הספיקה להציל.

כשנודע דבר האסון שאלו במושבה מי האישה הנעלה שרק מעטים הכירו. ובאו אנשים למשפחת רוזן לברר, לראות היכן התגוררה, ונבהלו למראה הדלות השוררת בחדר שבו גרה.

צער רב הצטערו תושבי המושבה, והיכו על חטא, "איך זה שאיש מאיתנו לא ידע על חייה הקשים ולא באנו לעזרתה?" כך אמרו האנשים. והילדים שהציקו לה נראו מבווישים עד מאוד ולחשו בעצב, "ואנחנו עוד זרקנו עליה אבנים." ■

דורית יובל,
המכשפה,
מגזרת נייר

ללטף את גוליבר

ב

שבוע השלישי של חופשת הקיץ באה משפחה חדשה לגור בבנין שבו אני גר. הבטתי מן החלון בסבלים שנשארו על גבם ארגזים עמוסים, עד שנבלעו בחדר המדרגות. אחד הסבלים התכופף ומן הארגז שנשא התגלגלו לחצר חמישה כדורים, כל כדור בצבע אחר. הניח הסבל את הארגז על השביל המוביל לכניסה, יישר את גבו והלך לאסוף את הכדורים. שניים מהם הספיק להרים, ולהחזיר לארגז, לפני שנשמעו נביחות עזות. הסבל התרומם והסתכל סביב.

כשראה את גוליבר, כלב הזאב של השכן הזקן נסים בָּרַן, מתקרב אליו בנביחות עזות, נבהל וטיפס במהירות למשאית. "די, גוליבר, תירגע," דיבר אליו אדון ברן בתקיפות. אבל עד שלא נכנסו הביתה, המשיך הכלב לנבוח בקולי קולות. התנהגות הסבל לא הפתיעה אותי. גם אותי הכלב הזה מפחיד. כמה הייתי שמח אם היה נסים ברן מוסר אותו למישהו. אבא אמר שבמשמר הגבול היו שמחים לקבל כלב גדול ונבחן כמותו. אבל ברן הזקן לא מוכן לוותר עליו ואומר, "בשבילי הוא יותר מכלב – הוא חבר!"

שנאתי אותו. לא, לא את השכן. הוא איש נחמד. שנאתי את כלב הזאב המבהיל שלו. בגללו חששתי לרדת לשחק בחצר. כשהייתי רואה אותו מרחוק, הייתי מיד מסתלק.

אדון ברן אמר לי הרבה פעמים, "אין מה לפחד מגוליבר. הוא כלב טוב." פעם ענית לו ואמרת, "איך אפשר לא לפחד מן הנביחות האלו שלו?"

הוא חייך. "ככה הוא מדבר. זאת השפה שלו. ואתה יודע מה שאומרים – 'כלב נובח לא נושך'. ובקשר לשיניו, נכון שהן גדולות. אילו היו קטנות לא היה יכול לאכול את האוכל שהוא מקבל."

גם הורי אמרו לי לא לפחד מגוליבר. הם טענו שהוא לא מסתובב בחוץ חופשי, ותמיד מוליכים אותו קשור ברצועה הכרוכה לצווארו.

זה היה נכון. אבל פעמים אחדות ראיתי מן החלון איך גוליבר – במרדף אחרי חתולים – מושך חזק ברצועה ומאלץ את ברן הזקן לבוא למרדף איתו.

"הוא כלב חזק ויכול להשתחרר," אמרתי להורי, וחששתי לצאת לחצר שמא יופיע גוליבר פתאום, יגרור אחריו בכוח את בעליו וישיג אותי.

לכן נשארתי רוב הזמן בבית. החברים שלי נרשמו כולם לקייטנות. גם אותי רצו הוריי לשלוח לקייטנה, ולא הסכמתי. מספיק הייתי בקייטנות, אמרתי להם, מכיתה אלף ועד לשנה שעברה, כשעליתי לכיתה ד'.

"יהיה לך משעמם," ניבאו הוריי, וצדקו. לכן שמחתי שהגיעה לבניין משפחה חדשה, ולפי הכדורים שנפלו מן הארגז שלהם, ידעתי שיש להם ילדים, לפחות אחד, או אחת.

כי אין להניח שמבוגרים משחקים בכדורים צבעוניים כמו אלה שראיתי. ואכן, יום אחרי שבאו הסבלים עם הארגזים, ראיתי מן המרפסת ילד בעל שיער שחור ומתולתל משחק בחצר בכדור ירוק וגדול.

הבטתי איך הילד החדש מכדרר, וניסיתי לנחש בן כמה הוא. הוא נראה לי כבן עשר, כמוני, ושמחתי. כי אין אצלנו בשכונה הרבה ילדים בגילי.

ירדתי לחצר ונעמדתי לא רחוק ממנו. הוא המשיך לכדרר ולא שם לב אליי.

אמרתי לו שלום, והוא לא ענה. "למה הוא לא עונה לי?"

קראתי שוב "שלום" והפעם ממש בקול רם. אך הוא אפילו לא הביט לעברי והמשיך לשחק בכדור כאילו אני לא קיים. "לא נאה לו לדבר אתי?" התרגזתי עליו, "למי הוא חושב את עצמו!" אמרתי בלבי ורציתי לחזור הביתה, ואף על פי כן נשארתי בחצר. הכדור הירוק התגלגל לעברי פתאום, והילד החדש היפנה אלי את ראשו וחייך.

לא החזרתי לו חיוך. רק הבטתי בו. הוא פתח את פיו ואמר לאט, בקול משונה, "א...ני גר כאן," והצביע בידו למעלה להראות באצבעו על מרפסת הקומה השנייה.

הבטתי בו מופתע, למה הוא מדבר בקול המוזר הזה? הילד המשיך לחייך אלי, ושוב דיבר באותו קול משונה, כאילו היה פיו מלא במשהו שקשה לבלוע, "גם א...תה גר ב... בניין הזה?"

הנהנתי והוא הושיט לי את הכדור. "קח", אמר והלך אחורנית. הוא נעצר על יד הגדר וסימן לי בידיו לזרוק אליו את הכדור. שאלתי, "אתה רוצה להתאמן איתי במסירות?"

הוא החווה בידיו תנועה כאומר שאינו מבין ובא לעמוד מולי. חזרתי על השאלה וראיתי שהוא מביט בריכוז בשפתיים שלי. שאלתי שוב, לאט, "אתה רוצה שאמסור לך את הכדור ואתה תחזיר לי?" כעת הבין וענה, "כן, כן, אני רוצה מאוד."

התחלנו להתמסר זה עם זה. זרקתי אליו את הכדור והוא תפס אותו וזרק אלי בחזרה. כך שיחקנו עד שהכדור נפל מידי. כשהתכופף להרים אותו, ראיתי שיש לו באזון משהו שנראה כמו אוזניה, אבל לא מחוברת לשום חוט.

המשכנו לשחק עד שהתעייפנו והתיישבנו על הדשא. הילד החדש התיישב מולי והשעין את סנטרו על הכדור.

"בן כמה אתה?" שאלתי אותו לאט. כבר ידעתי שככה הוא שומע ומבין.

הוא הביט בשפתיי וענה, "תשע וחצי." "אני גדול ממך בחצי שנה," אמרתי.

נזכרתי שלא שאלתי אותו לשמו, ואמרת לי לאט, בהטעמה, "לי קוראים טל, איך קוראים לך?"
"יוני", ענה הילד והראה בידו אל אוזניו, "יש לי באוזניים מכשירי שמיעה, אבל אני לא שומע טוב. רק כשאתה מדבר לאט ואני רואה את השפתיים שלך אני מבין."
שמעתי מרחוק את הנביחות של גוליבר ושאלתי את יוני, "אתה רוצה לבוא אלי?"
הוא הנהן ואמר שעליו להודיע לאימא שלו.
עלינו לקומה השנייה ויוני לחץ על כפתור הפעמון. אמו פתחה את הדלת והזמינה אותנו להיכנס. נכנסתי מהר כי שמעתי את הנביחות של גוליבר מתקרבות.
"אתם נראים צמאים", אמרה אימא של יוני והגישה לנו לימונדה.

שתיתי את המשקה הקר והטעים, ושמעתי את גוליבר נובח בחדר המדרגות. אחר כך היה שקט והלכנו לבית שלי. שפכתי על הרצפה אבני לגו ובנינו יחד טירה. היה לנו נעים לבנות ביחד וכבר לא שמתי לב לדיבור המוזר של יוני. שיחקנו עד שבאה אימא שלו לקרוא לו לבוא הביתה, וקבענו להיפגש גם ביום הבא.
אחרי כמה ימים, כשיוני ואני היינו בחצר ושיחקנו בכדור, ראיתי את נסים ברן בא מן הרחוב לבדו. הוא נראה מבוהל ושאל, "ראיתם את גוליבר?"
עשיתי בראש תנועה של לא, ויוני – שעמד רחוק ולא שמע את השאלה – המשיך לשחק בכדור.

"גוליבר ניסה לתפוס חתול", אמר אדון ברן, "הוא השתולל וברח לי..."

נביחותיו של גוליבר קטעו את דבריו. הכלב הגדול נכנס לחצר בריצה, והרצועה נגררה אחריו על האדמה. צעקתי, "יוני, תיזהר", אבל הוא כמובן לא שמע.
פחדתי מאוד ורצתי בכל המהירות הביתה. הדבר היחיד שחשבתי עליו עכשיו היה יוני. דאגתי לו מאוד. איזה מסכן הוא, חשבתי, מה גוליבר יעולל לו? הנביחות הרמות של גוליבר נשמעו בכל הבית. הבטתי מן החלון ולא האמנתי למראה עיניי. ראיתי את גוליבר מתרוצץ בחצר ויוני רודף אחריו. איך הוא לא פוחד ממנו? חשבתי. לא עבר זמן רב עד שהצליח יוני להחזיק ברצועה של גוליבר ולעצור אותו.

הוא מסר את הרצועה לאדון ברן, והתחיל ללטף את גוליבר.
כמעט צעקתי, 'תיזהר!' ומיד נזכרתי שהוא לא שומע והמשכתי להביט בו בשקט.

כבר ראיתי בדמיוני את גוליבר מתנפל עליו, וכמעט ירדתי לחצר לעזור לו. אבל הפחד שלי היה גדול מדי, ולא

זוהי מן החלון. יוני ליטף לגוליבר את הראש ואת הגב והכלב כשכש בזנב.

רק אז קיבלתי אומץ וחזרתי לחצר. התקררתי בזהירות ליוני, שהמשיך ללטף את גוליבר, ונעמדתי מולו. הוא ראה אותי ושאל, "גם אתה רוצה ללטף אותי?"

גוליבר הרים את ראשו ונבח עלי. נבהלתי ורצתי לברוח. בכל זאת נשארתי לעמוד שם, כמו גולם, ולבי הלם בחוזקה. יוני אחז בשתי ידיו את ראשו של גוליבר והיפנה אותו אליו. "די, גוליבר", אמר יוני, והכלב הגדול נהם עוד קצת והשתקק. "אתה רואה, טל, גוליבר הבין אותי!" הריע יוני בשמחה, ושוב הציע לי ללטף את כלב הזאב הענקי.

הרמתי לאט את ידי והחלקתי אותה על הפרווה האפורה. היא הייתה רכה ונעימה למגע. גוליבר עמד בשקט ולא השמיע עוד שום נביחה. המשכתי ללטף אותו בלי פחד, והיה לי נעים כל כך.

"אנחנו צריכים לעלות הביתה", אמר אדון ברן ומשך ברצועה של גוליבר.

הם הלכו, ואנחנו נשארנו לשחק בחצר. נעמדתי מול יוני כדי שיוכל לראות את השפתיים שלי ואמרתי, "תמיד אמרו לי שגוליבר כלב טוב. אבל הנביחות שלו הבהילו אותי."
"אותי לא", אמר יוני וצחק.

צחקתי איתו ואחר כך אמרתי, "איזה כיף לי שבאת לגור כאן."
הוא אמר, "גם לי."

נורית יובל, מתוך "חיתול-לא-לא", כתבה וציירה נורית יובל, הוצ' דיגיטנס

החבר שלי סרגיי

ה

וא הגיע לכיתה שלי בתחילת שנת הלימודים החדשה. אצלנו בכיתה לא היו עולים מרוסיה, והוא היה היחיד. אנחנו היינו מזמן מגובשים ולא כל כך שמנו לב אליו. הוא היה שונה מאיתנו: שיער בלונדיני, תספורת קצרה, עיניים בהירות ופנים עגולות. בקושי דיבר עברית. בהפסקות הוא מצא חברים רוסים שלמדו בכיתות אחרות. הם דיברו ביניהם רוסית, וזה קצת הפריע לנו.

משום־מה המורה החליטה יום אחד להושיב אותנו על ידי. סיפרתי על כך להוריי והם אמרו: "למה דווקא על ידך. אנחנו נדבר עם המורה". אבל אני ביקשתי מהם לא לדבר עם המורה, כי גיליתי שהוא בסך־הכול ילד נחמד, וגם מאוד ידען. חוץ מהקושי שלו בעברית הוא ידע הרבה דברים, ועשה רושם של אחד שיכול להיות חבר טוב.

תוך זמן קצר התיידדנו, ואפילו צירפתי אותו לכמה פגישות שלי עם חברים. הלכנו למשל יחד לקניון. כולנו באנו מצוידים בכסף שקיבלנו מההורים ל"בזבוזים". אנחנו קנינו פיצה ופחית קולה במבצע, ואילו הוא עמד בצד. "אני לא רעב" – אמר תמיד – "אכלתי בבית פיצה לפני שבאתי לפה". הצענו לו לשתות קצת מהקולה שלנו, והוא אמר שהוא לא צמא כי שתי בבית לפני שבא לקניון.

אבל הוא היה ילד חביב, הצטיין בכדורגל, בכדורסל ובקפיצה־לגובה, ואנחנו אהבנו ילדים שטובים בספורט.

יום אחד עשיתי משהו בלי לשאול את ההורים שלי: הזמנתי אותו אליי הביתה. ההורים שלי דווקא קיבלו אותו יפה, אבל שאלו אותי קודם אם אני יודע איפה הוא גר ומה עושים ההורים שלו. סבא שלי, שהיה במקרה אצלנו בבית, שאל אם הוא יהודי.

כשבא אלינו הוא היה מאוד נבוך, התבייש לדבר, ובלע בעיניים מופתעות את מה שראה: את הפלייסטיישן ואת המחשב. כשהצעתי לו כיבוד, פיצה וכוס קולה, הוא מייד הסכים. ראיתי שהוא קצת רעב, והפעם הוא לא אמר שאכל בבית.

עבר הרבה זמן והוא אף־פעם לא הזמין אותי אליו. הבנתי שיש לו בעיה, וכנראה הבית שלהם לא מי יודע מה. רק לקראת סוף שנת הלימודים, אחרי שסרגיי היה אצלנו כמה פעמים ברציפות הוא הציע לי פעם אחת במפתיע לבוא אליו אחרי־הצהריים.

נכנסתי אליו הביתה וקצת נדהמתי. עד אז לא הייתי אף־

פעם בבית של "רוסים". הרחוב שבו גרו היה רחוק ממרכז העיר והתפלאתי איך הוא בא לבית־הספר וחוזר כל יום ברגל. בבניין שלהם היו עוד משפחות רוסיות, וגם ראיתי בחצר כמה ילדים אתיופים. הדירה עצמה נראתה גרוע. שמת־לב שנורות־החשמל היו חלשות ובחדרים שבהם עברתי, היו הרבה מיטות, ארגז־קרטון מלאים חפצים כמו במחסן, ובסלון הייתה טלוויזיה קטנה וישנה.

מכיוון שלא היו מספיק חדרים בדירה יצאה הסבתא שלו מחדר אחד כדי שאנחנו נוכל להיות שם. הצעתי לו שנראה משחק במחשב, אבל הוא אמר במבוכה שאין לו מחשב. הצטערתי מאוד על כך ששאלתי אותו וגרמתי לו עוגמת־נפש. פשוט לא הכרתי אף חבר שלי שלא היה לו מחשב. בבית־הספר אפילו קיבלנו עבודות־בית שבהן היה צריך להשתמש במחשב.

אימא שלו חייכה אליי והציעה לי כוס מים אבל אמרתי ששתיתי לפני שבאתי ואני לא צמא. כשנפרדתי ממנו שמת־לב שאימו מייד כיבתה את האור בכל חדר שממנו יצאנו.

חזרתי הביתה קצת מדוכדך. לא ראיתי אף־פעם דירה קטנה וענייה כזאת. הוריי שאלו אותי איך היה אצלו, ואמרתי: בסדר גמור. הם הבינו שאני לא מעוניין לספר דברים נוספים. לאחר־מכן סרגיי ביקר אצלי פעמים נוספות וגם אצל ילדים אחרים, אבל אליו לא הזמין אחרים, גם לא אותי. בפגישות שבהן הלכנו לאכול משהו – סרגיי תמיד אמר שהוא לא רעב, כי אכל בבית לפני שיצא.

יום אחד, כשכבר עברה כמעט שנה, הפתיע אותי סרגיי. הוא טילפן אליי, וכמו בפעמים המעטות האחרות שבהן טלפן אליי הוא קיצר בדבריו, כנראה, כדי לא לבזבז את הכסף של הטלפון. הוא הזמין אותי אליו למחרת אחרי־הצהריים, ולא סתם – בפעם הראשונה הזמין הביתה עוד חברים מהכיתה. הייתה לי הרגשה שהוא לא סתם מזמין אותנו. בוודאי יש לו סיבה טובה.

כשהגענו אליו הביתה, הוריו חייכו אלינו והציעו לנו כוסות מים. הבית לא השתנה. ארגז־הקרטון עמדו באותם מקומות כמו בפעם הקודמת, ונורות החשמל היו חלשות. ואז קלטתי את השינוי: בפינת החדר, על שולחן קטן, הבחנתי בצג של מחשב, אומנם גדול כזה כמו שהיו פעם צגי־המחשב, לא צגים צרים כמו שיש היום. אבל גם זה נראה לי הישג גדול. אמרתי לסרגיי בקול חגיגי: "תתחדש על המחשב. בוא אראה לך משחק מדהים".

סרגיי לא ענה. פניו נהיו עצובים, אולי יותר מן הרגיל. לבסוף אזר אומץ ואמר בשקט: "המחשב התקלקל. לא הספקנו לתקן אותו".

הצטערתי שהבכתי אותו, לא הייתה לי כוונה רעה חלילה. כשיצאנו מן הבית, ירדו החברים האחרים במדרגות לפניי. אני שהייתי החבר הטוב שלו, נשארתי עוד דקות אחדות לדבר איתו. ואז אמר לי בלחש כמו מישהו שמגלה סוד: "אין לי מחשב. זה רק צג של מחשב. מצאתי אותו למטה כשמישהו זרק אותו. הבאתי אותו הביתה כדי שאתם תחשבו שגם לי יש מחשב".

חוצפית

”ת”

ראו אותם! תראו אותם! קראה יעלי ”שוב הם יונקים לה...”

”לפחות היא נחה קצת ונותנת גם לנו מנוחה”, התנשם יואב אחרי המון העטישות שלו.

”חוצפית אימצה אותנו.” כך קבע יאיר, אבא של הילדים. החצר שלנו הייתה מלאה תמיד חתולים. ”אוסף מושלם” כדברי יאיר.

הם הופיעו ונעלמו, שרו סרנדות על הגג וליד ארגז הקומפוסט.

אבל החצופה מכולם הייתה חוצפית, והיא זו שנשארה קשורה לחצר יותר משאר החתולים.

רזה וזריזה כשדה חטפה כל פרוו, ארבה לכל רשרוש, רק נפתחה דלת, וראשה של חוצפית נדחק פנימה.

”לסגור דלת!” אני חוזרת ואומרת... אבל מי שומע לי? ”חוצפית היא מלכת החתולים”, הודיעה יעלי.

”מלכה שמלקה”, צחק יוסי ”מלכת האשפות ומלכת החצופות.”

”אצלנו היא הכי הכי”, אמר יואב שנוהר מלהתקרב לפקעות החתולים המתגלגלות, מתרוצצות, מתנמנמות ונוהמות בחצר. לא תמיד הצלחתי לברר מי הם הוולדות החתוליים של חוצפית, ולא פעם כשנתקלתי בזנב קטיפתי ומתחכך ברגלי, קיללתי.

יואב שנא אותה ”בגלל שהיא חנפנית כזו”, אמר, אבל הוא סבל מן העטישות שלו, כשהיא התקרבה אליו. יעלי החליטה שחוצפית שלה היא. ולא עזרו דברי אבא שלה, יאיר, שהסביר לה שחתולים הם של אף אחד, הם האדונים האמיתיים של כל השטח.

”צריך לדעת את מי חוצפית מאמצת”, אמר יוסי, ”אבא אמר שחתולים מאמצים להם אנשים. אז מי הפוצי-מוצי של חוצפית?”

”היא אימצה את כולנו”, אמרתי. אבל מהר מאוד התברר שטעיתי לגמרי.

ערב אחד כשהילדים שיחקו על המפרסת, ויאיר ואני קראנו, שמענו מבחוץ קולות נהימה, חרחור וכעס.

”החתולים באסיפה!” קרא יוסי ”יש מלחמה על יד הקומפוסט.”

”בואו נפריד”, אמרה יעלי ורצה לחצר.

”יואב, התרחק!” התריע יאיר ביואב ”אתה תתעטש עד כאב ראש.”

זה לא עזר, שלושתם רצו החוצה.

”זה היה הזגזגן”, דיווח יואב ”הוא משתגע אחרי חוצפית.” ”משתגע”, אמר יוסי בבוז, ”הוא חושב לו שהוא אדון של כולם, שגם החצר שלנו היא החצר שלו. אני אראה לו שלא. אני עוד אראה לזגזגן.”

”היזהר, יוסי, היא יכולה לשרוט אותך”, אמר יאיר. יואב שנוהר קודם מלהתקרב יותר מדי, לא התאפק והתקרב, ואז התחילה סדרת העטישות שלו.

יוסי החזיק בחתולה, ופעם ראשונה ראיתי אותו מלטף אותה ליטוף זהיר ורך.

חוצפית חדלה להסתמר, היא התכרבלה אצל יוסי שקטה ונוהמת נהימות קלות.

לאט ובזהירות שם יוסי את המשחה ליד האוזן השרוטה. בביטחון ובזהירות מרח לה, וכשגמר, שלח אותה בתנועת חיבה ”לכי, טיפשונית, לגורים שלך. נו – זווי...” דחף אותה בגבה.

מאז אימצה חוצפית את יוסי, והיא התחצפה אליו ואל כולנו יותר מתמיד.

”חוצפית היא המלכה של יוסי”, צחק יואב, ”ועלי היא אימא של הגורים”, אמר.

על זגזגן שמו החבר'ה שלי מארבים. הם גירשו אותו כשרק ראו את קצות האוזניים שלו מציצות ליד הגדר שלנו.

הם לא נתנו לו לבוא לסרנדות שבאסיפה הכללית של החתולים.

על הקומפוסט בחצר התרוצצו בעיקר שלושה – חוצפה וחוצפון מסביב לחוצפית. ■

נורית יובל, מגזרת נייר מתוך "מסע האגדות הקסומות", מאת נורית יובל

הדובי ים

ב

אחד הימים, בשעת אחר צהריים נעימה, ישבה סבתא עדנה על כיסא נוח על שפת הים. רוב המתרחצים כבר אספו את חפציהם ואת ילדיהם והלכו להם. חוף הרחצה נעשה די שקט. סבתא צפתה באנשים שעדיין היו על החוף. כמה ילדים בנו ארמון בחול, שתי בחורות רצו ריצה ספורטיבית, ואימא אחת ניערה את החול מן השמיכה שעליה ישבו בני משפחתה. את עיניה של סבתא משכו שתי נערות ששיחקו בכדור. הן היו מרוחקות ממנה במקצת. הן מסרו את הכדור זו לזו וליוו את משחקן בצחוק רם. אך היה דבר מוזר במשחקן. אף לא פעם אחת הצליחו הנערות לתפוס את הכדור. בכל פעם נפל הכדור במרחק מה מן הנערה שאליה נזרק, היא שמה לב שלא הרוח הקלילה מסיטה את הכדור ממסלולו. זה היה מוזר, כאילו אין הכדור רוצה שיתפסו אותו, כאילו יש לו רצון משלו. מעולם קודם לכן לא ראתה סבתא כדור מוזר כל כך.

המשחק נמשך זמן מה. השמש ירדה לים והחלה לשקוע. השמים נצבעו בצבעים עדינים של ורוד, כתום ואדמדם על רקע התכלת. התמונה המרהיבה של השמש, כדור האש היורד לטבול בים טבילה אחרונה קודם שילך לישון, תמונת השקיעה, ריתקה את עיני סבתא עדנה כמו בכל יום בשעה הזאת.

כששקעה השמש, וכבר החל להחשיך, חזרה סבתא עדנה והביטה סביבה. היא גילתה שהאנשים על שפת הים התמעטו מאוד. שתי הנערות ששיחקו בכדור כבר לא היו שם. סבתא החליטה שהגיע גם זמנה ללכת הביתה. רוח ערב נשבה מן הים וכמו טאטאה את החוף מכל המבקרים. כשהתכופפה סבתא לקחת את סלה, נתקלו עיניה בכדור ששיחקו בו קודם שתי הנערות. היא שפשפה את עיניה. אולי החושך היורד גורם לה לראות דברים שאינם. אבל הכדור באמת היה שם. הדבר הפליא אותה מאוד. מדוע לא לקחו הנערות את הכדור שלהן עמן כשעזבו את החוף? אולי שכחו אותו?

סבתא עדנה התקרבה אל הכדור וככל שהתקרבה – התפלאה יותר. לא, הכדור לא התרחק ממנה, אלא ש... לא היה זה כדור כלל. זה היה דובי. דובי של צמר, לא גדול, שבטנו גדולה ועגולה כמו כדור. דובי מלוכלך מאוד, שבאור הקלוש שנותר אחרי השקיעה אי אפשר היה לזהות איזה צבע היה לו כשנוצר. ובכל זאת, למרות החושך, הצליחה סבתא לראות את פרצופו. עיני הכפתורים שלו נצצו ועל פיו היה נסוך מין חיוך של מנצחים. כאילו אמר: "ניצחתי, אף לא אחת

מן הנערות ששיחקו בי לא הצליחה לתפוס אותו. אני לא כדור ולא אסכים שיהפכו אותי לכדור."

סבתא עדנה הרימה בזהירות את הדובון המלוכלך, ניערה אותו מן החול והכניסה אותו לסל. לבשה את החלוק שלה, תקעה את רגליה בקבקבים, וכשהסל על זרועה הלכה לעבר החניון שבו השאירה את מכוניתה. כשנכנסה למכונית, הניחה את הסל על המושב האחורי וסגרה את הדלת. לרגע היה שקט, רעש הגלים כמעט לא נשמע. סבתא עצמה את עיניה. באותה שנייה היה נדמה לה שהיא שומעת קול אומר: "אני שמח, אני שמח מאוד." היא פקחה את עיניה והתבוננה סביבה. לא היה שם איש. ובכן מי דיבר? הדובי??? דובי כזה שאינו רוצה להיות כדור אולי גם מדבר? היא הוציאה את הדובי מן הסל והביטה בו. הוא נראה שָלוּ ומאושר, אך לא עשה רושם שדיבר. "כנראה סתם חלמתי", אמרה סבתא לעצמה ונסעה הביתה.

מיד לאחר שהתקלחה והסירה את החול ומלח הים, החליטה שגם לדובי מגיעה אמבטיה. היא מילאה את הכיור במים חמימים וסבון, חפפה לדובי את ראשו (ולו לא היה איכפת כלל שמים וסבון נכנסו לעיניו), ואחר כך קירצפה לו את פרוותו הצמרית. כשהניקיון שלו השביע את רצונה, שטפה אותו היטב והניחה אותו לייבש על כיסא הפלסטיק במרפסת. בבוקר, אחרי שסיימה סבתא לסדר את הבית ועמדה לצאת לעבודה, נזכרה בדובי. היא יצאה למרפסת והדובי ישב שם בפרוות תכלת נוצצת – כמו הים שלחופו נמצא. הוא ישב וכאילו הביט על סביבותיו בעיניים כחולות כהות. על פיו האדום היה נסוך חיוך של אושר. דובי חמוד כזה לא ראתה סבתא בכל חנויות הצעצועים שבהן שוטטה לא אחת כשחיפשה מתנות לנכדיה. "ים", אמרה בקול, "השם ים מתאים לך מאוד, דובי". הדובי כמובן הסכים, הוא לא הביע שום התנגדות. וכך, כשגם היא מרוצה, הלכה סבתא לעבודתה. אחר הצהריים, כשחזרה סבתא, יצאה אל המרפסת. הדובי ים ישב שם וחיכה לה. "מה נעשה בך?" שאלה, "הייתי צריכה לתת אותך לאחד מנכדיי, אבל איני יודעת למי. יש לי שמונה נכדים ואתה רק דובי אחד". שוב הסכים ים. סבתא חשבה עוד מעט ואז אמרה: "אתה יודע מה, ים? אני חושבת שאתה תישאר אצלי". נראה היה שדעתו של ים נוחה. הוא חייך חיוך גדול, וכאילו אמר: "מפה, מן המרפסת, רואים כל מה שקורה ברחוב, וזה מאוד מעניין. אני שמח שאני נשאר כאן".

וכך נשאר הדובי ים אצל סבתא עדנה. כעבור ימים אחדים נסעו יפעת וגור, ההורים של רותם ותומר, לחופשה. את הילדים השאירו אצל סבתא עדנה. הכול היה יפה וטוב כל עוד היה אור בחוץ. כשירד החושך, וסבתא השכיבה את הילדים לישון – פתאום הכול לא הסתדר. תומר הקטן, שהיה עייף מכל ההשתוללויות, נרדם כמעט מיד. אבל רותם לא הצליחה בשום אופן להירדם. שוב ושוב קראה לסבתא. וסבתא סיפרה לה סיפור, נתנה לה לשתות מים, ליטפה, חיבקה ונישקה אותה, אבל רותם לא נרגעה. היא התגעגעה לאימא ולאבא, למיטה שלה, לחדר שלה ולצעצועים שלה. גם החושך אצל סבתא היה יותר מפחיד מאשר בבית. למרות שסבתא השאירה מנורה דולקת במסדרון. הדמעות,

נערת האש בוערת בי

כשהגעת לכיתה אחרי השבעה (השבעה זה סיפור עם התפילות, המניין וכל זה), גם אתה לא האמנת למראה עיניך. כמו עיניך ראית את הדמעות. היו דמעות רכות בעינייה של אהובתך, זאת שתמיד הייתה כאש בוערת. אתה מאמין היום שהיא רצתה לקחת אותך בזרועותיה לחבק אותך אל ליבה, ליבה שהיה קר כקרח כלפי הילדים האחרים. היא נהגה לגדף את ילדיהם של החקלאים מבית יהושע שקמו לפעמים בשלוש או בארבע בבוקר כדי לעזור להוריהם בחליבת הפרות. הם הביאו עימם לכיתה ריחות מהרפת. בת אינטלקטואלים, בתם של המשוררת ושל עורך העיתונים, נזפה בהם:

"לכו להתרחץ, יא מסריחים!"

היא ייעצה להם להחליף בגדים לפני בואם לכיתה, דיברה כאילו הייתה אימא שלהם. ואתה, בעיני המאוהב המעריצות שלך, אהבת את הגידופים שלה. אתה, שמעולם לא היית מסוגל להוציא גידוף מפיו, לא את הגידופים שלה אהבת, אלא את האופן שבו הם פרצו מפיה. הם זרמו בקרני אש לזהות. לא התוכן היה חשוב, אלא האופן שבו עוצמתה התפוצצה למסכנים על פניהם הנבוכים. והיא, מלכתך, רצתה לנחם רק אותך באבלך, אבל העיניים של האחרים הפריעו לה. אינך זוכר אם אכן הייתה כאן נחמה, אבל עצם העובדה שמלכת הכיתה מביעה רגשות כלפיך – זה משהו, לא?

היא הייתה מתעללת בחקלאים החלשים, ממציאה להם שמות, ונוהגת בהם באכזריות. אתה זכית ממנה למבטים רכים. אתה זכית לחוש בהילתה המוארת שעל ראשה. אולי משום שחשה מה רבה אהבתך אליה, היא גם חשה במבטיך החודרים ללב האש שבתוכה.

היית חולם עליה, חושב עליה, מתגעגע אליה, אוכל איתה בדמיונותיך, ולא שיתפת בכך את החברים והחברות מהטיפול (בית הילדים, במינוח של הקיבוץ), שאיתם לא ישנת בלילות. איש מאלה שחיו איתך בחדר בבית הילדים, ושהיו סביבך תמיד, לא ידע דבר על התאהבותך. אמנם היית עימם, אבל למעשה לא היית איתם באותו חדר אוכל, ולא אכלת איתם באותו שולחן, אלא רק עם חמוטל. איתם היית "בפיזי", אך איתה היית בדמיונותיך, כל היום. רק עם חמוטל דמיונית – היית עמה בכפר מגוריה, מטיילים בחולות הים. לא עושים אהבה, לא עושים מה שהגדולים עושים, רק נותנים זה לזו יד. אולי. אתה מביא לה פרח, והיא מודעת להילה שאתה ראית מעל לראשה, והיא מחייכת.

להתלכד בתוכה, והיא בתוכך, בלי לנגוע זה בזו – רק

בדמיון

שתחילה רק טפטפו מן העיניים, כבר הפכו לנחל. הכר היה רטוב כולו. גם קול הבכי של רותם שתחילה היה שקט כבר הרעיד את כל החדר. סבתא חששה שתומר יתעורר, אך לא ידעה איך להרגיע את רותם. היא לקחה אותה בזרועותיה אל הסלון וחייבה אותה חזק. כך רותם נרגעה במקצת. אבל בכל פעם שסבתא ניסתה לקום ולצעוד לעבר החדר שבו היו המיטות לרותם ולתומר – התחדשו הצעקות.

סבתא הייתה אובדת עצות. ולפתע נזכרה – ים.

ים עדיין לא נרדם כשהביאה אותו סבתא מן המרפסת. העיניים שלו היו פקוחות. היא הניחה אותו בזרועותיה של רותם ואמרה: "רותם, תכירי, זה ים, הדובי החמוד ביותר בעולם. בכל יום הוא שומר על הבית שלי כשאני הולכת לעבודה. הוא לא נרדם לרגע ולא עוצם את עיניו. עכשיו הוא ישמור עלייך. אין לך מה לדאוג. הוא שומר נאמן מאוד." ולימים אמרה: "הלילה תשמור על רותם שלנו. תשמור היטב היטב, אתה שומע?" בוודאי שְׁיָם שמע. הרי אוזניו הקטנות היו פקוחות...

הדמעות על לחייה של רותם התייבשו חיש מהר, וכעבור דקות מעטות כבר ישנה היטב כשהדובי ים בזרועותיה, משגיח שלא יקרה לה שום דבר רע.

מאז ים שומר על כל הנכדים כשהם באים לישון אצל סבתא עדנה. ונעם הקטנה כבר אומרת לאבא ולאימא: "אולי תיסעו קצת ותשאירו אותי אצל סבתא עדנה? יש שם מישהו שמאוד מתגעגע אלי".

נורית יובל, מתוך "חיתול-לא-לא", כתבה וציירה נורית יובל, הוצ' דיגיסנס

בצר לנו פנינו לִבְנֵי, אחי הגדול, נער חכם שממש בלע ספרי מדע.

בְּנֵי לא צחק עלינו, הוא החזיק לי את היד, ויצאנו שלוש־תנו אל מחוץ לעיר, אל שדה התעופה הקטן של מטוס הדואר. המתנו שהמטוס ינחת, ואז הוא התקרב אל התחנה בנסיעה איטית. כשהגיע קרוב אלינו ראינו גוף ענק עם כנפיים מפלצתיות, וזנב מבהיק מוטה לצד.

"אתם רואים את האווירון הזה – הטווח הרחוק ביותר שלו הוא 500 קילומטרים, והוא נושא רק את הטייס ואת שקי הדואר... כשנגיע הביתה, אראה לכם את המפה – מרומניה ועד ארץ ישראל יש פי ארבעה מרחק מזה שהאווירון הזה מסוגל לטוס, אולי פי חמישה..."

היינו המומים, כנראה שזה לא כל כך פשוט להגיע לארץ ישראל. בחזרה הביתה אף אחד לא הוציא הגה. בְּנֵי הראה לנו את המפה... היינו מיואשים. רצנו למחסן, שם שכבו בשורה הקרשים שאספנו. דמעות זלגו לנו על הלחיים, ושנינו רכנו ונישקנו את הקרשים המיותמים.

משה גרנות

איך בנינו אווירון כדי לעלות לארץ ישראל*

בוקר אחד אני שומע דפיקות על חלון חדרי. זה היה קובי, חברי הטוב. הוא סימן לי בידיו, שעליי לקום מהר מהמיטה כי יש לו משהו חשוב להגיד לי. חיפשתי את בגדיי שהיו מפוזרים בחדר, גם מעל וגם מתחת למיטה, וברחתי החוצה. אימא רדפה אחריי:

"לא צחצחת שיניים! מה עם ארוחת בוקר?"

אבל אני כבר הייתי בחוץ.

קובי מתנשם ומתנשף, מביט לצדדים,

ומראה לי אגרוף קפוץ.

"מה יש לך שם?"

"יש לי סוללה, קניתי אותה בדמי הכיס..."

"מה תעשה בה?"

"אתה יודע לשמור סוד? אני רוצה לבנות

אווירון, אתה מוכן לבנות איתי?"

"אווירון?! לשם מה?"

"ההורים שלנו מוציאים את הנשמה

בשביל סרטיפיקט כדי לעלות לארץ-ישראל,

אנחנו יכולים בצ"ק לבנות אווירון ולטוס

לשם..."

"בצ"ק?!"

"כן, צריך הרבה סוללות, קרשים,

מסמרים..."

"איך זה יעבוד, קובי, תסביר לי."

"קודם נבנה ארגז, שבתוכו נשב, אחר כך

נשיג פרופלור, נשים את הציר שלו בין שני

טורים של סוללות, והפרופלור יסתובב כמו

כלום, ואנחנו טסים... כן, שכחתי, כדאי שנכין

סנדוויצ'ים, שלא נרעב בדרך."

ובכן, התחלנו לעבוד על האווירון, אספנו

קרשים ומסמרים. הבעיה הייתה הסוללות,

שעלו ממוון רב, ודמי הכיס שלנו ממש לא

הספיקו.

* הסיפור המלא בספרי "להיות כמו כולם", הוצאת כתר, 1986.

נורית יובל, מתוך "שירי סבתא ברווזה", תרגמה, עבדה וחזרה: נורית יובל

...וגם שירים

יוסי גמזו

משחקי הילדות

כִּשְׁהֵילֵד הוּא יֶלֶד, פִּסְפוּס וְנָנִס,
הוּא תַמְיֵד מְשַׁחַק לוֹ, סֶתֶם כָּכָה –
מְשַׁחַק "מַחְבּוּאִים" וְ"תּוֹפְסֹת" וְ"קֵלָאס"
וּמִלְבֵּד זֶה וְחוֹץ מִזֶּה, אַחַא,

גַּם "הַנְּדָס אַפּ", "מַחְנִים" אוֹ "פֶּאנְדִים" וְכָל
מָה שֶׁרַק מִתְכַּיֵּף וַיֵּשׁ חֲשָׁק,
לְמִשְׁל: "סוּס אָרֶךְ", בְּמַגְרֵשׁ, עַל הַחוּל
אוֹ "שׁוּטְרִים וְגַנְבִים"
עַל הַדְּשָׂא.

מְשַׁחַק "הַקְּדָרִים בָּאִים", "דוּק", "דְּמָקָה", "דוּם־שְׁתִּיקָה"
וְ"חֲמֵשׁ אֶבְנִים" וְגַם "יֶרֶק",
עִם "רוּגְטָקוֹת"
וְ"מִטְקוֹת",
עִם חוּט וְחִפָּה
וְעִם "גוּגוּ" (שֶׁל מִיִּשְׁמִישׁ, זְתוּמָרֶת)
וְעִם "ג'וּלִים"
וְ"בוּלִים" –

וְכִכָּה כָּל דְּקָה,
כֵּן, כָּכָה מִן הַבְּקָר עַד הָעָרֶב.

מְשַׁחַק לוֹ בְּבֵית, מְשַׁחַק לוֹ בְּחוּץ,
מְשַׁחַק אִם נְחוּץ
וְאִם לֹא כָּל־כֶּךָ נְחוּץ...

אֲבָל כָּל אוֹתוֹ זְמַן,
הַגְּדוּלִים, מְצַדֵּם,
צוֹעֲקִים לוֹ: "מִתִּי כָּבֵר תִּהְיֶה בְּנֹאֲדָם?
וּמִתִּי כָּבֵר תִּפְסִיק לְשַׁחַק כְּמוֹ תִינוּק?
סוּף כָּל סוּף,

בְּמִשְׁחַק לֹא תִגִּיעַ רְחוּק!"
כִּי תַמְיֵד לְגְדוּלִים זֶה חָשׁוּב, בְּמִפְגִּיעַ,
שֶׁהֵילֵד
יִגִּיעַ,

יִגִּיעַ
וְזֶה לֹא מְשֻׁנָּה אִם קָרוּב אוֹ הֶרְחָק) –
רַק תִּהְיֶה בְּנֹאֲדָם
וְתִפְסִיק לְשַׁחַק!

וְלָכֵן,
כִּשְׁהֵילֵד נִהְיֶה בְּנֹאֲדָם
מְבָגֵר שְׂכִזָּה
וּבְכִלְל, כְּמוֹ כָּלֵם,
הוּא מִפְסִיק עִם הַ"קֵּלָאס" וּמִתְחִיל, כָּכָה סֶתֶם,
לְשַׁחַק בְּ"נְדָמָה לִי" עִם כָּל הָעוֹלָם:

הוּא מִתְחִיל בְּ"תּוֹפְסֹת"
וְרָץ לְעֵבֵד,
כִּי צָרִיךְ – בְּלִי מְנוּחַ וּבְלִי נְשִׁימָה –
כָּאֵן לְתַפְסֵ אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הַכְּבוֹד
שֶׁתַּמְיֵד יֵשׁ לָהֶם "סְפִיד" גְּדוּל פִּי כְּמָה...

הוּא מִמְשִׁיךְ

במשחק "סוס ארוך", בלי הסוס
כי אם כמו שאומרים
הוא קצת "על הסוס"
אז אסור שיגידו עליו, כאמור,
ש"נגמר לו הסוס"
ושהוא כבר גמור.

ולכן הוא קופץ כאן, אם כה ואם כה,
על גבות מתחריו העומדים בדרךכו
ודורך עליהם, כי מובן מאלי
שאם הוא
לא ידרך
ידרכו הם עליו.

כי לכל מתחרה
מבאס וחורה
כשהצילבה שלו (אם פספוסיק
או אם ז'לוב מסכון)
מתגבר עליו כאן
ימנחית אותו
בומס,
על הטוסיק...

ובדרך הוא שוב משחק "מחבואים"
וימסתר מכלם את עצמו על-ב'מת,
כי למרות שרואים אותו כלל לא יודעים
מה מחביא הוא
ומה מעלים הוא קצת?

ובדזה שאף פעם אין "פוס" במשחק
המלחץ מרב שויץ בעולם-הגדולים
הוא נחפז
ונרגז
ונדחק
ונשחק

עד לזמן שאומרים לו: "שברו ת'כלים!"
(וזה רק במקרה ששפרה נחלתו
ושברו ת'כלים
בלי לשבר גם אותו...)
ורצוץ ומצוץ, הוא רואה ונוכח

שבפעם שחק ב"נדמה לי" תמיד:
כי היתה לו נדמה שזה טוב ומצלח
והיה לו נדמה שחבל להפסיד.

והיה לו נדמה שתמיד יש לרוץ
ולשאף
ולרדף
ולהיות חכמים,
כן, להיות רציני שפזה, וחרוץ,
אבל חס וחלילה לא ילד תמים!

וצריך ל'תמרפק, וצריך להלם
בשלחן (או בילד אחר, שעוקף)
ורק לא לשחק
ורק לא לחלם
ותמיד רק חובה ואף פעם לא "כף".

עד אשר, כשנגמר לו סופסוף האויר
הוא תופס, אף על פי שלרב - במאחר,
שאת מה שאבד לו כבר איש לא יחזיר
וחבל -
כי קצת הוא מבין ונזכר

שהיה לו פאנאן, ככה סתם - בלי תועלת -
ב"תופסת" - של-פעם,

ההיא, הישנה
וב"קלאס" - של-מזמן, כשהיה הוא רק ילד,
ילד סתם
ששחק בין חולות השכונה.

ששחק לא בכדי,
ששחק רק מפני,
רק מפני שיש "כף" במשחק בעצמו,
במשחק שאיננו סובל כל מיני
פרצופים חמוצים... במשחק שהוא כמו

מין חלום-בהקיץ,
מין ממלכת אחרת,
אבל מה אני סתם מאריך בעדות?
כלום ישנו בכלל מי שאיננו זוכר את
שמחתם
של אותם
משחקי הילדות?..

דב הקרח ודב האש*

דב הקרח ודב האש
שני דבים אוהבים
לא נפגשו שנים
רק שלחו מכתבים.

כתב דב האש:
”את סוד הגעגוע קשה לפרש
געגועים קשה לגרש.”
כתב דב הקרח:
”אנחנו נפגשו!”

בסוף הדרך נפגשו
דב הקרח ודב האש
התחבקו חזק
חבוק מרגש.

ילד עמד בצד ואמר:
”מוזר, ראיתי שני דבים
נושקים לחי וצואר
עכשו איני רואה דבר.”

יש נסיכה בשלולית

אולי אלה צפרדעים
מנותרות בשלולית
ורק אחת מהן
היא נסיכה אמיתית.

על סוס אבירים דוהר
נסיך מארץ רחוקה.
וכל צפרדע קופצת
מחכה לנשיקה.

מי הנסיכה פה?
רק הנסיך יודע,
זאת שלא קופצת
כמו צפרדע.

* מתוך הספר ”נשיקה בכיס”.

נורית יובל, מגזרת נייר מתוך "ספר הקוסמים והמכשפות",
ליקט אדיר כהן

לְטוֹף בְּרוּחַ

שְׁלַחְתִּי לְטוֹף בְּרוּחַ
לְטוֹף בְּמִתְנָה.
לְחֲשֵׁתִי סוּד לְרוּחַ
עִם כְּתָבַת נְכוּנָה.

סִפְרִי לִי רוּחַ,
בְּלַחֲשֵׁי לַחֲשׁ בְּפִנָּה:
הַלְטוֹף הַגִּיעַ
אֶל הַלְחִי הַנְּכוּנָה?

הַלְטוֹף לְטוֹף כְּתוּף
אוּלֵי גַם יָד?
אוּלֵי תַעֲהָ בַדְרֹךְ
אוּלֵי אֲבָד?

סִפְרִי לִי רוּחַ,
לְטַפֵּת פְּנִים, צְוָאר, שְׁעָר?
סִפְרִי, לְמָה הַלְטוֹף
עֲדִין לֹא חֲזַר?

בְּבֶטֶן אֲבֵטִיחַ
מְצֵאתִי בְּטָנִים.
לְפַעְמִים מַה שְׂבַחוּץ
זֶה לֹא מַה שְׂבַפְנִים.

בְּתוֹךְ תַּפּוּז מְתוּק
מְצֵאתִי לִימוֹן חָמוּץ.
לְפַעְמִים מַה שְׂבַפְנִים
זֶה לֹא מַה שְׂבַחוּץ.

בְּתוֹךְ דְּלַעַת כְּתָמָה
מַה מְצֵאתִי, מַה?
נְסִיכָה עִם כְּתָר
וּגְלִימָה אֲדָמָה.

סִפְרִי לִי נְסִיכָה
רַק אֶת יוֹדַעַת:
אֶת נְסִיכַת כְּתָר
אוּ נְסִיכַת דְּלַעַת?

נורית יובל, מתוך "החמור המסכן", מאת נורית יובל

שולית הקוסם

לאסף

כמו בלון

פעם ראיתי את השמש
נפוחה כמו בלון
תלויה על עץ גבוה,
נפלה בידי כפרי בשל
ונפחתי אותה עוד יותר,
קשרתי בצוארה סרט כחל
ושרתי לה שירים על הירח,
היא בכתה שרוצה הביתה
לפתע נשמטה מידי
ועלתה לשמים
בלעדי.

הפרתי פעם ילד מחונן
שנשבה בשבי הקסמים
ואני שאלתי אותו
מה הוא מעדיף להיות,
שולית הקוסם
או הקוסם עצמו?
כמי שממהר לשלף
חרבו מנדנה
ענה כהרף מחשבה:
"אני מעדיף להיות שולית הקוסם" - אמר
"כדי שתמיד יהיה לי
למה לצפות".

נורית יובל, מתוך "ענן ועננת יצאו לטייל"

שְׂאֵלָה שֶׁל טַעַם וְרִיחַ

בְּעָרֵב
 כְּשֶׁכַּדּוֹר לָבֵן
 עוֹלָה זֹרֵחַ
 אֲנִי מִתְחִיל לִי
 לְרַחֵחַ
 אֶךְ לֹא מְרַגֵּשׁ
 בְּשׁוּם רִיחַ
 אִזּוֹ לָמָּה קוֹרְאִים לוֹ
 יָא - רִיחַ?

נורית יובל, מגזרת נייר לעיטור "משלי שועלים", מאת נורית יובל על פי ברכיה הנקדן

הַשֶּׁמֶשׁ הַמֵּיחָסֵת

הַשֶּׁמֶשׁ שְׁלֵנוּ שׁוֹנֵאת הִיא צְפִיפּוֹת
 אִזּוֹ לִפְנֵי שְׁתַּזְרַח מִן הַהָר
 הִיא שׁוֹלַחַת קַרְנַיִם לְבַדֵּק בְּזֵהִירוֹת
 אִם אֶף כּוֹכֵב לֹא נִשְׂאָר.

הַשֶּׁמֶשׁ שְׁלֵנוּ שׁוֹנֵאת הִיא צְפִיפּוֹת
 אִם עֵבִים בְּמָרוֹם יִתְקַבְּצוּ
 הִיא מִיָּד תִּסְתַּתֵּר, וְתִצְיֵץ וְתִשׁוּט
 וְתִשׁוּב רַק אַחֲרֵי שִׁצְאוֹ.

הַשֶּׁמֶשׁ שְׁלֵנוּ שׁוֹנֵאת הִיא צְפִיפּוֹת
 וְלָכֵן הִיא רוֹחֶצֶת בַּיָּם
 בְּעָרֵב כְּשֶׁאֵין כָּבֵד הַרְבֵּה חֲמִימוֹת
 אֲבָל אֵין גַּם הַרְבֵּה בְּנֵי אָדָם.

מדוע לחיות רק ממעל...*

נורית יובל, מתוך "קול הלב", מאת דבורה עומר

ביתנו הקט נשא למרומים,
לקומה השבעים ואחת.
ומשם מה רואים, עוד מרפסת אחת
וחבל עטור חתולים.

ביתנו החם שט לו בין עננים,
אין עוד צרף לתור בגנים.
בחברה חדשה בעלת המעוף,
היינו מיד לשכנים מבינים.

לחיצה על כפתור, ממריאים לארמון,
מעלית מובילה לדירת הפאר,
והנה תקלה, הו, איזה אסון,
הרגלים כושלות והגוף מתפגר.

יקירי הילדים, טפסתי הרחק,
בתקוה שאשקיף מאל-על,
אך אתם חסרים, אין עם מי לשחק,
והכל כאן תלוי בחלל.

רנה לוינזון

חידה**

איפה אפשר לחפש את הנס -
בבית, בחוץ, בחנות, בפרדס;
כדאי לי לרדת, לעוף, לטפס,
אך לחפש ולמצא את הנס.

הנס מתרחק, מתחבא, מסתתר
אני מתעקש ואיני מותר.
אולי הוא זהב ואפלו שני,
אך אמא אומרת, שהנס זה אני.

** מתוך "טל ילדות", דני ספרים, 2002.

* מתוך "ילדות במאה העשרים", עקד 1976.

שיר-ערש*

בן קטן ישן לו ונם
כמלאך הטוב עטוף בלבן,
כסתות חמות כמצע השרפים
ורח תינוקות את הבית מרדים.

סיגל מגן

בן קטן ישן לו ונם
בחלומו, מי ידע מה נרקם,
עפעפים כהים ועינים כחלות
פורמים לאטם את שולי התפלות.

ביום צהב

ביום צהב שולחת שמש
אלף לטופים של שיר.
ביום צהב קורץ לי נמש
וחיוך יש באויר.

בן קטן, הרגע, הרגע,
כי חלפו דאגה ותוגה,
לילות כימים וימים כלילות
מקפלים בחכם צפיה ודאגה.

ביום צהב פורח פרח
עגלגל וריחני.
ביום צהב – הכל שמח
ונעים להיות אני...

בן קטן ישן לו ונם,
צלילים לוטפים חלומו הצעיר,
שיר ערש קטן מאת ברהמס עולה,
לילה טוב, הרדם עד מחר, בן יקיר.

היום נולד לנו אָח

היום נולד לנו אָח –
בתמונה הוא נראה די שמח,
אבל, לא נעים קצת לומר –
הוא כמעט לגמרי קרח.

לא פגשנו אותו היום,
גלך לבקר מחר.
בינתיים אולי הוא יגדל
ויצמח לו קצת השער...

* מתוך "סונטה לכינור ופסנתר", תמוז 1993; השיר
הולחן ע"י עמוס מלר.

אַחות קַטְנָה*

ואם אפֿשר, הוי אַמא, אַמא,
הקטנה לְדַחֵף שֵׁם פְּנִימָה
וּלְלַחֵץ עַל הַכֶּפֶתוֹר -
רק לא לראות עוד את לימור!

אַבֵּל אַמא לא מְרַשָּׁה.
אַמא, אַתְּ כֹּזֵאת טַפְשָׁה
אַתְּ לִימוֹרִי אַתְּ אוֹהֶבֶת
וְעַלִי אֵינְךָ חוֹשֶׁבֶת! -

בְּאַמֶּת? - לא, רק בְּצָחוֹק
תִּינַקֶת מֵתֵק, לא לְזֶרֶק!
נוֹשְׁקִים אוֹתָהּ, וְגַם מְשֻׁמוֹשׁ
וְרַק לְקַקִּי - בֵּית־שְׁמוֹשׁ!

יש ילדה, קוראים לה טל
יפת־עינים ותלתל,
ולטל אֶחות - לימור
קטנטנה, צריך לשמור -

על לימור שלא תפל,
ולא תאכל עוגה מחול
ולא תשתה לה חמיצה
מכד פרחים, במציצה -

ולא תפיל איזה עציץ
ולשמשה שלא תרביץ
פן את ידה לימור תפצע -
אי! - לכן שמירה לה נחוצה -

והמשמר - מטל על טל
וזה מרגיז אותה, בכלל -
מדוע זה צריך אֶחות?
יותר טוב כמה שפחות -

בבית־שמוש יורדים המים
לוקחים את קקי, ובינתיים
אפֿשר לשאל וגם לחקר
אולי יקחו גם את לימור?

נורית יובל, "לאילת נולד אח / מגדל של קוביות בניתי", דבורה עומר ונורית יובל

* מתוך "יעזרה אלוהים לפנות בוקר", אסטרולוג, 2005.

מחיר הארוחה

הדייטה הצליחה מעל המשער.
על מתני העכבר שום שומן לא נשאר.
הוא היה לדגמן של רעב ורזון
ונדחק בחריץ אל מחסן המזון.

ובפנים – החטה! גרגרים גרגרים
טרשים, ריחנים, מצבורים אדירים!
רק לתפס ולנגס! החלום התגשם!
העכבר הסתער, מתנשף־מתנשם
וזלל ולעס וטחן ובלע,
מים ולילות רק עסק בזלילה,
ומשלד־עכבר נעשה מפטם
עם מתנים גדולים כמו של היפופוטם.

בא האכר לארוז בשקים
את היבול שאסף – והבחין בנזקים!
הוא ראה שם עקבות של עכבר וקרא:
"גנבים במחסן! זה איום! זה נורא!
מי נכנס לחמס פה את פרי עמלי?
ארוץץ את ראשו! לא יקום! לא אצלי!"
האכר חיש הביא מלכודות ושם שם
וגם רעל פזר בפנות האסם.

"העכבר והחור" מתוך משלי ברכיה הנקדן,
ממשל מן המאה ה-11 בספרד, סופר מחדש
בלשונה של נורית יובל.

בגרון היו ערמות של תבואה.
בא עכבר וראה:

ארוחה נפלאה!

"אכנס", הוא אמר, "זו תהיה מסבה!
אזלל ואטרף ואכל ואשבוע!"

אבל איך נכנסים? הן הגרון גדורה,
והקיר הוא אטום, והדלת סגורה!
האכר הנבון לא הותיר שום פתחים
פדי שלא יפנסו גנבים ואורחים.

הקיף העכבר את הגרון פלה,
בדק את הקיר, וירד ועלה,
וחקר ובחן ובלש ונסה
עד שסוף סוף גלה בו חור קט לכניסה.
פתח קטנטון, מין חריר זעירור,
צר מגופו, אף גדול מפרור!
אבל...

אם לא יאכל ואם הוא רק יצום,
גיפו יצטמק למדה של צמצום,
שיוכל בלי ספק, בשעה נפלאה,
לדחק את עצמו אל מחסן התבואה.

העכבר שלעיל צם ימים אחדים,
לא טעם שום דבר, אף לא פת נקודים.
קיבתו קרקרה, אף חלם העכבר:
אין דבר! זה פדאי! עוד אשב על הבר!

נורית יובל, מגזרת נייר לעיטור "משלי שועלים", מאת נורית יובל על פי ברכיה הנקדן

הבין העכבר: המסכה נגמרה.
 אם לא יסתלק חיש – סופו יהיה רע!
 וכל השומן שצבר בזלילה
 ישאר להסריח בתור נבלה.
 לברח! לברח! זה צו השעה!
 העכבר רץ לחור שבקיר וראה
 שהחור הוא קטנטן וזעיר ופעוט,
 ומתניו רחבים, ולחיו מלאות,
 הוא שמן, הוא גדול, ואין מה לעשות
 אין סכוי לעבר וחבל לנסות.

תפסת מרבה? לא תפסת!

ממשלי ברכיה הנקדן, מסופר מחדש
 בלשונה של נורית יובל

נורית יובל, מגזרת נייר לעיטור
 "משלי שועלים", מאת נורית יובל
 על פי ברכיה הנקדן

כלבלב אחד, באין רואה
 חטף מן המטבח
 חריץ גבינה אחד נאה
 טעים ומשבח.

הוא רץ בצעדים קלים
 למצא פנה טובה
 שבה יוכל באין מכלים
 לסעד את הקיבה.

גשרון נטוי על מדמנה
 חצה אותו כלבלב,
 וכשבפיהו הגבינה
 במים שם עיניו.

כשהמים הם צלולים
 טומנים הם הפתעה:
 הכל נשקף בם להפליא
 ממש כמו במראה!
 את גבינתו ודמות דיוקנה
 ראה – וגם חמד!
 שני חריצי גבינה, אמנם,
 טובים מן האחד!

וכך קרה שכל שללו
 צלל לתוך המים
 והוא נשאר בעמלו
 קרח מן השתים!

את הנמשל כדאי ללמד
 ולא להתביש:
 מי שעובר על 'לא תחמד'
 מפסיד גם מה שיש!

פער אז פיהו לרוחה
 גם את הדמות לבלע
 והגבינה אשר אחז
 נפלה מתוך הלע!

רק ש...
 אם לא יאכל, ואם רק הוא יצום –
 גופו יצטמק למדה של צמצום
 שיוכל בקרוב, בשעה נפלאה
 לחלץ את עצמו ממחסן התבואה.
 תחת שק התישב העכבר שם תחתיו
 בלי לזוז, כדי שלא יתגלו עקבותיו,
 ושבת שם רעב, לא טעם אף פרוו,
 – אפלו לא רבע גרגר זעור –
 קיבתו קרקרה, אבל הוא לא ותר!
 כי ברור שחיו חשובים עוד יותר!
 את שכבת השומן של עצמו הוא עכל
 עד שהיה שוב רזה כמו מקל.

ושוב, כדגמן של רעב ורזון
 נדחק בחריץ ממחסן המזון
 ויצא לחפשי!
 אז ישב, מתנשם
 ושאר קצת אור, וברך את השם,
 "אני חי וקיים!" בשמחה הוא קרא,
 "נצלת ממנות איום ונורא!"
 והוסיף ואמר: "אבל מה זה כואב
 שנכנסתי רעב – ויצאתי רעב..."

ידוע שסוף כל גנב הוא כזה:
 פנימה –
 רזה
 והחוצה –
 רזה!

בְּחוּץ

שְׁחַקְנוּ "עֲמוּדוֹ" – בְּחוּץ
 שְׁחַקְנוּ "חֲמוֹר אֶרֶץ" – בְּחוּץ
 וְגַם בְּגוּמִי, חֲמֵשׁ אֲבָנִים וְגִלּוֹת שְׁחַקְנוּ – בְּחוּץ
 וְעַל הַמְדַרְכָּה שְׁלֵנוּ בְּהַק הַ"קֶּלֶס" בְּגִיר לָבֶן – בְּחוּץ
 אֲפִלוּ הַגֶּשֶׁם לֹא מָחַק אֶת הַסִּימָנִים – בְּחוּץ.
 דִּלְגְנוּ בְּכָל הַמְשַׁבְּצוֹת קְדִימָה וְאַחֲרָה
 כְּאִלוּ הָעוֹלָם מְחַפֵּה רַק לָנוּ – בְּחוּץ
 הָרְחוֹב הִיא מְגִרֵשׁ הַמְשַׁחֲקִים שְׁלֵנוּ – בְּחוּץ
 אִזּוּ בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהִיְתָה יְלָדָה.

הַמּוֹרָה רוּמָה

הַיּוֹם אֲנִי צוֹפֶה בָּךְ, יְלָדוֹן שְׁלִי
 לְבַדָּךְ בֵּין קִירוֹת סְגוּרִים
 וְאַתָּה מְשַׁחֵק עִם עֲצָמָךְ –
 רַק בְּפָנִים.

לְמוֹרָה רוּמָה
 הִיְתָה צָמְהָ אֶרֶבָה
 וְהָאוֹר בְּחֵלוֹן הַכֶּתֶה
 הִבְהִב בְּמַקְלַעַת שְׁעָרָה
 שֶׁל הַמּוֹרָה רוּמָה
 כְּמוֹ שְׁלֶכֶת חֲלוּדָה
 יוֹרָה נִכְמָר בְּכַף יָדָה
 כְּשֶׁהִיא לְמַדָּה
 שְׁעוֹר מוֹלְדֶת עַל חִבְצָלַת הַחוּף
 וְהַנְּחִילִיאֵלִי שְׁחֹר הַזָּנָב
 וְעַל מְלֶךְ מַלְכֵי הַפְּרָחִים – הַחֶצֶב
 כָּלָם, הִיא אֲמָרָה, מְבַשְּׂרֵי הַסֵּטוֹ
 זְמַן הַלְמוּד הַמְשֻׁלָּם
 הַצְּמָה שֶׁל הַמּוֹרָה רוּמָה
 הִיְתָה הַדְרָךְ לְעוֹלָם
 וּבְצִמָּה שְׁלָה טַפְסָתִי כְּמוֹ סֶלֶם

נורית יובל, מגזרת נייר מתוך "ספר הקוסמים והמכשפות",
 ליקט אדיר כהן

קוסם השנה

(סיפור מחורז)

הנקר

לנקר תפקיד רופא.

עצים הוא מרפא.

לכל יעץ אליו מגיע

מטפל בו ומרגיע.

מברר ממה סובל,

לרפא חיש משתדל.

בכל גזע מנקר,

מחפש, בורר, חוקר.

בקליפה הוא מחטט.

מקורו שם משוטט.

פה בודק, ושם מקיש,

עזרתו לעץ מגיש.

מגלה בו תולעים,

שחופרים וגם פוצעים,

לשונו הדקיקה

חיש הופכת לחכה.

שלוכדת חרקים

טעימים לחה, רפים.

כל מזיק הוא ממגר.

בעיות העץ פותר.

והעץ מחלים, צומח.

הנקר מאד שמח.

גם רפא בהצלחה,

גם זכה בארוחה.

השעה כבר מאחרת, זמן לישן היא מבשרת.

את עיני אני עוצם, אך מתקשה להרדם.

במטה שוכב לי ער, מי ספור לי יספר?

אמא עיפה כל כה, ואבי מזמן כבר נח.

הספורים גם התעיפו. בספרים חיש התכנסו.

העולם מזמן נדם. רק אני איני נרדם, מצפה כלי נפעם.

לקוסם מאד נודע. לקוסם של השנה.

שאייר לי את השביל. לחלום אותי יוביל.

לילה, לילה מחכה. בסקרנות לו מצפה.

עד אשר פתאום מופיע, זאטוטי המושיע.

איש קיסם, דקיק, מצחיק, בידו מחזיק הוא תיק.

בזהירות מוציא משם, מין פנס קטן, מקסם.

לפנס יש ראש, כנפים, וזנב וגם רגלים.

והבטן אור זוהר. "זוהי גחלילית" אומר:

"לה הדרך היא תאיר, ואני לה אשיר:

את עיניך נא עצם, בוא תבוא אל החלום"

אז אני עוצם עינים, ולוחש אחת ושתים:

"קסם, קסם התפזר. התפזר מהר, מהר

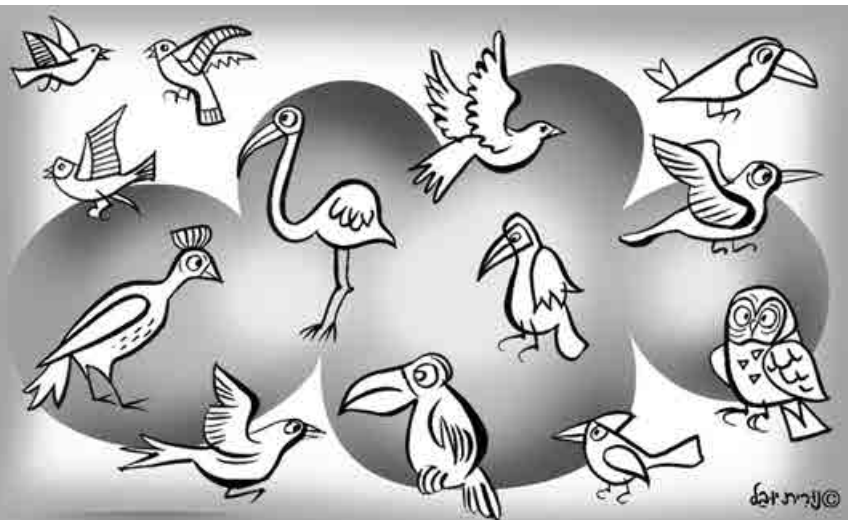
בכל מקום, בכל פנה. כמובן גם בשנה..."

ומטיל במקומות, שם גרים החלומות.

כל הלילה מבלה, ולגדולים לא מגלה

על הקוסם המסתורי המופיע בחדרי.

כי בקוסם שנה פוגשים, אך ורק הילדים.

נורית יובל, נקר

תעשה לי טובה

קרקרה התרנגלת לתרנגול:
תעשה לי טובה,
מה את רוצה?
ספר לי ספור.

בשמחה! קרא התרנגול, קוקוריקו קוקוריקו!
תודה, קרקרה התרנגלת, איזה ספור מצחיק.

להג הקוף לקופה:
תעשי לי טובה.
מה אתה רוצה?
תרקדי לי ריקוד.
בשמחה! להגה הקופה ורקדה ורקדה עד שהתעייפה.
תודה, להג הקוף, איזו הופעה יפה.

יללה הצבועה לצבוע:
תעשה לי טובה.
מה את רוצה?
בוא נרוץ רחוק.
בשמחה! ילל הצבוע והתחיל לצחק.
תודה, יללה הצבועה, הי הי הי, הי הי הי,
צחקה גם היא,
לרוץ ולצחק זה הכי בריא.

חרחרה הנאקה לגמל:
תעשה לי טובה,
מה את רוצה?
גרד לי בגב, כי אני לא יכולה.
בשמחה! חרחר הגמל. הוא שלף צפרן (שאין לו) וגרד לה בדבבשת.
תודה, חרחרה הנאקה, אין פמוף ביבבשת.

נורית יובל, מגזרת נייר מתוך "ספר הקוסמים והמכשפות",
ליקט אדיר כהן

יָלַל הַשּׁוֹעֵל לְשׁוֹעֵלָה:
 תַּעֲשֵׂי לִי טוֹבָה.
 מָה אַתָּה רוֹצֵה?
 צְאֵי אֵתִי לְטִיּוֹל.
 בְּשִׂמְחָה יִלְלָה הַשּׁוֹעֵלָה. הִיא שְׁלָבָה אֶת זַנְבָּהּ בְּזַנְבוֹ וְהַזּוּג יֵצֵא לְדָרְךָ.
 תוֹדָה! יָלַל הַשּׁוֹעֵל וּפְרַע לְפָנֶיהָ בְּרָךְ.

נָהֵם הָאֲרִיָּה לְלִבִּיאָה:
 תַּעֲשֵׂי לִי טוֹבָה.
 מָה אַתָּה רוֹצֵה?
 הַמְתִּיקִי לִי סוּד רוּעִים.
 בְּשִׂמְחָה! נִהְמָה הַלִּבִּיאָה וְשִׂאָגָה בְּכָל הַכַּח.
 תוֹדָה, נָהֵם הָאֲרִיָּה, הַסּוּד מִהֲדָהָד לִי בְּמַחֵ!

נִהְמָה הַדָּבָה לַדָּב:
 תַּעֲשֵׂה לִי טוֹבָה.
 מָה אַתָּה רוֹצֵה?
 תֵּן לִי אֶת הַלֵּב שְׁלֶךָ.
 אוֹי, נָהֵם הַדָּב, אֲבָל יֵשׁ לִי רַק לֵב אֶחָד...
 תֵּן לִי אֶת כָּלוֹ!
 אֲנִי פּוֹחַד, זֶה כּוֹאֵב...

זֶה לֹא כּוֹאֵב כְּשִׂאֲתָה אוֹהֵב, הַתַּעֲקָשָׁה הַדָּבָה.
 אֲנִי לֹא יוֹדֵעַ אֵיךְ, הַצִּטְעָר הַדָּב.
 אֲנִי אֶלְמַד אוֹתָךְ לְאַהֵב, נִהְמָה הַדָּבָה וְחִבְקָה אֶת הַדָּב.
 חַה חַה חַה, הַדָּב צָחַק וְצָחַק וְחִבְקָה אֶת הַדָּבָה חִבּוּק אוֹהֵב וְחִזְק.
 הַלֵּב שְׁלִי הוּא שְׁלֶךָ, נָהֵם הַדָּב, וְנָתַן לָהּ צְנִצְנֵת דָּבֶשׁ.
 תוֹדָה, שְׂמַחָה הַדָּבָה.
 מְכַל הַלֵּב, עָנָה הַדָּב.

נורית יובל, מתוך "מבחר שירים ביידיש" מאת א. שטיינבארג, ערכה עדינה בראל

אמא יש רק אחת

והאמא הזאת, האמא הזאת,
לא יותר ולא פחות,
בבית היא אמא,
ובבית חולים היא אחות.
מזריקה זריקות
ומחלקת תרופות.
מחייכת לחולים
ומלטפת את החולות.
אז אני שואל אתכם, בנים ובנות,
האם אמא אחת היא,
לא מאה אמהות?
וגם אם נמעיט עליה לספר
וגם אם נרבה,
אמא יש רק אחת,
אבל הרבה.

לכל בן ולכל בת,
יש רק אמא אחת, רק אמא אחת.
אך לפעמים כשהבן וגם הבת,
מנסים לראות
מה עושה האמא הזאת,
הם משכנעים ובטוחים
שיש להם מאה אמהות.
אמא מלטפת ואמא מנשקת,
ואמא שמקלחת, אותם רוחצת.
אמא שבשדרה אתם מטילת
ואמא שמבשלת ומאכילה,
ולפני השנה מספרת
היא ספור עלילה.
אמא שמכבסת ואמא שמגהצת.
וכשנושר כפתור,
היא אותו מיד תופרת.
ואמא שלפעמים בחבה גוערת.
אמא שתמיד ישנה
ולפעמים נדמה שהיא לעולם לא ישנה.
ואמא שתמיד עונה גם
כשקוראים לה מתוך השנה.
ובבקר כשרק פוקחים עינים,
יש אמא שמזמן כבר עומדת על הרגלים.
ואמא שאת ארוחת הבקר מכינה
אחת ושתים,
אחרי שבשלה את ארוחת הצהרים.

נורית יובל, מתוך "מגדל של קוביות בניתי", דבורה עומר ונורית יובל

בלול

לפְעָמִים, כְּשֶׁאֲנִי עוֹזֶרֶת לְסַבֵּא
 לְאֶסֶף בֵּיצִים בְּלוּל,
 אֲנִי מְשַׁלֵּיכָה לְאָרֶץ בֵּיצָה
 לֹא בְכַח,
 רַק כְּדֵי לְבַדֵּק
 אִם גָּדַל בָּהּ אֶפְרוֹחַ.

מיִשְׁקָה הַחֲמוּר*
 *שירי

כָּל בֶּקֶר, כְּשֶׁסָּבֵא
 מֵהַמְחַלְבָּה שָׁב,
 סִבְתָּא מְכִינָה לִי
 שׁוֹקוֹ עִם חֶלֶב
 כְּמוֹכֵן בְּלִי קְרוֹיִם
 וְעַם לְמַעְלָה סֶכֶר חוּם.
 כְּשֶׁסִּבְתָּא לֹא רוֹאָה
 לְמִישְׁקָה הַחֲמוּר,
 אֶת הַדִּיסָה בְּקַעֲרָה
 אֲנִי נוֹתֶנֶת לְגִמְרָה.

כריכת הספר של נילי דגן – ילדה של פעם

* שירים מתוך הפרק "במשק של סבא" בספר "ילדה של פעם", העומד לראות אור בהוצאת אבן חושן.

סבא ונקד

אתה משגן אתי את כל האותיות
ואני יודע בעל פה את שמות כל הפוקימונים,
אתה מספר לי על מלאכים ופילים
ואני עם בטמן מכניע מליונים,
אתה מרביב אתי פזלים לרב
ואני יוצא למסע בחלל בקרוב,
אתה מדפדף אתי בדפי הספרים
ואצלי מן המחשב יוצאים גבורים,
שיר חרישי וענג אתה לי שר
ואצלי בחצר ממרומים הירח נשר,
אך כשאתה מדגדג אותי, ואני אליך נצמד
הופכים אנחנו שנינו לחלום אחד.

רק לא לי

אבא דוהר במהירות במכונית
אמא קונה עוד שמלה פרחונית
שניהם מאחרים לחזור בלילות
את שניהם לא שואלים שאלות.

אבא אוהב לעשן, גם יין לשתות
אמא בטלפון משוחחת שעות,
אבא קורא עתון בשעת סעודה
אמא קונה עוד צמיד לידה.

ולי הכל אסור, לא מתר.
"הבגד עוד טוב, חדש מיתר!"
"איפה היית? מתי תחזור?"
"למה אחרת? מהר ואמר!"

"בטלפון אל תאריך לדבר!"
"את הכסף שמור, מלבזבזו הזהר!"
"ספר בארוחה אל נא תקרא"
"שאלות אל תשאל, ילד רע!"

אז למה להם הכל מתר?
ולי כמעט דבר לא נותר?
היש בפיהם לי מענה
או שוב אקרא ואין עונה?

נורית יובל, מתוך "מבחר שירים ביידיש" מאת א. שטיינבארג,
ערכה עדינה בראל

כָּלֵב וְכָבֵשׁ

לְמַלּוּם הַגֵּיִים כְּבִשְׁי
הַתְּחַלְף בְּנֵהֶם כְּלָבִי
וְקִשְׁקוּשׁ זָנְבוֹ
חַתַּל אֲוִיר חֶם, מֵהֶבֶל

הַתְּכַרְבֵּל זֶה הַכָּלֵב
לְמַרְגְּלוֹת אֲדוֹנוֹ
זְגוּגִיּוֹת מְשַׁקְּפוּ עַל חֶטְמוֹ
הִרְהַר בְּכַבְּשׁוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם
וְנִרְדָּם

וְהַכָּבֵשׁ נוֹתֵר בּוֹהֶה
מְחַפֵּשׂ אֶת רַעֲיוֹ
יִרְקֵת שְׂדֵה וְצֹהֵב קוֹצִים
נִמְתָּחוּ מְלֵא עֵינָיו

לֹא הָיָה מִי שִׁיחַמַּל
לֹא הָיָה מִי שִׁיֶּאֱסֹף
לֹא הָיָה מִי שִׁיקְשִׁיב
לְקוֹל פְּעֵיָתוֹ
לְקוֹל נְהִימָתוֹ

כְּשַׁחַם לִי

כְּשַׁחַם לִי אֲנִי חוֹשֵׁב עַל יָם
כְּשֶׁאֲנִי בַיָּם, אֲנִי חוֹשֵׁב עַל תֵּירוֹס חֶם
כְּשֶׁאֲנִי אוֹכֵל תֵּירוֹס, אֲנִי חוֹשֵׁב עַל מִיץ
כְּשֶׁאֲנִי שׁוֹתֵה מִיץ לִימוֹן, אֲנִי מְשַׁתּוֹקֵק לִישׁוֹן
כְּשֶׁאֲנִי בְּמִטָּה צָץ לִי רַעֲיוֹן
מִיָּד פּוֹתַח חֲלוֹן
וְכַשְׁחֶם, אֲנִי חוֹשֵׁב עַל יָם

כְּשֶׁאֲמָא כּוֹעֶסֶת

כְּשֶׁאֲמָא כּוֹעֶסֶת וּבְרָגָז עָלַי מִבִּיטָה
אֲנִי רוֹצֵה לְשַׁכַּב מִיָּד בְּמִטָּה
וְכֶשֶׁאֲקוּם, הַשֶּׁמֶשׁ תִּזְרַח
וְאֲמָא תַחֲרֵךְ אֵלַי לְיוֹם חֲדָשׁ

נורית יובל, מתוך "מבחר שירים ביידיש" מאת א. שטיינבארג,
ערכה עדינה בראל

...ואחד תרגום

עדינה בר־אל

"הרפתקאות אליס בארץ הפלאות" בידיש

מדוע ואיך תרגמתי את
הספר מאנגלית

אני הייתי אחת מהם. בילדותי דיברתי עם סבי בידיש, וכך רכשתי את השפה. יש לציין שבמקרים בהם אימא שלי פנתה אלי בידיש בפרהסיה, כגון באוטובוס, התביישתי מאוד. אבל עכשיו אני חשה עצמי בת־מזל, עד כי לקחתי על עצמי משימה – לתרגם את הספר הקלאסי "הרפתקאות אליס בארץ הפלאות" מאנגלית לידיש.

נשאלת השאלה, מי הוא קהל היעד? מסתבר שבארצות הברית וקנדה, וכן בארגנטינה וארצות דרום אמריקה נוספות, המהגרים ממזרח אירופה וצאצאיהם המשיכו לדבר בשפה זו במאה העשרים, גם אחרי השואה באירופה. במקומות אלו היו בתי ספר יומיים ומשלימים וכן מחנות קיץ בידיש. לראייה: ספר המבוסס על עבודת דוקטורט:

Passionate Pioneers: The Story of Yiddish Secular Education in North America, 1910-1960, by Fradle Pomerantz Freidenreich, Canada 2010

בארץ יש שכבה של בני גיל עמידה, שזוכרים בנוסטלגיה שפה זו, אפילו אם אינם מבינים אותה על בוריה, משום ששמעו אותה מקרובי משפחתם. עבור אלו, ועבור צעירים סקרנים ללא קשר קודם לידיש, קיימות בארץ מסגרות שונות: לימודי יידיש באוניברסיטאות, קורסי קיץ, לימודים סדירים במוסדות לטיפוח שפת יידיש ותרבותה. בנוסף לכך, משרד החינוך מעודד ללמוד יידיש. ילדים ונוער משתתפים בשיעורי יידיש.

"הרפתקאות אליס בארץ הפלאות" הוא, כידוע, ספר קלאסי. בעוד שנתיים יימלאו ל"אליס" מאה וחמישים שנה. הספר זכה לתרגומים רבים מאוד, בשפות שונות. והנה הסתבר, שהוא מעולם לא תורגם קודם לכן לידיש. (מצאתי רק שלושה פרקים ראשונים מתורגמים בידי שלום ברגר, שפורסמו בכתב־עת אינטרנטי אמריקאי). לאחר שקיבלתי הצעה מאמריקה לתרגמו, התגייסתי לפרויקט הגדול, שנראה לי חשוב ביותר.

כמרצה במכללה אקדמית המכשירה מורים, לימדתי במשך שנים רבות ספר זה, על מסריו ורבדיו השונים, אשר לואיס קארול הליבשם בכישרונו הלשוני הווירטואוזי, בשמלת איגיון.

לרגל צאתו לאור של הספר: לואיס קארָאָל, אליסעס אַוואַנטורעס אין ווונדערלאַנד, איבערעצונג: עדינה בר־אל, הוצאת צור־אות, ירושלים תשע"ג-2012 (147 עמודים, בצירוף 40 איורים מקוריים מאת ג'ון טניאל משנת 1865).

מדוע תרגמתי?

"מלחמת השפות" התרחשה בארץ בדיוק לפני מאה שנה. לאחריה נחשבה העברית לשפה המתאימה לשימוש בארץ ישראל, ואילו היידיש נתפסה כשפה גלותית, שלא נאה להשתמש בה. מלבד החוגים החרדיים, בהם שפת יידיש היא שפת דיבור עד היום; למעטים הייתה הזדמנות לדבר בידיש עם מישהו מבני משפחתם.

גילה אוריאל

שיר-ערש לבבה*

כָּבֵר אֶפֶל רֵד,

כּוֹכֵב נֶצֶת,

עֲצָמָה בָּבָה עֵינֵיהָ,

וְעֵת תִּישָׁן

סְפוּר יִשָּׁן

אֲשָׁמִיעַ בְּאֲזְנֵיהָ:

אֶךְ יָד גּוֹרֵל

מֵאֵד אֶכְזָר

פִּקְדָה אוֹתָם בְּלֵי חֶלְף:

אֶת הַקִּיסָר

אֶכֶל עֶכְבֵּר

אֶת הַמַּלְכָה - הַכֶּלֶב.

אֶךְ לֹא אֵרַע

דְּבַר נוֹרָא,

אֵין סִפְנָה נִשְׁקָפֶת,

כִּי הַקִּיסָר

הוּא מְסַכֵּר

וְהַמַּלְכָה הִיא - מְקַצֶּפֶת.

הִיָּה הִיָּה

אֵי-פֶעַם קִיסָר,

הִיָּתָה מַלְכָה אֵי-פֶעַם,

חֵיוֹן יַחְדָּו

בְּאִשָּׁר רַב,

לֹלֵא סוֹפָה וְרַעַם.

* שיר עממי בפולנית, תרגמה גילה אוריאל מתוך "טל ילדות", דני ספרים, 2002.

נורית יובל, בובה

הספר "הרפתקאות אליס בארץ הפלאות" נכתב בידי לואיס קרול, שם העט של צ'ארלס לוטווידג' דודג'סון מאוניברסיטת אוקספורד באנגליה. הספר יצא לאור בשנת 1865 ומאז תורגם לשפות רבות. ככל הידוע לי, זהו התרגום הראשון והיחיד עד כה של הספר כולו ליידיש.

בתהליך התרגום ליידיש הייתה מטרתי להישאר נאמנה למקור האנגלי, לעלילה, לדמויות ולתכונותיהן; ובעיקר לשמור על רובדי העומק ועל רוח הדברים. יחד עם זאת, שירי הנונסנס, הפתגמים, הניבים ובעיקר משחקי המילים של לואיס קרול, הצריכו התאמות לשפת יידיש ולהווי החיים המוכר לקוראיה. מכיוון ששפת יידיש שלטה במזרח אירופה, קיימים בה פתגמים וביטויים המשקפים את הווי החיים היהודיים באזור זה במאות קודמות. אביא כמה דוגמאות והבהרות להתאמות ולשינויים שנעשו בתרגום זה:

בפרק על מסיבת התה המטורפת קיבל שיר הנונסנס מוטיבים של שירי ערש יהודיים. הסיפור על שלוש האחיות מתבסס על הביטוי "בור של שומן" במשמעות נישואין למישהו עשיר. המילה "חזיר" נעדרת לגמרי מן הטקסט ביידיש ויש לה חלופות. בספר שובצו מאכלים אופייניים ליהודים, ביניהם הקוגל.

במקור האנגלי יש פתגמים וניבים רבים. במקרה בו קיימת מקבילה ביידיש, היא הובאה כלשונה. במקרים אחרים - נבחרו פתגמים וניבים ביידיש בעלי אותה משמעות כמו במקור, או לפחות ברוח הדברים.

משחקי המילים, מעשה האמנות של לואיס קרול, שונו למשחקי מילים ביידיש על פי אותן טכניקות כמו במקור. כגון: מילה בעלת משמעות כפולה, שתי מילים בעלות אותו צליל שנכתבות אחרת, מילה נגזרת מתוך מילה. טכניקה נוספת היא שיבוש מילה, כאשר המילה שנוצרה היא מתחום סמנטי אחר לגמרי. (דוגמאות לכך יש בשיחה על מקצועות הלימוד בבית-הספר בים).

בתרגום השירים ליידיש חשוב היה לי להישאר נאמנה בעיקר למקצב ולתכנים, ופחות לחריזה.

רוב השמות של הדמויות נשארו כפי שהן. שני בעלי חיים - החתולה והלטאה - קיבלו שם חיבה בהקטנה. כמו כן, בהתאם לשפה, השתנה בתרגום מינם של כמה בעלי חיים, ביניהם העכבר והצב, שהם ממין נקבה בשפת יידיש. שמות "מסובכים" של בעלי-חיים מיוחדים, תורגמו כפי שהם ליידיש. וכך "March Hare" הוא "מאַרץ-האַז" (הארנב של חודש מרץ) ו-"Dormouse" הוא "דרעמלמויז" (עכבר מנמנם), למרות שאינו עכבר כלל).

ולסיום, הנשר הקטן אמר לעוף דודו: "Speak English!". זה שונה בתרגום לי: "רעד קלאַר!" (*red klor*) שפירושו: דַבֵּר ברור! וזו הייתה מטרת התרגום: לשקף באופן נאמן וברור ביותר את המקור האנגלי, יחד עם שינויים ותוספות, כדי להבהירו היטב ולחבבו על קוראי היידיש. ■

* בספר נדפס הטקסט דלהלן ביידיש ובאנגלית כהקדמה.

נַעֲלֵי זָהָב

(נוסח חלם)

תרגמה מיידיש: בלהה רובינשטיין

*

כַּנְסָה הָעִיר אֶת גְּדוּלֵי הַשָּׁרִים,
עוֹרְכִים רָאשֵׁי, סְנַטוֹרִים אֲדִירִים,
חַזְנִים, דְּיָנִים, וְגַם רַבָּנִים – – –
כֻּלָּם בְּאַסְפָּה יוֹשְׁבִים וְדָנִים.
מָה נֹאמֵר וּמָה נִדְבָר?
הַמֶּלֶךְ חִיב בְּנַעֲלָיו לְהִתְהַדָּר!
הָעַם הַתְּאֵמֵץ וְשִׁלְם כֶּסֶף רַב
כְּדֵי לְרֹאוֹת אֶת מֶלְכוֹ בְּנַעֲלֵי הַזָּהָב!
אֵלָּא מָה? יֵשׁ רַק חֶסְרוֹן זָעִיר –
הַבּוֹץ אֶת הַזָּהָב מִסְתִּיר!
אֵת זֶה חוֹבָה לְמַנּוּעַ, וְהַשִּׁטָּה בְּרוּרָה:
הַמֶּלֶךְ יִנְעַל עַרְדָּלִים, וְתִמְנַע כָּל צָרָה.

*

כְּדֵי שִׁידְעוּ שֶׁהַזָּהָב לֹא אָזַל,
צָרִיךְ לְהִיּוֹת חוֹר בְּכָל עַרְדָּל.
הַזָּהָב יִבְצָבֵץ מִן הַחוּר,
וְכָל לֵב יִתְמַלֵּא זֶהָר וְאוֹר.
אֲבָל כְּשֶׁהֶרְפֵּשׁ יַעֲלֶה עַל גְּדוּתָיו,
הַמֶּלֶךְ פָּטוֹר מִנְקָבֵי עַרְדָּלָיו.
הוּא עֲצָמוֹ, עִם אִשְׁתּוֹ הַמְצַלַּחַת,
יִסְתַּמוּ אֶת הַחוּר עִם קִצַּת שַׁחַת...

*

וְזוֹהִי בְּחִלָּם הָאֶפְנָה הָעֵלִית:
עַרְדָּלִים גְּבוּהִים עִם חוּרִים בְּחִזִּית.
אֲנִיצֵי קֶשׁ תְּקוּעִים בַּחוּרִים – – –
שֶׁהַמֶּלֶךְ שָׁמַט וּמֵהַבּוֹץ לֹא הָרִים...

שָׁמַשׁ חַג צוֹהֶלֶת, בְּשַׁפַּע אוֹר זוֹהֶרֶת:
לְמֶלֶךְ יוֹם הַוּלָדֶת, יוֹם מָלֵא תַפְאָרֶת.
הִנֵּה הוּא מִבֵּיט מִמְרוֹמֵי הַגְּזוּזָטָרָה:
הָאֵם כְּבָר בָּא עִמּוֹ וּבִידּוֹ הַתְּשׁוּרָה?
הִנֵּה הֵם בָּאִים עִם נַעֲלֵי הַזָּהָב –
זָהָב טְהוֹר, שְׁעָלָה כֶּסֶף רַב...
נַעֲלֵי זָהָב יִצַק הָעַם, עוֹד וְעוֹד,
יִנְעַל אוֹתָן הַמֶּלֶךְ בְּרוּב כְּבוֹד.
וּמִי שִׁיפְגֹשׁ אֶת הַמֶּלֶךְ בְּרַחוּב,
יִקוּד וְיִשְׁתַּחֲוֶה כְּרֹאוֹי וְכִטּוֹב.

*

בְּחִלָּם וּסְבִיבְתָה, הַכְּתוּבִים לוֹחֲשִׁים,
נִתְּכוּ גִשְׁמֵי־עוֹז כְּבָר שְׁשָׁה חֲדָשִׁים.
הַרְחוּבוֹת כְּסוּ בּוֹץ וְרֶפֶשׁ –
הַבְּצָה עֲמָקָה, כִּידוּעַ לְכָל נֶפֶשׁ.
רַגְלֵי חֲלֻמָּאִים בְּבוֹץ מְדַשְׁדְּשׁוֹת
מִשְׁבֶּת לְשִׁבֶת הֵן לְשׁוֹת וְדְשׁוֹת.
וּמִי זֶה נִגְרַר חֶרֶשׁ בְּצַעַר כֹּה רַב?
זֶה הַמֶּלֶךְ מִבוֹסֵס בְּנַעֲלֵי הַזָּהָב.

בלז'ץ. בתו שרדה. אחרי המלחמה הקדישה את עצמה לשימור המורשת הספרותית של אביה. את "נעלי זהב" צירפתי לכל סיפורי ה"ערבסקות", שתורגמו על ידי מחדש. (כמה מהם תורגמו על ידי א.ד. שפיר בשנות ה-70, ויצאו לאור בהוצאת תרמיל: "פנינים חולות"). הומורסקה זו כבשה את לבי בזכות המיזוג של מתיקות ההומור וחריפות הסאטירה שבה. גם העצה הטובה שהיא מעניקה לקוראיה לא תסולא בפז: לזכור שיש זהב תחת מעטה הבוץ ואניצי השחת...

בלהה רובינשטיין

אלתר קציזנה (נולד בוויילנה באביב 1885, ונרצח בקיץ 1941). כתב שירה, דרמה, סיפור קצר, רומן. וכן כתב רשימות עיתונאיות, פיליטונים, מסות. לפרנסתו עבד כצלם, ותיעד את הווי החיים בעיירה היהודית במזרח אירופה.

תחילה כתב ברוסית. כשהתוודע ליצירת י.ל. פרץ, עבר לווארשה, שם כתב ביידיש, והשתלב בקהילייה הספרותית של וארשה היהודית. עקב הכיבוש הנאצי ברח עם משפחתו אל ברית המועצות, אבל היד השטנית השיגה אותו: הוא נרצח באכזריות על-ידי פורעים אוקראינים, שהיכו אותו למוות בבית הקברות של טרנופול. אשתו נרצחה במחנה ההשמדה

©Nurit's Paper Cuts

נורית יובל, מגזרת נייר, החמור וחבריו

מירי ברור

יוצרת בין שני כובעים

דיון בספר "החיים שלי. דוט קום."

מאת עפרה גלברט, איורים –

גלעד סליקטר

הקיבוץ המאוחד 2012, 286 עמ'

כ

ותרת הספר "החיים שלי. דוט קום," מעגנת את הכתוב במציאות העכשווית. בעידן האינטרנט. אבל עכשוויותו מתייחדת יותר בעצם העיסוק בנושא המנקר בראשם של אנשים רבים, כיום, אך איש לא העז, על פי מיטב ידיעתי, להתמודד עמו במסגרת ספרות יפה: מצבם העתידי של ילדים שנולדו מ"תרומת זרע" (דיון גנטי, מוסרי ואולי גם משפטי).

בהקדמה לספר מתאר אסף, גיבור הספר, את הדברים מנקודת תצפית שלו ואומר: "הסיפור שאספר כאן לא היה יכול להתרחש לפני כמה עשורים, כשהאינטרנט עוד לא היה מפותח כל כך, ועוד לא היו אמצעי התקשורת המקוונים שקיימים היום. כל מה שקרה למשפחה שלנו במשך ארבעה חודשים סביר להניח שלא היה קורה כלל או שהיה נמשך חיים שלמים." גלברט נותנת את הדברים בפיו של דובר בגוף ראשון, שבתחילת הספר מגדיר עצמו כך: "שמי אסף. אני בן 12, ילד חנון ומחונן. באמת חנון – אף על פי שלא רואים עלי. אני נראה נורמאלי ואפילו חתיך: שיער בהיר ומתולתל, עיניים אפורות, קומה ממוצעת ובאמת מחונן. יש לי אי קיו גבוה ואני יודע המון... תנו לי לקרוא, לשוטט באינטרנט, לנגן בפסנתר ואני לא צריך יותר."

במרכז הספר שתי עלילות מקבילות:

העלילה הראשונה היא הסיפור במישור הריאליסטי המציג

שתי משפחות: משפחתו של אסף ומשפחתו של עומרי, וישנה גם מילנה, האהובה שכמו שני הגיבורים האחרים של הסיפור היא מצטיינת בנגינה על פסנתר, והיא דמות כמעט מחויבת בסיפור של ראשית ההתבגרות.

סיפורו של אסף במישור הריאליסטי, ההתחברות עם עומרי ועם מילנה כולם פסנתרנים מחוננים שהנגינה מסייעת להם לפרוק את המצוקות, הם הרובד הגלוי בסיפור שיש בו הרבה דרמטיות. כשאסף, רואה את עיקר הדרמטיות בצירופי המקרים בחיי גיבוריו כשאלה מתרחשים באמצעות האינטרנט לאורך ארבעה חודשים.

העלילה השנייה מתייחסת לתקופה של 12 שנים וגם אל העתיד הלא ידוע. היא נבנית על ידי שורה של תת עלילות היוצרות את הרובד ההגותי הסמוי שגלברט מטפלת בו בעדינות רבה, כאן היא פונה להיבטים מורכבים הרבה יותר – ענייני של בעיות מוסריות, במיוחד לגבי אימהות היולדות ילדים באמצעות תרומת זרע. היא מתמקדת בחילופי התפקידים במשפחה העכשווית, בה הילדים הופכים להיות המבוגרים האחראים, ואילו המבוגרים מוצגים כחלשי אופי וחסרי אונים. גלברט. עוסקת הרבה בדימוי המשפחה העכשווית ובמידת מחויבותו של המבוגר לילד שהוא מביא לעולם, ומנסה לגעת גם בתחומים שאינם שייכים להווה אלא לעתיד הרחוק. חלק מאותן תת-עלילות מועלות על הכתב באינטרנט על ידי אנשים הממציאים לעצמם זהות בדויה ויכולים לגלות את הסודות הכמוסים שלהם תוך הנחה שאיש לא יוכל לזהות אותם אם לא ירצו בכך. לאותה עלילה שנייה, זו המביאה את סיפורו של אסף, נשזרים סיפורי חיים נוספים, סיפורי חיים של ילדים המשתייכים ל"משפחות החדשות" העכשוויות, כשלאיש אין תשובה מה צפוי לילדים של היום, תוצרי המשפחות "החדשות" האלה, בעתיד.

המשפחות המתוארות בספר, כולל משפחתה הפרודה של מילנה, הן כולן ממעמד סוציאקונומי גבוה יחסית. אביו החורג של אסף, חזי, הוא איש עסקים ואימו, נורית, סופרת מפורסמת. שניהם קרייריסטים, שניהם תמיד בנסיעות, בטיסות, מטרתם לקדם את הקריירה. כל אחד, את הקריירה שלו. למזלם, יש להם עוזרת/מטפלת, סופי, אישה חמה ואוהבת בעלת אינטליגנציה פרקטית, מרשימה (ומה שעושה אותה לדמות אוהבה במיוחד בספר היא כנראה העובדה שהיא

אותן בעיות קיומיות הטורדות את עולמם של הילדים והם יכולים לכתוב על כך באינטרנט בלי חשש שאיש יזהה אותם, אינן טורדות את אימו של אסף שבחרה ללדת אותו מתרומת זרע. מבחינתה הדברים הרבה יותר פשוטים מכפי שהילדים חושבים, לגבי דידה "תרומת זרע היא רק אמצעי, היא לא הדבר החשוב, גם חתולות וכלבות נכנסות להריון. חשוב מי מטפל בתינוק שנולד ואיך מטפלים בו. אני לא צריכה לספר לך שיש המון ילדים אומללים שנולדו למשפחות נורמטיביות (210).

וכך, מול המשפחה הכמו־מאושרת של אסף מוצגת משפחתו הנורמטיבית של עומרי. מרעננה. אבא טייס, אימא מנהלת מכוון מחקר. משפחה שהמעמד והפוזוה חשובים לה מאוד, וכשבנם גורם לתאונת דרכים, פוצע באופן קשה את חברתו, ונגרר לעישון סמים על מנת להירגע ולברוח מן המצב שאליו הוא נקלע – הם לא רק שאינם מנסים לסייע לו, אלא מסלקים אותו מהבית בחוסר כל עד כדי כך שהוא הופך להיות הומלס, חסר כול. הם אף אינם מתעניינים במה שקורה לו, רק יד המקרה מביאה את אסף להתחבר אליו ולסייע לו במצוקתו.

בתהייה על מצבו הקיומי של עומרי שואל אסף: "איך הורים יכולים להיות חמורים כאלה? הרי לא מכריחים אף אחד להיות הורה. אז אם כבר החלטת להוליד ילד, מה עולה לך בראש כשאתה עוזב אותו או מגרש אותו מהבית. בשביל מה הבאת אותו לעולם?"

ומאוחר יותר הוא טוען שוב נגד ההורים: "אם ילד מידרדר, צריך לדרדר אותו עוד יותר? הרי עומרי יכול היה להישאר עמוק בסמים להיכנס לעולם הפשע ולהישאר שם לעולמים. זה מה שההורים שלו היו רוצים? איזה הורים הם אלה?" (50). חוסר היכולת של המבוגרים להתמודד עם בעיות אמת, מגיע לשיאו בסיפור של ירוחם, (שם אינטרנטי) – חזי – בעולם הממשי. ירוחם, איש צבא לשעבר פוגע ברכבו באדם ונמלט מן המקום – "תאונת פגע וברח". מרוב פחד ובלבול, הוא אינו מחפש אחרי מי שהוא פגע בו, אלא נוטש את האישה שלו, כשהיא בהריון, ונעלם מעולמה ומעולמו של הילד שילדה במשך 12 שנים. באמצעות האינטרנט ובסיועו של אסף, המגלה בצירוף מקרים מפתיע שאביו של דניאל, הילד שנעזב על ידי אביו הוא גם אבא שלו. תחילה הוא מקבל את כל הריקושטים ההולמים, כמו זה של שמש (דניאל) האומר: "אני משער שיש עוד כמה חרות כמו אבא שלי שעזב את הבית לפני שהבן שלהם נולד" (53).

ובמקום אחר הוא טוען כנגד אסף המנסה להגן על ירוחם/ חזי, והוא אומר: "אז מה? התחלת לרחם עליו או מה? כמו ילד... הוא לא מבין מה שהוא עושה? זה בן אדם מבוגר! הוא צריך לקחת אחריות על המעשים שלו? מה אתה מרחם עליו פתאום? הוא בן אדם מבוגר, אבא זה קודם כל חובות, ורק אחר כך זכויות. אם הוא לא ממלא את החובה הראשונית שלו לגדל את הילד שלו – לא מגיעה לו הזכות שהילד שלו ייפול לרגליו ברגע שהוא קצת התפנה בשבילו. שיתאמץ קצת בשביל הקשר הזה?" (230).

אלמנה ללא ילדים, אישה שאין לה משפחה. כי כשאין הורים, לא נעשות עוולות לילדים). אסף הוא ילד שנולד מתרומת זרע, את אביו, שנשא את אמו לאישה כשהייתה בהריון הוא מקבל כאב לכל דבר. האם נורית, היא עכשיו בהריון מתקדם. כלומר, בינו לבין אחיו החדש יהיה מרווח של 12 שנים.

אימו של אסף, נורית, הסבירה לו במפורט כיצד הגיע לעולם: "אימא סיפרה לי שהיא נורא רצתה ילד ולא היה לה בן זוג. היא חששה שכבר תהיה מבוגרת מכדי ללדת עד שתמצא בן זוג, והחליטה לבקש תרומת זרע וככה נולדתי. אבא שלי חזי, הכיר אותה כשכבר הייתה בהריון מתרומת הזרע הזאת. כשאני נולדתי, הם כבר היו נשואים, וחזי מייד נהיה אבא שלי. אימא יכלה להתחמק מהנושא ולספר לי שחזי הוא אבא שלי, אבל אימא שלי חושבת שאפשר לדבר עם ילדים על הכול. ילדים הם לא גורי כלבים שלא מבינים שום דבר, יסלחו לי המבוגרים, היום יש דברים שאנחנו יודעים יותר מהם" (14).

בניגוד לאימו של אסף, המדברת איתו על הנושא באופן פתוח, כל הילדים המדברים על נושא תרומת הזרע הם ילדים מפוחדים המעלים תהיות לגבי הנושא. כך למשל שואל אחד המזדהה בשם שורש: "מה אשם הילד שאימא שלו לא מצאה בן זוג?" (55) "וחוץ מזה, יש ילדים שנולדו מתרומת זרע, ואימא שלהם מעולם לא התחתנה. אני הייתי משתגע אם לא הייתי יכול לברר מי הבנאדם שבזכותו נולדתי. זה נורא מסקרן" (שם), ובשיחת לילה אחת, עם עומרי, מתלבט אסף ואומר: "אולי אבא שממנו אני עשוי היה ליצן? אני לא יודע למה חשבתי, בפעם הראשונה בחיי: הגברים האלה שתורמים זרע, שלפחות ישאירו איזה פרופיל שלהם, רשימת תכונות, משהו שייתן לילד רמז ממה הוא עשוי" (89).

נושא תרומת הזרע חוזר שוב ושוב מהיבטים שונים. טיל ושורש (שמות חסויים) מתווכחים אם צריך לספר לילד שהוא נולד מתרומת זרע (157) אולי הילד יהיה פחות מתוסבך, פחות מוטרד. דמות אחרת באינטרנט, דגן, מספר שראה בטלוויזיה סרט תעודה "ילדי האנרכיה" על ילדים שנולדו מתרומת זרע וכל חייהם הם מחפשים את האבות הביולוגיים שלהם (159). טיל, שגם הוא ילד שנולד מתרומת זרע, תוהה: למה זה לא נושא שיחה לילדים, "מה ילד כמוני צריך להתבייש בזה שנולד מתרומת זרע? למה צריך להסתיר את זה? מה לא בסדר, במי זה פוגע חוץ מהמוסר הצבוע של אימא שלי?" דגן, שהצטרף לשיחה וכתב שהוא מוכן לעזור לטיל לחפש את אבא שלו, סיפר שילד אחד נסע עם אימא שלו לאמריקה לחפש את אביו הביולוגי, ופגש גם אחים ואחיות שנולדו לאותו אב ברחבי העולם, "והוא שואל: 'טיל, אתה רוצה להיות אחד מעשרות אחים ואחיות שמפוזרים על פני העולם?' מחורי, שמו האינטרנטי של אסף, מתערב וכותב: "לא כל תורם נותן כל כך הרבה תרומות, חוץ מזה תלוי מאיפה התרומה, בארץ מגבילים את מספר התרומות שמותר לבנאדם לתרום, חוץ מזה, אם יש לי פה ושם אחים ביולוגיים שאני לא יודע עליהם – מה זה מפריע לי לחיות".

וכאן משיב בול: "אתה יכול להתאהב בילדה כזאת, שהיא אחות שלך, ואתה בכלל לא תדע שהיא אחותך" (159).

"הכדור הוא ה...גול" חוזר בגדול"

רבקה מגן, "כתר" 2013
סדרת "ראשית קריאה", 162 עמ'

שמחתם של הקוראים הצעירים, שהתלהבו מן הספר "הכדור הוא ה...גול", חוזרת הסופרת רבקה מגן וממשיכה לרתק אותם בספרה החדש, "הכדור הוא ה...גול חוזר בגדול". אל הדמויות המוכרות מצטרפים שחקנים נוספים, כך שאין הספר החדש המשכו הישיר של זה שקדם לו, ואשר נע כמוהו סביב אותו ציר של משחקי הכדורגל.

לפי הכתוב בוויקיפדיה, הכדורגל הוא ענף הספורט הקבוצתי הנפוץ בעולם, וניכר בסיפור שהסופרת נמנית עם אוהדיו הנאמנים של משחק זה. בקיאותה בכללי המשחק וברזיו באה לידי ביטוי בתיאורים הדינמיים המובאים בספר: "נמרוד ירד בהחלקה אל רגליו של פייר וחילץ את הכדור. הכדור נמסר שמאלה אל נעם, ונעם הוביל אותו הלאה לאורך קו הרוחב והגביה בבעיטה חזקה לעבר רוני, שהיה כבר ברחבה הבלגית. ברגע שהכדור החל לרדת, כיוון אליו רוני את המצח, ונגח נגיחה חזרה לעבר החיבורים. השוער הזריז סרז' לא הספיק כדי לעצור את הכדור. הוא נכנס בין החיבורים. גוללללללללללללללללללללללללללללללללללללל (עמ' 155-156).

הדינמיות בתיאור המשחקים קיימת גם בתיאור העלילה מרובת הנפתולים. אין רגע דל בסיפור הסוחף הזה. נמרוד, אחד משני הגיבורים המרכזיים, המוכר לקוראים מן הספר הקודם, לומד בכיתה ו', והישגיו הדלים בלימודים מדאיגים את הוריו. לכן לא מובטח לו להיכלל בנבחרת הכדורגל, שהוא מוזמן להצטרף אליה. נבחרת זו מורכבת מתלמידי חטיבת הביניים שאינם רואים בו וברועי – הדמות המרכזית הנוספת בסיפור, שכמוהו לומד בכיתה ו' – חברים שווי ערך בקבוצתם. זה הרקע להתנכלות שלהם בשני "הדרדסים" כפי שהם מכנים אותם.

הדיסהרמוניה בקבוצה יוצרת מתח עלילתי ומעלה שאלות אתיות המעוררות למחשבה. אבל העלילה אינה מתרכזת בהווי שנוצר בקבוצה, אלא במרכיביה, רוצה לומר, בנפשות הפועלות בה. בעוד נמרוד בן למשפחה נורמטיבית המגדלת

במישור של הסיפור הריאליסטי – הכו מסתיים ב־happy end: אסף, מוצא לו חברים, אהבה, ומשפחה תומכת, וגם שני אחים חדשים. האחד פרי בטנה של אימו, והשני, בנו האבוד של חזי, אביו המאמץ.

עומרי מוצא אהבה. זוכה בספונסר המממן לו דירה ומארגן לו רסיטל, וברקע יש גם פיוס עם האב.

ודניאל (שמש) מסכים להשלים עם אביו (חזי) וסותם את החור השחור ואת הכעס על האב שנטש אותו עוד בטרם נולד. במישור של הסיפור ההגותי, המוסרי, הפילוסופי – אין שום סוף. השאלות המטרידות את גיבורי הספר הן שאלות פתוחות. שאלות שנוצרו על רקע אובדן הסמכות ההורית, התפרקות המשפחה המסורתית, והגישה האגוצנטרית המשתלטת על העולם המוסרי, אם יש כזה בכלל.

מהי מחויבות של מבוגר לילדו? מהי זכותה המוסרית של אישה ללדת מתרומת זרע? מהי מחויבות של גבר לאישה שקשר איתה את חייו, וכשזה לא נוח לו בורח מבלי להשאר עקבות? האם אפשר בכלל דבר על מחויבות של מישהו כלפי מישהו אחר – גם אם זה הבן שלך?

גלברט משתמשת בספר זה בשני כובעים: כובע של סופרת וכובע של עובדת סוציאלית. בסיפור על ילד חנון ועל ארבעה חודשים בחייו האינטנסיביים – היא פונה לקוראים הצעירים השמחים בסוף הטוב שמתרחש עם כל אחד מן הגיבורים השזורים בעולמו של אסף באותם ארבעת החודשים שלפני הולדת אחיו.

מן הצד השני, יש כאן כתב אשמה חמור על ההורות העכשווית, על רדידות המחשבה שלהם, על האגוצנטריות וחוסר האחריות שלהם. על כך שהם חיים את ההווה, ואינם רואים עצמם אחראים למה שיקרה בעתיד.

דווקא הילדים הם אלה המתעמקים בבעיות אמת, בבעיות של אחריות אחד כלפי האחר, בבעיות של זהות עצמית ובמשמעות של המושג "משפחה" אם הוא עוד קיים בכלל. ■

©Nurit's Paper Cuts

נורית יובל, מגזרת נייר מתוך "מסע האגדות הקסומות", מאת נורית יובל

אברהם (אברי) גלברשטט

ידיד אמיתי

על ספר הילדים "לפי עטלפי"

מאת מנחם מ' פאלק

ציורים: גבריאל ארי, הוצאת צור־אות,

32 ע', 2012

לפי היא כלבה אמיתית, החיה ונושמת בבית של זוג צעיר. לפי עטלפי אינה הופכת לעינינו ליצור בעל תכונות אנושיות, לבן תמותה בלבוש של חיה, החושב, מדבר ומגיב כאדם. לפי נשארת כלבה, הגם שהיא מנהלת דיאלוג פנימי עם עצמה - שואלת שאלות ומשיבה לעצמה תשובות. היא מעבירה את מחשבותיה אלינו

- לא באמצעות גלי קול, אלא באמצעות גלי מוח שמתחברים באורח פלא אל מוחנו.

אוזניה הגדולות של לפי (הדומות לעטלף) מאפשרות לה לשמוע הכול, לפני האחרים. כך היא יודעת למה לצפות, ובאיזו דרך לנהוג כדי לקבל את המיטב מסובביה. היא גם יודעת מה הן כוונות בני האדם כלפיה, וכיצד עליה לנהוג בהתאם.

כלפי חוץ אנו שומעים רק נביחת "האו האו", אבל המחבר מגלה לקורא את העולם הפנימי הרחב שבעל חיים זה כומן בתוכו. השיח הפנימי של לפי עם עצמה הוא מלאכת מחשבת - היא מפרשת בתבונה כלבית את מעשיהם של בני האדם בצורה פשוטה ונכונה, כאילו בצילום רנטגן. לפי חושבת גם בשבילנו הקוראים, וגם בשביל בעליה. היא, כצפוי, הגיבורה המרכזית בעלילה.

לפי אין קהל שומעים, כי הדיאלוגים שלה פנימיים - היא

כלב בשם "פנדל", הלוקח חלק פעיל בעלילה, רועי חי עם אימו, שהיא שחקנית תיאטרון, ועם אחיו הצעיר, במנותק מאביו העושה קריירה בבלגיה. הספר חושף את חיי הנפש שלו, החקר שהוא חש בשל ריחוקו מאביו, ועלבנו על חוסר ההתעניינות של אביו בו.

הנרטיב משובץ בשאלות מרכזיות ומשניות שיוצרות מודעות לנושאים כגון, חברות אמת, קנאה ותחרותיות, היחס ללימודים. בעלילה מתגב גם סיפור אהבה. לכל השאלות המועלות בסיפור נמצאים פתרונות הולמים. ראש המתנכלים לשני הנערים בא על עונשו, ומסולק מן הקבוצה. נמרוד מצליח בעזרתו של רועי לשפר את הישגיו בלימודים, ואין מניעה מצד הוריו להשתתפות שלו בקבוצת הכדורגל, ובמקום הנערה שאהב והנחילה לו אכזבה, נמרוד מוצא אהבה חדשה. ואפילו הבעיה הקשה של רועי, הנתק מאביו, באה על פתרונה בעקבות פגישתם בבלגיה, לשם הגיע רועי עם קבוצתו, לרגל תחרות עם קבוצת בני נוער מקומיים - תחרות שמסתיימת כמוכן בניצחון הקבוצה הישראלית.

איוריו החינניים של דני קרמן מוסיפים למסופר נופך של שובבות עליזה. קעת לא נותר עוד אלא לחכות לספר הבא בעקבות, "הכדור הוא...גול", ויש להניח שגם הוא יחזור בגדול.

נורית יובל, מתוך "הארנב והשועל", מאת צ'וקובסקי, עבדה ואיירה נורית יובל

מלמדת אותו, כביכול, ללכת על ארבע ואחר כך – על שתיים. בלעדיה, היא משוכנעת, התינוק לא יכול ללמוד את תנועות היסוד האלו. היא, כמובן, ממלאת גם מטלות של כלב – שמירה על הבית, ליווי המבוגר שצריך להוציא אותו (ל אותה!) לטויל.

”פני הדור כפני כלב”, אך פני הכלב אינם כפני הדור. הוא חכם יותר, הגיוני יותר, ידידותי, מגן עלינו באמת, מכבד אותנו, אינו סובל מתסביכים כה רבים כמונו, הגורמים לנו למריבות, מלחמות, לחיים מזויפים.

אכן, יש ללמוד רבות מלפי. הורים רבים בוודאי ירצו, בעקבות קריאת הספר, לצרף כלב למשפחה, כדי שתכונותיו הטובות יילמדו על ידי ילדיהם. אילו ללפי היו מילים, היא בוודאי הייתה אומרת לנו: ”תמימים שכמותכם, כדאי שתלמדו מאיתנו הכלבים לחיות בפשטות, בהגיון בריא ולהסתפק בחיים הצנועים והאמיתיים”.

הספר מזמין את הקורא שיש לו כלב להביט עמוק בעיניו ולהיווכח כי הוא מבין אותו יותר מהרבה חבריו בני האדם. הכלב ישיט את אחת מכפותיו ללחיצת יד לשלום, ישכשש בזנבו כשבעליו שמח, ילקק את היד המושיטה לו אוכל, וגם ינבח בעוז ויסתער על מבקשי רעתכם, או הפולשים לתחומכם. חבל רק, שהבורא לא חנן את בעל החיים הנפלא הזה ביכולת לומר לנו גם מספר מילים בלשוננו. אבל כל מי שיש לו כלב, יודע שניתן לתקשר עמו, וניתן להבין היטב את שפתו הכלבית, שפתו של הידיד הנאמן של האדם.

אני כבר מחכה להמשך עלילותיה של לפי, עלילות שהמחבר בוודאי יזכה אותנו בהן.
האו האו.

נורית יובל, מתוך "המלך הידד", מאת לאה בן שלמה

מדברת אל עצמה, והיא היחידה ששומעת את עצמה. אפשר ללמוד הרבה מלפי: יש בה שקט נפשי, נאמנות, דאגה לבעליה, ניסיון להבין דברים כפשוטם, בלי התחכמויות מיותרות. כל זה יוצר דמות כנה וישרה, שפשוט ניתן לבטוח בה, כי כוונותיה ישרות וענייניות. יש בה גם מעט ערמומיות, וזאת מעוררת חיוך אצל הקורא, כי ללפי יש הומור כלבי מיוחד.

ה"האו האו" של לפי הוא מעין אתנחתא, שבה היא מזכירה לנו כי היא בכל זאת כלבה.

הספר מאויר בכישרון רב על ידי גבריאל ארי – וזאת הייתה בחירה נכונה של המחבר – תמונות מצוירות, במקרה זה, עדיפות על צילומים של הגיבורה הראשית של הסיפור – הכלבה לפי.

גם החברים של לפי ("לפי עטלפי וחברים") הם לכאורה אמיתיים – הכלב השכן, סבא וסבתא, אורחים וכו', אך התנהגותם החיובית כלפיה, כפי שהיא רואה זאת, נובעת על פי פרשנותה מיכולתה שלה לשלוט בהם, שהרי היא יצור אופטימי באשר להווי הבית בו היא חיה.

הקוראים מתחייכים בהכרח לנוכח חוש ההומור של לפי, והתחושה היא שהכלבה החכמה שוב מסדרת אותנו, בני האדם, מסדרת – אבל בחן, מבלי להזיק. מעין הומור של פשרה עם המציאות. למשל, בעיניה סבא הוא "איש עם שערות כמעט לבנות" מבלי להעליבו בכך. או היא זו שמחזיקה את אבא ברצועה, שלא ישכח את הדרך הביתה. זהו הומור מיוחד, רך שאיננו פוגע.

אין כמו לפי כדי להמחיש את ההבדלים בין כלב לאדם. בין נאמנות הכלב לצביעות וההפכפכות של האדם. לפי ממחישה בבהירות, כי הכלב הוא באמת ידידו של האדם, ידיד אמיתי. הוא אינו מדבר איתו, כי אינו יודע את שפתו, אך מבין את נפש האדם ויודע שעליו לשמור ולהגן עליו. זאת, גם בעבור עצמו, כדי שגם הוא, הכלב, יוכל לשרוד ולזכות בקיום במרחב המחיה של האדם.

באינטואיציה הכלבית שלה יודעת לפי למנוע דברים מבעוד מועד. באוזניה הארוכות היא שומעת מעבר לשפת הדיבור – את רחשי לב האדם, את נביחות הכלב השכן, את יללת החתולים וכו', היא קוראת את מחשבותינו ומעכלת אותן בשיח הפנימי שהיא מנהלת כל הזמן עם עצמה.

נביחת ה"האו האו" שלה נועדו להטעות אותנו, שלא נחשוב לרגע, שאולי היא איננה כלבה, אלא רק מעין חבר אילם הדואג לנו. אולי הכלב הוא מלאך שנשלח להגן עלינו ולהיות ידידנו האמיתי, בים השנאה והאיבה שבין בני האדם. ללפי יש פחדים משונים: היא פוחדת, למשל, מחתולים, והרי היינו מצפים שחתולים יפחדו ממנה. יש לה כמיהה תמידית להיות אהובה, והיא עושה הכול כדי להשיג את מטרתה זאת – כולל שכנוע עצמי. והרי מי מאיתנו אינו דומה ללפי בעניין הזה?

לפי שומרת בקנאות על שמה המקורי – "לפי עטלפי", ולא על השם שהוענק לה על ידי הוריה המאמצים – "קולה", שהרי קולה הוא, לטעמה, "מים מלוכלכים". היא יוצרת לעצמה מעמד של כוח עזר במשפחה: היא מטפלת (בדמיונה) בתינוק,

פינוקיו בן 130

130 שנה מלאו לספר הילדים האיטלקי הקלאסי "פינוקיו" שהופיע לראשונה כספר ב־1883. זהו ספר הילדים האיטלקי הידוע והפופולארי ביותר. יש הטוענים שזה גם ספר הילדים המתורגם ביותר, וכך הוא נחשב גם בקטגוריה של ספרות יפה בכלל.

פינוקיו בישראל

בעברית קיימות כשישים (!) גרסאות שונות של סיפור "פינוקיו". אמנם רובן המוחלט מקוצרות ומעובדות, לעיתים רק בהיקף של כמה עשרות עמודים, ואף בהיקף של עמודים בודדים בלבד. על הרוב, המעבדים פישטו את הסיפור המקורי המורכב, ועקרו ממנו את ליבו ממש, ובדרך זאת פג כל קסמו. חלק מהעיבודים הסתמכו על עיבודים משפות אחרות, כמו מהגרסה האמריקנית של וולט דיסני – גרסה שתורגמה לעברית כמה וכמה פעמים, וכן נשאב הנוסח מגרסה אמריקנית אחרת של מעבדת בשם שירלי גולדן. עיבודים עבריים אחרים מסתמכים על העיבוד הרוסי של אלכסי טולסטוי, של העיבוד היפני שהוכן לסדרת אנימציה.

בעברית קיימים רק שלושה תרגומים מהאיטלקית המקורית – פחות מהתרגומים הקיימים לגרסת וולט דיסני. כקוריוז אציין שבני משפחה אחת, משפחת המתרגמים אופק, האב אוריאל, אשתו בינה, והבת עטרה, כל אחד מהם תרגם ועיבד את "פינוקיו" בגרסה אחרת, ויותר מפעם אחת – אך אף אחד מהם לא תרגם מהשפה המקורית – מאיטלקית.

נראה לי שהגרסה המוזרה ביותר הקיימת בעברית של סיפור "פינוקיו" היא של הסופר הידוע למבוגרים אביגדור המאירי, בשם "פינוקיו בארץ ישראל". ספר זה יצא בסביבות 1952 (הוא אינו מתוארך), כשעל כריכתו מופיע השם "פינוקיו בישראל", אך על העמודים הפנימיים מופיע הכותר "פינוקיו בארץ ישראל". על פי שפתו התנ"כית המליצית של אביגדור המאירי, שהייתה ארכאית גם בשנות החמישים, מסתבר, ככל הנראה, שהספר נכתב עוד בשנות ה־40, שנים לפני הקמת המדינה, והדפסתו משום מה התעכבה בכמה שנים טובות. למעשה, זהו מעין המשך של גרסת וולט דיסני של "פינוקיו", שהתפרסמה באותה ההוצאה בשנת 1942 בעיבודו של פסח גינזבורג.

בסיפורו של אביגדור המאירי, פינוקיו לומד מאביו "יפת", הלא הוא ג'פטו, את כתבי הקודש, מתלהב מסיפורי גיבורי התנ"ך ובראשם שמשון, וכן מדברי הנביאים, ומחליט לבקר

בארץ הקודש. אמנם מסיבה לא ברורה לקורא יש לו עדיין אוזני חמור וזנב, אך הוא מועבר לארץ ישראל במעשה קסם על ידי "האראלה יפה־פיה" הפיה בחברת ידידו "צפנת בן צרצור" הצרצר. אך צרה – גם בארץ ישראל הוא פוגש את יריבו הוותיק "געל בן בליעל" השועל, וזה מציק לו בצורות שונות. פינוקיו שאינו נרתע מלסייר ברחבי הארץ, להפתעתו ולהפתעת הקורא, הוא פוגש ילדים שונים, שכולם מזהים אותו כבובת העץ המפורסמת פינוקיו שעליה ועל הרפתקאותיה הם שמעו. (המאירי אינו מבהיר זאת במפורש, אבל סביר להניח שההכרות התרחשה משום שהילדים צפו בסרט של וולט דיסני). פינוקיו מבקר בירושלים, שם ליד הכותל המערבי הוא פוגש נביא זקן שאומר לפינוקיו שהוא מחכה לגיבור האלמוני, ילד שיקריב את חייו למען ילדים אחרים, למען הגבורה עצמה, ולא לשם פרסום, ובכך "יקום דור גיבורי אמת אשר יביאו את המשיח להיות להם לראש ומצביא להביא גאולה לעולם".

פינוקיו מחליט להיות הגיבור האלמוני הזה, אך בעת ביקור בתל אביב הוא מסתבך עם געל בן בליעל המרושע, שמארגן לו ללא ידיעתו תחרות אגרוף שבה מפסיד פינוקיו המופתע לקריאות הבוז של הקהל. אך הפיה הטובה מעבירה את פינוקיו לנהר הירדן, ושם הוא מציל חבורת ילדים שטבעו בנהר – הוא הופך עצמו לבול עץ השומר על סירת הילדים מטביעה. בסיום פינוקיו שוב נהפך לנער חי בידי הפיה הטובה שמחזירה אותו לאביו יפת. התקווה המובעת בספר היא שיקומו עוד גיבורים רבים בארץ ישראל אשר יביאו את המשיח. פינוקיו הוא אכן "גיבור אלמוני" כפי שחזה הזקן ליד הכותל המערבי.

ספק רב עם לורנציני היה מזהה את פינוקיו שלו בספר זה. אך יש בו עניין מסוים בדרך שבה משלב המאירי את פינוקיו עם הפצת אידיאלים שונים של הציונות. היום ייתכן שהיינו נרתעים מהשילוב המוזר הזה שבין בובת העץ הזרה ורעיון המשיחיות.

טקסט ואידיאולוגיה במרכז ספרות הילדים הישראלית

המקרה של ביאליק וגרוסמן

ה

ומה נעים מה טוב לשכב ככה עד אין-סוף סגור עיניים. אף לחלום חלומות יפים כל היום" במקום ללכת לבית הספר. כך גיבורו של ביאליק ב"מעשה ילדות" (1933). שיר סיפורי שיצא בקובץ "שירים ופזמונות לילדים" לקראת יום הולדתו השישים של ביאליק, ובו קובצו יצירות מכתבי-עת שונים ומספרי מקרא ולימוד של התקופה. המאייר – נחום גוטמן.

"אין לי כוח" "אני רוצה להישאר במיטה. רק היום", במקום ללכת לגן "אמרה רותי בקול קטן ומסכן" בסיפור של גרוסמן "רותי תישן ותישן" (2004). המאיירת – הילה חבקין.

שני סרבני השכמה המבקשים לחרוג מהסדר המקובל, ושני סופרים: אחד מראשית המאה העשרים והשני בן תקופתנו, שניהם בעלי יוקרה במערכת הספרות למבוגרים, והמצויים גם במרכז ספרות הילדים הישראלית. שניהם מנצלים את הסיטואציה הכל-יך מוכרת כדי לשרטט את דמות האדם הבוגר הראוי ואת מסלול החיברות לעולמו, וכדי לאשר ערכים שבבסיס החברה.

הספרות היא מערכת. על פי תפיסה זאת, אין לדון בגורמי שינוי בטקסטים ספרותיים בנפרד מגורמי שינוי בתרבות ובחברה. אחת המערכות שעמהן יש למערכת הספרות ולספרות הילדים בתוכה יחסי גומלין היא המערכת האידיאולוגית: מימושה ואופן ביטוייה בטקסטים נקבעים על ידי האילוצים הסוציו-ספרותיים.

אחד האילוצים שעמם מתמודד סופר הילדים הוא שני קהלי קוראים: מבוגרים, הקוראים את היצירה לילד, משמשים כמבקרים, כצנזורים וכשופטים של היצירה, וכמעבדים אותה בשבילו, וילדים. כדי לשמור על מקומו במרכז המערכת צריכה היצירה לרכוש לא רק את הסימפטיה של הילדים, אלא גם את הסימפטיה של המבוגרים.

בשיר הסיפורי של ביאליק האדם הבוגר הראוי הוא למדן או סוחר בהתאם לאידיאל התקופה. כדי להשיג אידיאל זה על

הילד להשכים קום וללכת לבית הספר. "כבר נייעור היקום" אומר לגיבורו השעון, קם למלאכתו כל היקום. רב לך נום אומרת לו הדלת. כבר יצאו השואבים אומר הדלי, ואתה ישן? אדם תכליתי ויעיל, שהוא חלק מעולם של ישויות שלכל אחת מסלול ותפקיד משלה בעולם, שיש למלאו ללא חריגות, מוצג כאידיאל. הכול ער, הכול חי, אין לאחר את הכניסה למסלול. איבוד זמן לריק – מגונה.

לכן רצועה ושוט הם דינו של גיבורנו, שסירב לקום לבית-הספר. שלושה ימים תמימים בוש הבחור להרים ראש, "וכל חבריו שבעיר בו התגרו גיר גיר גיר". את הלקח כבר ילמד.

אני כקוראת מבוגרת חשה שליבו של ביאליק עם הילד בעל הדמיון היוצר, שידע לדבר עם דלת ודלי ועם הרחוב. זה שהיה קשוב לכל צליל ותו, להשמיע את כל קולות היקום, והיה אתו לאחד, שביקש קצת להשהות את הילדות לפני הכניסה למסלול התחרות בריצה למרחקים ארוכים, והתחנן על נפשו: "אבי – יש בחוץ לו שיג, ואני עוד ילד קט – הבה אשכב עוד מעט". אולם בהיענות לאופק הציפיות של קוראיו המבוגרים הראשונים – רכש ביאליק את הסימפטיה שלהם.

"המאה של הילד", המאה העשרים, הייתה בתחילתה מכניסטית, ובחינוכו של הילד, באופן כללי, דגלו במוטיבציה חיצונית של שכר ועונש כמניע התנהגותי, בקביעת סדר יום תקין לילד המתחנך ובראיתו כבלתי פעיל במעשה החינוך שלו. אידיאולוגיה של קונפורמיות שהילד לומד אותה מהשיר, של היענות הצעיר לנורמות השולטות בחברת המבוגרים, של התאמתו לדמות האדם המבוגר וקבלה ללא עוררין של מסלול החיברות לעולמו של המבוגר, והיררכיה מבוגר-צעיר שאין לערער עליה, תאמה את תפיסת האדם בתחילת המאה העשרים. בדרך היתולית לומד הקורא הצעיר שגיבור הסיפור נחות. אפילו העז והתרגולת כבר יצאו לרעות, והדרור יצא לשיטוטיו, שלא לדבר על המבשלת הטורחת כבר במטבח על ארוחת הילד. רק הוא חדל אישים השוגה בדמיונות וחסר אחריות. במקומו זה, מתחת לעז, הוא אינו יכול להיות בעל קול. הוא פחות מהחיות בטבע, ולכן אינו מוכל בתרבות, אינו בן שיח. שהרי רק שפה מאפשרת שיח, וזה מתקיים רק בין המצויים בזירת ההיברות בתרבות.

גם תפקידי המינים בתחום המגדר תואמים את הציפיות של קוראיו המבוגרים הראשונים, וגם על ידי כך נקנית אהדתם. אם – עקרת בית בתחום הפרטי, שהמסע הרחוק ביותר שלה הוא לחנות המכולת, אב – חנווני שיש לו שיג ושיח בחוץ, בתחום הציבורי, ואחראי לסנקציות על הבן.

כעבור 73 שנים מפרסם גרוסמן סיפור שבמרכזו דמות נשית צעירה, רותי, שגם היא זונחת בסופו של דבר את השינה לטובת הגן בעידוד האב. דמות האב בסיפור זה שונה מזו המתוארת ביצירת ביאליק, הוא שותף לאם בעבודת הבית ועושה גם את העבודה שנתפסת כעבודת נשים. כשהאם במטבח הוא משחרר אותה מעבודת השמירה על הסדר והמשמעת, ומצליח לגרום לרותי לקום וללכת לגן. יתר על כן, האחריות על שימור יחסים, על מה שקורה לילד בגן, על החינוך – היא על האב. הוא זה שמשוחח אתה על העתיד,

על עניינים אינטימיים כחתונה, אהבה וילדים. הוא עושה את העבודה הרגשית הדורשת טיפוח, אינטימיות ואיכפתיות. במקום בינאריות בין גברי לנשי מוצג כאן גבר נשי, "איש רך". גם עיצוב הדמות הצעירה שונה מעיצוב הצעיר ביצירת ביאליק. הילדה נתפסת כסובייקט אקטיבי ובעל רצון משלו. "רותי תישן ותישן" – אינה ישנונית כלל. היא שונה לחלוטין מהצעירות המהדהדות בספר וממומשות באופן חזותי גם באיורים של שלגיה, הנסיכה על העדשה, היפהפייה הנרדמת, אליס. אלה צעירות נמות המצפות לנסיך מלא התשוקה שרק הוא מסוגל לבטל את קללת הקסם של הנרקיסים ולעורר את הנסיכה לחיי מין פעילים ולידה.

רותי, יחסית אליהן, היא סובייקט אקטיבי בעל רצון משלו. היא מעדיפה, אמנם בהדרגה, מצב של ערות, והעתיד צופן לה, על פי הסיפור, לא רק חתונה וילדים, אלא גם צבא, לימודים ועבודה. שינויים אלה בטקסט העכשווי קשורים לשינויים אידיאולוגיים בתחום תפקידי המינים.

אך האם מגיעה רותי למעמד של סובייקט אוטונומי לחלוטין בסיפור של גרוסמן? האם באמת ניתן לה קול? האם האב גם מאפשר לילדה לזום פעילות? לבטא באופן חופשי את משאלותיה לגבי עתידה ולגבי דמות האדם שהייתה רוצה להיות ולשטוח את בעיותיה? או שמא הוא שיוצר את מסגרת הדיון, הוא שנותן כיוון לתכני השיחה והוא שמוביל אותה ומשרטט את המהלך שרותי תעבור בחיים (ומאפשר לה רק למלא אותו בפרטים בתחנה אחת של המהלך) בהסוואה של מעין תובנה של רגע שמביאה את רותי להסכים לדרך המוצעת על ידי האב.

נראה, שגם בתחילת המאה העשרים ואחת, בעידן של חירות הילד וזכויותיו, שבה נתפס האדם כישות דינמית ופעילה, והילד – כאדם פעיל שיש לאפשר לו ביטוי חופשי ולעודד יוזמה ופעילות עצמית משלו – הילד אינו נתפס כפעיל במעשה החינוך שלו. אם תתעורר רותי ותלך לגן תמשיך על פי סיפורו של גרוסמן במסלול שכולם הולכים בו: כולם לומדים אחר כך הולכים לצבא, חו"ל וטיולים ומסיבות ועבודה וכמובן חתונה וילדים. בסיום הסיפור בעידוד האב רותי יצאה מהשמיכה כדי לומר שמוטב שהיא כבר תלך לגן רק כאשר הבינה בעזרת האב שאם אין קמים בבוקר לגן אין גדלים, כלומר, לא הולכים לעבודה ולא מתחתנים. ללא מצב הערות, כלומר, אילולא היו הוריה קמים והולכים לגן – אני, רותי, לא הייתי קיימת, אמרה להוריה. שוב נדרש אדם שמתכלל ימינה ושמאלה ורואה מה כולם עושים – לעשות כמותם. אדם הישגי, יעיל תכליתי עומד בלוח זמנים. אלה אותן ציפיות מהאדם הבוגר כפי שעולות מיצירת ביאליק, פרט לשינויים תרבותיים הקשורים לנסיבות הזמן.

רותי המעדיפה "מיליון חלומות" פרטיים משלה, שבהם מסלולים אישיים, ערכים וסדרי עדיפויות הגזורים מעולמה הפנימי הייחודי, על פני מה שמוצע לה על ידי האב. היא הולכת לגן כדי לעלות על מהסלול הסלול מראש על ידי החברה הבוגרת, ולקבל את נורמות ההתנהגות החברתית המקובלת והערכים שבבסיסן. גם ביצירה זאת מתווכת

התרבות ומשווקת לילדים באופן שיוכלו לצרוך את הערכים והנורמות ההגמוניים הדומיננטיים בעולם שאליו הם נולדו. הילדים בסיפור של גרוסמן ובשירו של ביאליק מתעוררים בעזרת האב המגייסם לנורמות חברתיות במטרה להבטיח נירמול, קונפורמיות ושעתוק ערכים חברתיים.

גרוסמן גם הוא – ליבו עם רותי. מבוגר הקורא את הסיפור יכול להבחין בהצדקה שהוא מוצא למהלך בנימת ההתנצלות, ואף בעמדה של חוסר האונים מול התוצאה: השתקת הילד. גרוסמן מוסיף בסיום הסיפור את הסיבה עם דב המחמד הקרוב ללבה של רותי. כשהיא קמה והולכת לגן, רצונותיה מתמלאים באמצעות הדוב. הוא חולם במקומה. ושם בעולם האלטרנטיבי האחר אולי אפשריים מסלולים אחרים...שם נותרת נשמתה של רותי. את העולם האחר היא מותירה מאחור, ומצטרפת למסלול הכבוש למרות הכול.

זהו מחיר ההתבגרות, החיברות, אומר לנו גרוסמן. הצנעת חלומות פרטיים הדחקה ייחודיות. אלה יורדים למחתרת ומפנים מקום למאווי הכלל ולציפיותיו.

אין ספק שגרוסמן כואב את כאב המושקת: "רותי קמה והתלבשה. היא שמעה את אבא מספר משהו לאימא במטבח". רותי לא שמעה (וטוב שכך) מה שאנחנו שומעים היטב. שם נחגגה שמחת הניצחון של החברה על הפרט וייחודיותו. "שמחת עניים".

אבל היצמדות הסופר לנורמות ההתנהגות החברתית בתרבות המבוגרים ולערכים בבסיסן, אפילו במחיר ערכים חשובים כטיפוח ייחודיות הילד ועידוד ביטוי חופשי אישי שלו רווח בצידה – הסימפטיה של הקורא המבוגר המקבל כאן אישור מחודש לדרכו בחיים. הוא ודאי שמח על שיתוף הפעולה שנוצר בין הבת לאב, ובעיקר על תוצאותיו. וכשמדובר בקהל המבוגרים מדובר גם במערכת החינוך הקובעת סדר וחשיבות וצורת מימוש וביצוע של דגמי אמנותיים ספרותיים. שהרי הספרות היא סוכנת שמנציחה נורמות ערכים ותדמיות, וספרות הילדים מנוצלת לעניין זה על ידי מערכת החינוך גם כן.

היצמדות זו של סופר במרכז ספרות הילדים כגרוסמן לנורמות התרבות בחברת המבוגרים מעידה על מעמדם של נורמות וערכים אלה, על מידת הקונצנזוס באשר למוכן מאליזו זה. כל שינוי מצד הסופר בנושאים קונצנזואליים אלה עלול, כנראה, לעלות ליוצר במחיר מקומו במרכז המערכת הספרותית. שינוי באידיאולוגיה עשוי אמנם ליצור צורך בשינוי במערכת הספרותית כמו האידיאות החברתיות העכשוויות בתחום המגדר שעלו כאן. הן מתממשות בטקסט כשהן תורמות לשימור מעמדו של הסופר במרכז המערכת הספרותית. אולם כאשר אידיאולוגיה עכשווית, כגון זו המרמה את דגל זכויות הילד וחירויותיו, כשבבסיסה האמונה שהילד הוא המְבַקֵּה את הידע בעצמו מתנגשת בנורמות ובערכים אחרים קונצנזואליים בחברה של המבוגרים שוויתור עליהם עלול לסכן את מקום הסופר במרכז המערכת הספרותית. לכן הוא מעדיף להיצמד לאידיאולוגיה הישנה שבה המבוגר יודע מה טוב לילד והוא האחראי היחיד לחינוכו, ולהותיר את חירות הילד כהצהרה בלבד, כדי שיזכה לאישור המבוגרים ויישמר מקומו במרכז המערכת הספרותית.

דורית זילברמן

"סיפורו של דוקטור דוליטל", וסיפורה של מיה

מ"לשחרר נמר"

סדרת הרפתקה: סופרים מתרגמים קלאסיקה.

תרגמה מאנגלית: עטרה אופק.

הוצאת מודן ואוקיינוס. 2013

הרהורים בעקבות ההוצאה המחודשת של דוקטור דוליטל מאת יו לופטינג, שנכתב במקור כסדרת ספרים, שהראשון בהם הופיע כמעט לפני 100 שנה – בשנת 1920.

ביוון העתיקה היה כינויים של סופרים "מי שאֵל בקרבם". במשך הדורות דמותם של הסופרים נהייתה ארצית יותר, אבל עדיין היו אלה אנשים כישרוניים ויצירתיים בצורה שונה ויוצאת דופן מיתר האנשים. במאה ה־20 למדו לבודד את היצירתיות ולטפח אותה, בצד טיפוח ארגז כלים בסדנאות כתיבה, בצד הקלות שבה אפשר לכתוב על המחשב הביתי, בצד עורך טוב, והנה הגענו למיצוי בנוסח "כל אחד יכול". עכשיו רק כוחות השוק הם שמכריעים איזה סופר נקרא יותר ואיזה פחות, כמעט בלי קשר לכישרונו.

כך קרה גם ליודעים את שפת החיות. תחילה היה זה שלמה המלך "החכם מכל אדם". אחר כך היה זה דוקטור דוליטל, שהבין את שפת החיות. קראתי אותו מחדש לאחרונה, לקראת כתיבת ספר הילדים שלי "לשחרר נמר", שגם בו גיבורה שמבינה שפת חיות. יו לופטינג, מחבר הספר, כתב שרק את שפת האצות הדוקטור שלו לא פענח. בדיוק אז, יצא סרט דוקומנטרי על צוללנים שלמדו את שפת האצות. הם תקשרו עם האצות באמצעות סדרות של בועות. הצוללנים טיפלו במושבת אצות, ואז עזבו לכמה חודשים. כשחזרו

לבדוק – סגרו האצות את עליהן ולא נפתחו. באמצעות אותן סדרות של בועות שהצוללנים שחררו – זיהו האצות את הצוללנים ופתחו את העלים. אז כנראה שאי אפשר להגיד בשפה הזו לאצה קטנה: "יש לך חוג ג'ז בשעה חמש", אבל שפת הבועות היא שפת הרגש. אפשר להגיד בבועית: "זה אני ואני חבר שלך, אז תהי רגועות. אתן אהובות." ואכן שפת החיות היא שפת האינסטינקט ושפת הרגש. דוקטור דוליטל היה רופא, וכדי להיות רופא, בייחוד במאה ה־19, צריך להיות מוכשר ומשכיל. בספרי "לשחרר נמר" (2012; הוצאת אלרום) דוברת שפת החיות היא ילדה בשם מיה, ובעצם זהו השלב של "כל אחד יכול" – אם רק ישים לב לסימנים. כל מי שגידל כלב או חתול, מבין בעצם שפת חיות. לא צריך להיות מוכשר באופן מיוחד או בעל תכונות יוצאות דופן, צריך רק לשים לב ולראות. להתבונן, ולא להסתכל – שכן התבוננות באה משרוש תבונה והסתכלות משרוש סכלות. וזהו המוטו בספר.

הספר הראשון בסדרה "עלילות דוליטל הרופא", נכתב כמכתבים מאוירים על ידי לופטינג לילדיו בעת ששירת כקצין בחפירות בצרפת ובפלנדריה בזמן מלחמת העולם הראשונה. המקור לסיפור נולד כשלופטינג התבונן בהתנהגות הסוסים והפרדים תחת האש בחזית, וכך חשב על דמותו של רופא דמיוני שיטפל בחיות (בניגוד לחוסר הטיפול המוחלט ממנו סבלו בהמות פצועות בשדה הקרב).

"...המפתח לחופש", מתוך הספר "לשחרר נמר", ציירה: אביגייל זילברמן

האיטית בעולם מציע לה להגיש הצעת חוק לכנסת – התהליך האיטי מכולם, והאקרויט הפתלתל, המומחה לאחיות עיניים, מציע לה לכתוב כתב תביעה. כמו עורך דין ממולח.

בתוך קרקס של בני האדם, המשתמשים בשפה המילולית כדי לכסות ולא כדי לגלות, מיה מתנחמת בשפת החיות. עולם המבוגרים לא אהוב על מיה – המבוגרים משתמשים בשפה כשפה יחצנית; שיווקית; משפטית; המבוגרים משתמשים במלים כדי לא לעשות מעשים. מיה מגלה שלכתוב זה במקום לאהוב. ואילו שפת החיות היא השפה הלא מילולית – שפת הגוף, הרגש הצרוף והאינסטינקט. אם מקשיבים היטב – כל ילד/ה וכל קורא/ה יכולים ללמוד את שפת החיות.

מיה מגלה שאפשר להקשיב גם לבני אדם ולשים לב לחיה שמדברת מתוכם. כל אדם דומה בעיניה לחיה אחרת, וזהו האופי שלו, או האיטיות שלו.

לכן הקרקס שמיה מגיעה אליו הוא סוג של משל על העולם ועל בני האדם. כך למשל, צייד הכישרונות הוא עורב, ומנהלת הקרקס – קיפודה. מצד שני, המוקיונית מסמלת יחצנית, האקרויט אולי עורך דין, והפנטומימאית – את הרוב הדומים.

יש עוד מבוגרים ויש עוד הצעות משפטיות בספר, וכולם בעצם מנסים לפתור בעיות ולעתים לחמוק מבעיות בעזרת הכלים הרציונליים ששפת המשפט מספקת להם, שפה שאינה מתאימה למיה ולמי שמחפש פתרון כאן ועכשיו, מתוך רגש ודאגה אמיתית לנמר שמענים בקרקס ולנמר שבתוכנו. ■

כיום המדע יודע הרבה על אינטליגנציה של חיות, על רגשות של חיות ועל יכולת התקשור שלהן. אבל היה זה דקרט, פילוסוף בן המאה ה-17, שלימד אותנו שיש הבדל בין גוף ונפש, והוא זה שטען שלחיות אין נפש. שאם מרביצים לעז והיא זועקת, זה רק קול בדומה לתוף שמשמיע קול כשמכים בו. מאז חזרנו לחבר הכול יחד לתמונה הוליסטית, ואנחנו יודעים שלבעלי חיים יש נפש וחיי רגש מלאים.

זהו שרטוט כללי ביותר, כמובן, שנועד רק לשם חלוקה קטגורית ומיון תופעות: שפת חיות היא גם מטאפורה לחיי האינסטינקט והרגש. שכל שאדם יותר פשוט, יותר מחובר לטבע, ולאני הילדי שלו, הוא יותר זוכר אותה. ככל שהאדם רכש יותר השכלה, והשתמש בארגו הכלים הרציונלי, כך התרחק משפת הרגש החייתית השוכנת ברובד התחתני של אישיותו. וכשם שיו לופטינג הבחין בין בעלי חיים ואנשים, כך הבחין סנט אקזופרי ("הנסיך הקטן") בין ילדים ומבוגרים. הוא טען שילדים רואים אחרת, שיש להם דמיון יותר מפותח, שהם ראשוניים יותר בראייתם ואינם מקובעים. בספרי "לשחרר נמר" ניסיתי לחבר את שני הגורמים האלה ולהגיד: ילדים עדיין מחוברים לשפת החיות, לשפת הרגש, ואילו המבוגרים מחוברים לשפת השכל. כשמיה רוצה לשחרר את הנמר שמענים בקרקס, היא פונה אל השרירן לעזרה. הוא חזק ועל כן הוא יכול להציל את הנמר יותר ממנה. אבל הוא מציע לה לכתוב עצומה (שהיא הסובלימציה המילולית של שרירים, ומכאן שמה); מאלף הפילים החכם ובעל הניסיון עם החיה

גליון חדש!!

מסיבוב כפר סבא לפארק צ'רלס קלור

הנוף בשירה והפואטיקה של הנוף ביצירת ע' הלל

ישנם שמתפללים. ישנם שנמלטים. משוררים צרפתים בשואה

שירה
סיפורת
וכל המדורים הקבועים

מחיר מנוי 280 ש"ח
www.iton77.com - פרטים ב-

אפשר לרכוש את הגליון בחנויות הספרים
www.indiebook.co.il וכן דרך

ע' הלל, מסיבוב כפר סבא לפארק צ'רלס קלור - גליון מיוחד

מסיבוב כפר סבא לפארק צ'רלס קלור - אמנון שביט
יהודית כפר, יוסי גמזו, עמוס לוי, אלישע פורת, אילנה אבן סנבי-שראלי,
נולי עומר, גיורא לשם

ישנם שמתפללים, ישנם שנמלטים. משוררים צרפתים בשואה, בחורה ותרומה אהלין
כך מריאן כהן, מסע ז'אקוב רוברט דסטס, דנה טברני, עמטאל דאסטיה לה זידי

חייכו! מצלמים!

יהודה אטלס

הוא חיב לי תשע בלורות*

היו "ראסיות" ממוזרות, שמיטיבות לקלע תמיד.
 אם היו להן כמה כאלה - נחשבת לאדם אמיד.
 היו "פרפריות" שקופות ובתוכן צבעים זוהרים,
 אף כאלה יפות באמת היו רק לילדים "עשירים".
 היו גם בלורות "גזוזיות", עם בועות של-אור בפנים,
 והיו "פושטיות" מפצלחות, עם צלקות על הפנים.
 היו גם בלורות "ביציות", שיצאו עם צורה אוכאלית,
 רק סמבל יסכים לשחק בבלורה כזאת לא-נורמלית.
 היו גם "בומבילות"-ענק,
 סתם ליפי, לא למשחק.
 אמא שמעה על בן חברה שלה, דבורה,
 שחטף ישר במצח כזאת מין בלורה,
 הילד המספן שוכב בבית-חולים עדן;
 הוא קבל זעזוע-מח וכמעט הוציא עין.

* * *

כל ילד צריך לנוח כל יום, משתים עד ארבע,
 כה אומרת אמא וגם ("ככה-אמרת-י-וזהו!") אבא.
 וכל יום, עד שיעברו השעתים האלה,
 אני טרזן-מלך-הקופים שנמק בבית-הכלא.
 כי בחוץ, עלי-יד הברכה, אנ'לא יכל יותר, די!
 משחקים כל החברים שלי בלורות, עכשו, בלעד.
 אצלם בבית, כנראה, אין חק-של-מנוחה לילדים,
 ההורים שלהם, כה נדמה לי, הרבה יותר נחמדים.
 תוקע מבט-משטמה בשעון המעורר, הסוהר,
 מנסה להפנט ת'מחוגים, שיזוזו יותר מהר.
 ואיך שהוא מצלצל ארבע, בטרום יגוע הצליל,
 אני פותח ת'דלת ועף החוצה כמו טיל.
 מכנסי חאקי קצרים, חצי גוף ערם, יחף,
 אני ממריא אל החפץ, דואה, מרחף.
 ומתחת למכנס ה"שבר", מתנדנד על ירכי
 פיס מלא בלורות, שמקשקש ת'קשקוש הכי
 לא "גלות", לא "ג'ולות", גם לא "בנדורות",
 אצלנו, בעין-עירון, הן היו תמיד "בלורות".
 ולכל מי שהיה שם אז, באזור פרדס-חנה-כרפור,
 הן ישארו בלורות לנצח, והענין סגור.

* * *

נורית יובל, מחול, מגזרת נייר

* מותחן "ילד נושך", הד-ארצי - שבא 1999.

ב"איני" אתה ואני
מנסים, פשוט, לקלע אחד בשני.
והמנגינה הכי נפלאה והכי משכרת
היא צליל-הפגיעה של בלורה שלי בבלורה אחרת.
כשאתה משליך אל ה"מור" משתרבת לך הלשון,
אתה "מת" להגיע קרוב, כדי ש"תלך" הראשון.
לראשון ש"הולך" יש סכוי את כל חבריו להביס:
לרוקן את המור מבלורות ולמלא לעצמו את הכיס.
אין רחמים בבלורות. נצחתי - אתה נהרס.
נשארת רק עם אחת, אני שם לך על הראס.
או אולי נעזב את המור ונלך לשחק ב"ג'ורות",
עם שלש גמות ו"שדים", איזה כף של משחק בלורות.
את הבור הכי נוח לקדח ממעל,
בשלה סיבובים נמרצים של עקב-הנעל.
ואם גשם בלילה ירד
יספיק רק סיבוב אחד.
אבל אז, משום-מה, תה עלול
למצא בו חצי שלשול!

* * *

רוצה "על אמת"?

באמת?

אני? ז'תומרת, בטח, כמוכן.

(אז למה פתאום אני חש שרועד לי הקרקבון?)

רק בוא ונסכים קדם על חקים ועל הגינות.

תזכר, כשמשחקים "על אמת" - זה חייב להיות ברצינות.

בלי "התחלק לי" ובלי "התפלק לי", ובטח - בלי "להושיט",

ובלי "לנקות" ובלי להעמיד בלורה שניה על תלולית.

והעקר: כשמישהו מנצח הוא לא מפסיק ויוצא;

המרוח חייב להמשיך כמה שהמפסד רוצה.

גם אם אמא קוראת כבר הביתה, כי חשף ודי מאחר,

המרויח חייב להבטיח שנמשיך לשחק גם מחר.

ובלי לרמות ובלי לבלף, ושלא יהיו עניינים,

ולא משאירים לסוף ת'חשבון: מפסידים - ותכף נותנים.

קרה לי כבר פעם שהסכמתי עם ילד ש"נותנים אחרי המשחק",

הוא היה חייב לי כבר תשע בלורות, אבל כשהפסקנו - צחק;

"המפסיד נותן אחרי המשחק", הוא הודה, "באמת, כך קדם סגרנו,

"אבל מתי בדיוק אחרי המשחק - על זה בכלל לא דברנו..."

ועד היום החמור ההוא - היום בן ששים, פרופסור -

חייב לי עדין תשע בלורות, שהפסיד כשהיינו בני עשר.

מאז עברו, כך נדמה לי, חמשים שנה ויותר,
 אבל על אהבת הבלורות אני לא מוכן לנתר.
 שחקתי עם ילדי בלורות (אבי לא שחק אתי מעולם)
 לפעמים אפלו נצחתי, שידעו מי הכי צלף מכלם.
 כשמישהו מעצבן אותי אני קורא לו "חמור"
 ובלילה אני חולם על אני וג'ורות ומור.
 כבר מזמן לא שחקתי, בעצם (הפרס! הגב! השרירים!)
 אך על הבלורות ההן, לפחות, אני שר שירים.

ואגב, למרות שמאז חלפו כבר הרבה שנים,
 אני לא שוכח אף פעם לנשות חובות ישנים.
 כל עולה של תקופת הבררות סלחתי מזמן, זה בטוח,
 אך פנקס עולות הילדות נשאר, משום מה, פתוח.
 אז אם תפגשו את הילד, שאתו אז היה לי משחק,
 תגידו לו, במטותא, שהחוב הוא לא נמחק.
 ואפלו אם הוא פרופסור, חשוב ומורם מעם,
 הוא חייב לי עוד תשע בלורות, מלבד רבית ומע"מ.

הבלורה תמיד עגלה-עגלה והמזל נרדם לו בצד,
 לפעמים אתה מרוח, לפעמים אתה מפסד.
 כשהולך לך (ג'וק על הגב) וכיס הבלורות תופח
 אתה חוגג ומרגיש כמה כיף להיות מנצח.
 אבל כשאתה מפסיד והכיס פתאום מתרוקן
 'תה הולך ובוכה קצת בצד ומרגיש נורא מספן
 ונשבע: מעכשו, באמת, באמת,
 אני לא משחק "על אמת!"
 אם אמא תתן לך גרוש, אתה כבר יכל
 לקנות בו ארבע בלורות אצל זה שהפסדת אתמול.
 מחרתים ודאי טוב תתחיל
 לשחק "על אמת", כרגיל.

חובבים יורים ת'בלורה באצבע בלתי מאמנת.
 לותיקים יש בהן כמו קפיץ ועין אחת מכוונת.
 יש לוחשי לחשים, שאצלם עין הרע מגיטת,
 וכלם צועקים "אוף, כמעט!" עם כל צליפה מפספסת.
 ויש ילד, עולה חדש, שמשחק לגמרי אחרת.
 אולי כך שחקו באירופה, לפני שהתחילה בוערת.
 באצבע-אמה מתוחה הוא יורה במסלול מרהיב
 ת'בלורה שטסה הישר ופוגעת תמיד ביריב.
 בהתחלה רצינו לצחק על איך שמשחק ה"גח"ליץ",
 אבל אחרי שנצח את כלנו כבר איש לא העז לציץ.
 זו הפעם הראשונה שהרגשנו, כשהוא שחק "פולנית",
 בעדיפות של תרבות אירופה על זו המזרח-תיכונית.

נורית יובל, מתוך "שירי סבתא ברזזה", תרגמה, עבדה וחרזה:
 נורית יובל

איך סיפור ילדים תמים שלי הרס דור שלם של ישראלים

ההומור הוא חרב פיפיות, כלי נשק שסכנותיו רבות. כמו שהוא יכול לעזור הוא עלול גם לפגוע. ואני חוויתי את זה על בשרי.

לפני ארבעים וכמה שנים פירסמתי את ספר הילדים הראשון שלי – שנקרא "גברת אחת מרחוב בצלאל" – ובו ניסיתי, באמצעות הומור, להעביר לילדים מסרים חיוביים. עברו למעלה מארבעים שנה, הילדים שגדלו על הספר הזה הם היום בני ארבעים-חמישים, להם עצמם יש כבר ילדים גדולים, ואפשר לבדוק באמת: האם הספר הזה עזר לילדים שגדלו עליו, או גרם להם נזקים?

לדעתי, הספר הזה גרם לילדים שגדלו עליו נזק בלתי הפיך!

וכדי שתבינו על מה אני מדבר, הנה בקצרה תוכנו של הסיפור:

גברת אחת מרחוב בצלאל
יצאה ביום שמש ברחוב לטייל
עם כלב קטן ועם כובע של קש
ופרח ציפורן תקוע בדש.

הלכה לה ברחוב
ואמרה: כמה טוב!

פתאום נעצרה והביטה נרעשת
בתוך החנות שם תלויה לה נברשת.

נברשת כזאת בלבה היא אמרה
נברשת כזאת חסרה לי נורא.
קנתה לה אותה ויצאה אל הרחוב
עם כלב קטן ועם כובע של קש

ופרח ציפורן תקוע בדש
ותחת ידה עטופה המנורה
שהיתה חסרה לה נורא.

הביטה ימינה, הביטה קצת שמאלה
פתאום מי קורא לה:
עציץ עם גלדיולה.
עציץ שכזה, בלבה היא אמרה,
חסר לי, חסר לי מאוד בדירה.

קנתה גם אותו ויצאה אל הרחוב
עם כלב קטן ועם כובע של קש
ופרח ציפורן תקוע בדש
ותחת ידה עטופה המנורה
שהיתה חסרה לה נורא.
ועציץ עם גלדיולה נפלא, שפשוט
נועד להיות לה בבית קישוט.

הביטה קצת שמאלה, הביטה ימינה
ומי מציצה בחלון? מנדולינה!
בכלי שכזה היא אמרה בלבה
אוכל לנגן בכל חג ומסיבה.

קנתה גם אותה ויצאה אל הרחוב
עם כלב קטן ועם כובע של קש
ופרח ציפורן תקוע בדש
והמנורה והגלדיולה וכל מה שאמרתי קודם.

ואז בחלון, בין גלגל וחישוק, היא
הבחינה בכלוב מתנדנד לו עם תוכי!
אמרה בלבה: אם אקנה את הכלוב
התוכי ישיר כשיהיה לי עצוב.

קנתה גם אותו ויצאה אל הרחוב
עם כלב קטן ועם כובע של קש
ופרח ציפורן תקוע בדש
ותחת ידה עטופה המנורה
שהיתה חסרה לה נורא.
ועציץ עם גלדיולה נפלא, שפשוט
נועד להיות לה בבית קישוט.
וגם מנדולינה-דולינה שבה
תוכל לנגן בכל חג ומסיבה.
ותוכי קטן שיישב לו בכלוב
וישיר לה תמיד, כשיהיה לה עצוב.

היה כל כך חם, אז אמרה:
אעמודה
אקנה לי בקיוסק מיץ של פטל עם סודה.
ואז

כשהושיטה ידה אל המיץ
נפלה הנברשת
נשבר העציץ
הפרח נבל
כמו תפוח בלי מיץ
והמנדולינה נפלה על הריצ'
פה
וכל מיתריה היו כמו קפיץ
התוכי שלנו החוצה הציץ
פתח את הדלת, יצא מן הכלוב
ושר לה
שלא יהיה לה עצוב...

אני הייתי בטוח שכל ילד ששומע או קורא את הסיפור הזה
יבין את המסר: לא טוב שיהיו לך עיניים גדולות מדי. הילדים
שגדלו על הספר למדו בדיוק את ההיפך. הם למדו שכל דבר
שאתה רואה בחנות - אתה יכול לקנות אותו.
וגדל פה דור שלם של אנשים שזה הביילוי שלהם בחיים.
אתה יכול לאתר אותם בקלות. בשבת יפה, כשכל עם ישראל
יוצא לטייל בחיק הטבע, הקוראים שלי יוצאים לקניונים של
שפיים.
לפעמים אני עובר ורואה את מגרש החנייה המפוצץ, אני
לא מאמין שכל כך הרבה אנשים קראו את הספר שלי!

אבל זה הנוק הקטן. הנוק היותר גדול:
הילדים שגדלו על הספר לא רק למדו שכל דבר שאתה
רואה בחנות אתה יכול לקנות, הם למדו שאתה יכול לקנות
אותו מיד. וזה שחק מנגנון, שהפסיכולוגים קוראים לו מנגנון
של דחיית-סיפוקים. ואנשים רגילים קוראים לזה התאפקות,
סבלנות.

וגדל פה דור שלם של אנשים שאין להם סבלנות. אתה
נתקל בהם בכל מקום. כשאתה עומד ברמזור ונדלק אור
צהוב, כבר מישהו מצפצף לך מאחור. אתה נתקל באנשים
חסרי הסבלנות בתורים בכל מקום. יש לי עוד הרבה דוגמאות
אבל אין לי סבלנות.

כל זמן שחוסר הסבלנות הזה היה נחלתם של הקוראים
שלי בלבד - מילא. אך כמו שקורים הדברים במדינה שלנו,
לאט לאט חילחל חוסר הסבלנות הזה גם לחיים הציבוריים.
עשר שנים אחרי שהספר שלי הופיע הגיעה אלינו הסיסמה
"שלום - עכשיו!". עד שהספר שלי הופיע ידעו היהודים
ששלום יבוא באחרית הימים, וגר זאב עם כבש... לא הקוראים
שלי! עכשיו!

עברו עוד עשר שנים, הספר התפשט בשכבות נוספות,
והגיעה אלינו הסיסמה "משיח - עכשיו!". עד שהספר שלי
הופיע הלכו היהודים בדרכו של הרמב"ם שאמר על המשיח:
ואף על פי שיתמהמה - עם כל זה אחכה לו.
לא הקוראים שלי: עכשיו!

נורית יובל,
מגזרת נייר
מתוך "ספר הקוסמים
והמכשפות"

עמוס בריוון צילם תמונה זו ימים ספורים לפני שירום קניוק נפטר

יורם קניוק (2.5.1930-8.6.2013)

רויטל בק, יוסף שראדה (שמות עט)

זיכרון* / נעמי קניוק

הזיכרון הזה מחזיר אותי שמונה שנים אחורה, רגע לפני שאבא עמד להינתח בעטיו של סרטן במעי הגס. הרופאים האמינו שמצבו יהיה סביר, שיעבור את זה בשלום. הייתה המתנה. הוא קרא לי לבוא עמו לחדר המדרגות, הדליק סיגריה והחל לעשן. ישב על שרפרף. היה לו מבט שובב. חשתי שהיה אופטימי. לאחר מעשה, הסתבר לי שזאת הייתה הפעם האחרונה שהוא עישן, כי הרי הריאות שלו קרסו, ושוב לא יכול לעשן.

אחרי שקם מהניתוח, ובעצם מהמוות, הוא השתנה – קודם היו בו חרדות, ופתאום הוא נעשה אופטימי. הוא הרי עבר הרפתקאות ללא ספור במלחמת השחרור, בצרפת, בארצות הברית, במקסיקו, בגואטמאלה – אבל נפשית חש תמיד במצוקה, והנה, אחרי שיצא מבית החולים נעשה חסר פחד, חסר חרדות. בעקבות כך גם היחסים בינינו ידעו יותר רוך, השתנו לטובה.

וכן, מילה על אימא: היו שטענו כי היא חיה בצילו, אבל האמת היא במקום אחר – חברה שלה אמרה משפט יפה: "מירנדה איפשרה אותו". ואבא היה אסיר תודה, ולמרות שאף פעם לא היה בבית יותר מדיי כסף, הוא עשה מאמצים כדי שאימא תוכל לנסוע לארצות הברית לבקר את משפחתה. ■

יורם קניוק נולד ב-2.5.1930 בתל-אביב. בגיל 17 התנדב לפלמ"ח, לפלוגה הימית – פלי"ם. השתתף בקרבות נבי סמואל, גבעת הרדאר, מנזר סן-סימון והר ציון, ונפצע בקרב. השתתף בהבאת ניצולי שואה ארצה. למד ציור בבצלאל ובפריס, ושימש כימאי על אונייה. שהה כעשר שנים בארה"ב, והיה ידידם של שחקני הקולנוע מרלון ברנדו וג'יימס דין. השתתף בחיפוש זהב במקסיקו, ויהלומים בגואטמאלה. ב-1953 נשא לאישה את מירנדה, אם בנותיהם – איה ונעמי. התגורר כעשר שנים ברמת השרון, וב-1980 חזר להתגורר בתל-אביב, העיר בה נולד. בית המשפט קיבל את בקשתו כי יירשם במינהל האוכלוסין בסעיף "דת" – "חסר דת". הגם שמבחינת קורות חייו הוא שייך לדור הפלמ"ח, מבחינה ספרותית הוא משויך לדור המדינה. הוא החל את כתיבתו הספרותית באנגלית, ועבר לעברית ספרו הראשון (שגרסתו הראשונה הייתה באנגלית) הוא קובץ הסיפורים – "היורד למעלה" (1963). ספריו זכו בעיבוד לקולנוע ולתיאטרון: "חימו מלך ירושלים" (1963) עובד לסרט ב-1986; "אדם בן כלב" (1968) עובד לסרט ב-2009; "סוסעץ" (1974) עובד לסרט ב-1978; חלק מ"היהודי האחרון" (1982) עובד לסרט בשם "העיט"; "תש"ח" (2010) עובד למחזה בתיאטרון חיפה.

יורם קניוק כובד בתואר "יקיר העיר תל-אביב" (2008), ובתואר דוקטור לשם כבוד מטעם אוניברסיטת תל-אביב. הוא זכה בפרס פרס זאב, 1980, פרס ברנר, 1987, Prix des Droits, de l'Homme, צרפת, 1997, פרס הנשיא, 1998, פרס ביאליק, 1999, פרס – Mediterranean Etranger, צרפת, 2000, פרס קוגל, 2008, פרס ספיר, 2011.

ספריו תורגמו לכ-20 שפות, ביניהן: אנגלית, צרפתית, גרמנית, איטלקית, פורטוגזית, דנית, שוודית, נורווגית, פינית, הולנדית, יוונית, סרב-קרואטית, ערבית, סינית.

מבין עשרות ספריו נמנה כאן, בנוסף על מוזכרים לעיל, את: **אדם בן כלב**, 1968; **הסיפור על דודה שלומציון הגדולה**, 1976; **כמו סיפורים**, 1983; **ערבי טוב**, 1983; **בתו**, 1987; **פוסט מורטם**, 1992; **קסם על ים כנרת**, 1993; **נבלות – הסיפור האמיתי**, 1997; **אקסודוס – אודיסיאה של מפקד**, 1999; **הברלינאי האחרון**, 2004; **על החיים ועל המוות**, 2007; **בא בימים**, 2013.

יורם קניוק פרסם גם ארבעה ספרי ילדים (נושאו של הגיליון הנוכחי של "מאזנים"): **הבית שבו מתים הג'וקים בשיבה טובה**, 1976; **הגנג הנדיב**, 1980; **וסרמן**, 1988; **איוב, חלוק נחל והפיל**, 1993. ■

* דברים אלה נאמרו על ידי נעמי קניוק בטלפון ממיטת חוליה, כשהיא קודחת מחום.